

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחת הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת כי תשא תשפ"ו

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

כארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

כני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש

בלומינגראוו

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

גורפס ע"י

קון הדפסה
היכל הקודש

2623 State Route 52
Liberty, NY 12754

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

עקירה בטעות היא עקרה - צריך ענין; הא דתניא בתוספתא בפרק קמא דזבחים, כבש ציבור ששחטן לשם כבשים, ונמצאו אילים - עלו לצבור לשם אילים, אילים של ציבור ששחטן לשם אילים, ונמצאו כבשים - עלו לשם כבשים. אמרו, עקרה בטעות - לא היא עקרה; ושמו משום שלמי נרבה קאמר, ותואו לאו דלית עקרה.

וקא מפרש בה לשלמם - כלומר, לאובלן שני ימים. ובפירוש הקונטרס. **מתיב** רבי יודא רבי שמעון אבא - נראה דרבי יודא לית ליה לא כרבה ולא כרבי אשי דרשי בקינות א, אלא טעמא דנפשיה קאמר כדמשמע. ועל מסיק אדעתא קושיא דרבי שמעון אדרבי שמעון, וצריך עיון.

תדיר ומקדש - לישן ראשון פירש הקונטרס: ביום קודש. וכן משמע בסוף "כל התדיר" (ובחים עא, א): אטו שבת למוסף ארני, לתמיד לא ארני; וקצת קשה; הדחת לא מייית הא, והבא לא מייית היחא; הדחתו משום טעמא אחר פירש בקינות א אותו שזמנו עבשיו מיקרי "מקדש". הוא דנקט תמידין דלמחר ומוספין דהאידיגא, דמשמע דתמיד של בין הערבים קודם למוסף, הוא לא מקדש שבת; והוא דחתם מטעמא אחרניא, דהכי קאמר רחמנא: כל היבא דאיבא אחד בבוקר - עשה שני בין הערבים. **תלמוד** לומר וערך עליה העולה ימים; דבפרק "כל התדיר" (שם פט, א) נפקא ליה דמכתיב: "מלבד עולת הערב תעשה את אלה" - מכלל דתמיד קרב בירשאו ויש לומר: דקרא דהבא אינעודך למנחת חבתך, דאף על גב דתדיר, וכן משמע בפרק "אמר להם המנוחה" (ומא, ד, א), איברין קודמין למנחה, דכתיב "וערך עליה העולה", ועל כרחך מנחת חבתין קאמר, ומנחת נסכים נפקא לן מכתובים "עלה מנחה", וכתא ליעיל בפרקין (מ, ד), ופרק קמא דתמידי (ב, א) בני מארנין; למימרא דחביתין קדמי, והתניא: "וערך" וכו', והבא גמירין לכל מיני זמים קדמין לחביתין, דהני בפרק "כל התדיר" (ובחים פט, א) העופות קודמין למנחות; שחללו עליה זמים, ואי לא מהבא, מנא ליה דאחז; ומיהו קשיא: הבא אמאי לא מייית מנחתין ולענין מוספין איירי; דאן לומר: דהבא מיירי דאית ליה ולקדם, והתם איירי דלית ליה - דהתם בני איירי דאית ליה, דומיא דלית חטאת קדם ליה עולה דהני והוסיף לומר: משום דלא היא דבר קודם משמע טפי עיובא, אייתא. מיהו תימה: דהיחול קמא" (בבא קמא) קיא, א, תנן: הבאי אשמו עזי מלא הבאי גזילו - לא יצא מהפריש בגמרא; משום דכתיב "מלבד איל הבהרים" - מכלל דכסף בירשאו, ופריך: אלא בעתה, "מלבד עולת הבהר" - הכי בני דמוספין קריב בירשאו; והתניא: "וערך עליה העולה"

תנא אמת תורת העולה קא - תורה אחת לכל העולים, שאם עלו - לא ירדו. במסכת נדה בפרק "דורא דופי" (מ, א), הואי דנקט במה - אסמכתא וסימנא בעלמא. לשום אילים - דאמר "הריני שוחטן לשום אילים". **לבעלים** - צבור. עקרה בטעות - כגון האי, דהא ידא ריה דבבשי נינוו - הוה שחיט ליה לשום כבשים. ומתיבנן אשמעתין

אדריה גופיה קא מותיב. מוידין חייבין - לשלם לבעלים דמי קריב. פניולן פיגול - דשוונגין ואין צריך לומר דמדידן, ומחשב בהו לשום שלמים - לאובלן שני ימים וליתא אחד, והתנא חישב לאכול חטאת חוץ לזמנה, דפיגול הוא, דדון חטאת יום ולילה. ובאומר מוידן - לשנות, הדינא שרוגגין, שנקבצו - מחבת ומרחשת - שני כלים הם; המחבת - עבה ומעשה קשיק, ומרחשת - עמוקה ומעשה רכין. חריבה - מנחת חוטא, דכתיב (ויקרא ה) "לא יתן עליה שמן", ורבא לטעמיה - דאמר בפרק קמא. מחשבה ולא מינבא - דאם הוא מכוב אם לאו - פסל רחמנא. מחשבה דמינבא - שהוא מכוב - לא פסל רחמנא. **משנה** התמידין אין מעבדין מוספין - מפרש בגמרא. וכולה חיתה קריבה - כל היום; מחשב שלם. שאין מלכין - בגמרא מפרש מאן דבר שמיה. אלא בקמורת הסמים - שלימה של מנה, ובין הערבים, ובגמרא מפרש מנלן. **גמרא** תדיר ומקדש - תדיר - בכל יום, ומקדש - שהיום יום שבת הוא, דאי לא יום טוב - ליבא מוסף. ומוספין לא הוו אלא מקדש. לשון אחר: תמידין מקדשים - קודם מוספין, דתמידין קריב בירשאו. תמידין דלמחר ומוספין דהאידיגא - כגון דיש להם בשבת שני כבשים לכד התמידין, וקא מיבעיא ליה: אם קריבם היום למוספין ולא יהו לו תמיד למחר, או יניחם לצורך תמיד מחר. מוספין דהאידיגא יניחו - הדיום שבת קודש, ותמידין דלמחר - לא הוו להו מקדש, דלמחר חול, לישנא אחרניא: מוספין הוו מקדש - קודם תמידין, דמוספין קריבו היום, ותמידין לא קריבו עד למחר. אילימא דאית ליה - תמידין ומוספין. וליקדם - קאמר, דאין מעבדין זה את זה, דאי בני - תמידין קריב בירשאו, ואי בני - מוספין מקריב בירשאו. העולה - משמע: העולה תתא דארשנה לכל הקרבנות. **אלא**

בטעות הויה עקרה; **אמר** ליה אפיני: לשום מרחשת, ודקא אמרת: **פי מעשיה** מוכיחין עליה מאי הויה? **רבא** למעמייה, דאמר **רבא**: מחשבה דלא מינבא - פסל רחמנא, מחשבה דמינבא - לא פסל רחמנא. **משנה** התמידין אין מעבדין את המוספין, ולא המוספין מעבדין את התמידין, ולא המוספין מעבדין זה את זה. לא הקריבו כבש בבוקר - יקריבו בין הערבים. **אמר** רבי שמעון: אימתי? **בין שהיו אנוסין** או שוונגין, אבל אם היו מוידין ולא הקריבו

כבש בבוקר - לא יקריבו בין הערבים. וקמירו בין הערבים. **אמר** רבי שמעון: וכולה חיתה קריבה בין הערבים, שאין מחזיבין את מנחה הזבח אלא בקמורת הסמים, ולא מנחה העולה אלא בתמיד של שחר, ולא את השולחן אלא בלחם הפנים בשבת, ולא את המנחה אלא בשבעה גרותיה בין הערבים. **גמרא** בעא מיניה רבי חייה בר אבון מרב הסדאי: ציפור שאין להן תמידין ומוספין, אי זה מהן קודם? **היכי** דמי? **אילימא** תמידין דיומיה ומוספין דיומיה - פשיטא, תמידין עדיפי, דהוו להו תדיר ומקדש! אלא תמידין דלמחר ומוספין דהאידיגא: תמידין עדיפי - שכן תדיר, או דלמא מוספין עדיפי - דהוו להו מקדש? **אמר** ליה, גניתיה: התמידין אין מעבדין את המוספין, ולא המוספין מעבדין את התמידין, ולא (את) המוספין מעבדין זה את זה. **היכי** דמי? **אילימא** דאית ליה, וליקדם - והתניא: **מנן** שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר? **תלמוד** לומר "וערך עליה העולה", ואמר **רבא**: "העולה" - עולה ראשונה!

אלא

העולה. והשתא לפרוך ממתניתין דדרשא מהא איפכא. ועלת הבקר קדמה ברישא. לכך נראה לפרשי: דמוכא לא נפקא לן אלא הקטרה, דכולי קרא – בהקטרה איירי. ומתחם נפקא לן עבודת ה' דכתיב "תעשה" – משמע: עשיית הדם. ופרק "הגזול וקמא" (בבא קמא ק"א, א) דאיכרת, לא ילוותי האי קרא. דהא לא כתיב אלא הקטרה אשה ריח נוחח קמי תמיד, ודלמא הקטרת מוסף קדמה ועשותי בתר הכי (מלמד איכתיבו) – 1 כדכתיב (במדבר כח) "מלמד עולת התמיד תעשו את אלה". תימנה: למה לן קרא התמיד קודם 2 למוספי? תיפוק ליה דתדיר קודם, דאף על גב 3 דקדמי בקרא, אמרין בבוהים (פט, א) דמוספי חדש קדמי למוספי ראש השנה, אף על גב דכתיב 4 "מלמד עולת החדש" לבסוף. ואי מוספיל בינא – 5 – ניהא, ובסמוך נפקא דלא מיפסילו ויש לומר: דהיא נופא שבעתין, מה עולה – שאין לאחור, 6 אף על גב דכתיב "מלמד" לבסוף. והא דאמרין 7 בריש "כל התדיר" (מבחים פט, א) יכול ליה תתא 8 קודמת למעשה עולה, משום דכתיב "ועשה את האחד תחת את האחד עולה"; תלמוד לומר: 9 "ופר שני בן בכר תקח תחתא". יכול תתא עולה 10 קודמת לכל מעשה? תלמוד לומר: "ועשה וכו'". 11 הא כירצו דם תחתא – קודם לדם עולה, מפני שמיצבים. אברי עולה קודמין תחתא – מפני 12 שכולה כולל, אלמא בעי לאקדמי אפילו 13 מהקטרה, אף על גב דכתיב "ועשה" דלא משמע 14 אלא עשיית הדם – לאו מילתא היא. דכיון 15 דגלי גבי תמידין, הוא הדין נמי תהם, אי נמי 16 מיהיקריב את ארש לראשונה" דהא קא 17 דריש, מדיניה דרשינן (בוהים ז, א) הנה בא: כל החטאות קודמות לעולה. אי נמי: אי לאו 18 קרא, הוא אמנא: מאי דבעי בהקטרה – מקדים 19 ברישא. ותימנה: למה לן קרא "דוהעולה"? בלא 20 האי קרא נמי תיפוק ליה קודם בראש שנה, אמר 21 "בבקר" מדבר שלא נאמר בו אלא "בוים" – 22 דמשמע בעיצומו של יום. מדיניה שבעתין בפרק

אלא פשיטא דלית ליה – אלא או לתמידין או למוספין. מבוקרים – בלא מום, שצריך לבדוקן שלא יהא ברוך מום ארבעה ימים קודם לשחיטה. ולהכי צריכין ששה – שמא יארעו שני ימים טובים של ראש השנה בחמישי שבת, ויצטרכו בכל יום שנים. כרי לשבת ימים טובים של ראש השנה –

אָלָא פְּשִׁיטָא דְלִית לִיה, וְאִי דְיוֹמִיָּה אֲמַאי? תְּדִיר וּמְקוּדָשׁ - תְּדִיר עֲדִיר! אָלָא לֹא דְלִמְחָר, וְתַנְיָ: אִין מַעֲבִין זֶה אֶת זֶה - אֲלֵמָא כִּי הֲדַרִי נִיגְהוּ! - אָמַר לִיה אֲבִי: לְעוֹלָם דְּאִית לְהוּ, וְיִקְרָם. וְיִקְרָא קִשְׁיָא לָךְ שְׂלָא: יְהֵא דְבַר קוֹדֶם - מְצוּהָ בְּעָלְמָא הוּא. תָּא שְׂמַע: אִין פּוֹחֲתִין מִשְׁשָׁה מְלָאִים הַמְבוֹקְרִין בְּלִשְׁבַת הַמְּלָאִים: כִּרִי לִשְׁבַת וְלוֹשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שְׁל רֵאשׁ הַשְּׁנָה. הִכִּי דְמִי? אֲלֵמָא דְּאִית לִיה - תְּמִידוּן וּמוֹסְפִין טוֹבָא הוּא! אָלָא לֹא דְלִית לִיה - וְשִׁמְעוּ מִינָהּ: תְּמִידוּן עֲדִיר! - לֹא, לְעוֹלָם דְּאִית לִיה, וְהִכִּי קָא אָמַר: אִין פּוֹחֲתִין מִשְׁשָׁה מְלָאִים הַמְבוֹקְרִין בְּלִשְׁבַת הַמְּלָאִים אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמִנֵּי? - בְּן בֶּן בֶּן הִיא. דְּתַנְיָ, בְּן בֶּן בֶּן אֲוֹמַר: מִנֵּן לְתַמִּיד שְׁמַעוּן בִּיקוּר אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה? תְּלַמְדוּ לִזְמַר "תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ", וְלִחְלָן הוּא אֲוֹמַר: "יְהִי לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרַבְעָה עָשָׂר יוֹם", מַה לְּחָלָן - מַעֲוֵן בִּיקוּר אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, אָף פֶּאֶן - מַעֲוֵן בִּיקוּר אֲרַבְעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה. אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אֲשִׁי: הֵינִי שְׁשָׁה - שֶׁבַע הוּוּ, דְּהָא אִיפְכָא דְצִצְרָא דְתַלְתָּא בְּשַׁבְּתָא! - וְלִמְעִיבִין, תְּמִידוּן הוּוּ, דְּהָאִיפְכָא דְפִנְיָא דְמַעְלֵי שַׁבְּתָא! - הָא לֹא קִשְׁיָא, דְלִבְתַּר דְּאִקְרִיב קְאָמַר. מַכְל

חמישי וששי. דלבתר דמקריב - תמיד של בין הערבים קאמרין דליתו שכי

"תמיד נשחט" (פסחים נו, א) דמוספין קריב ער ש. והכי אמרין פרק "אמר להם הממונה" (זמנו א, א) קטורת קודם אברים - ויקודר בראש שנה, אמר בו "בבקר בבקר" לרבר של, נאמר בו אלא "בבקר" ויש לומר: אחא לא קשיא מיד, דאי לאו "העולה" - היה דרשין "מלמד" כדבעי למדרשה ב"הגזול קמא" (בבא קמא ק"א, א). אלא אי קשיא - לישחוק מ"מלמד", ואי מיפסיל בכך - בראה שפיר דמוחא לא שמעוין פסול. אי נמי: מ"יוקדים" לא שמעוין אלא שמעוין להקדים, אבל אם הקדים ושחט - יגומר. דמוכא שמעוין - דלא. ותימנה: דא דאמרין ריש עירובין (ב, א): שלמים שחטין קודם פתחת דלתות הדיכל - פסולין. ותיפוק לן דאם כן, אקדמינהו קודם מתים. דפשטא מילתא משמע: קודם שנפתחו באותו יום. וכן נמי לקמן פרק "שתי מדות" (פט, ב). עולת תמיד שחטתה שלא לעולם - כשרה. דאמאי? דא קודם תמיד אינתיבדו: מיהא תמיד לא קשיא מיד - דרשיתא, לא עורבד היא. דלמא לא הוית בכלל עשיה. מיהו תימנה: דאמרין פרק "אמר לן הממונה" (למנו טז, א) ופרק "הלחם" (מנחות ק, א): לא זו בלבד אמרו, אלא אפילו עולת העוף שנמלקה ומנחה ענקמגה - תנא לבית השריפה. ואיליה: קאי ותיפוק ליה דקמי תמיד עבדינהו, אבל משום קודם פתחת דלתות הדיכל - לא מיפסיל, דלא כתיב בהו "פתח! ושטא. כיון דאבתי לא מטא נטון תמיד - קרא לא איירי בהכי. אי נמי: לא מיפסיל כשביל כך, דבסמטתא הבא: למצה בעלמא. דא שמעוין קודם תמיד נשחט (פסחים נט, ב) דעשה דלטה וועשה דאביתל קודשים דחי לעשה דהלחם דרשיתו דהשלם כל הקרבות כולם, ואי היה מיפסיל לא שחיי בה דחיה. ועליה השלם המאי? קרא (ד"רע"ך עולה הקטרה) וכן דרשיתו וכן קודם דהא מיפסיל ואין להקריב. וכן משמע נמי שלחי "מי שחיה טמא" (שם חז, א) בבור שנתרב בפסה, אם חבורת בהנים - יאכלו. ונתערבו מחיים קאמרו, מדפרך בגמרא: הוא אי מביאין קודשים לבית הפסול ופירש רש"י: הוה ליה למימר ירע עד שסתאבו, ומן שחיתת פסח אחר תמיד הוא, אפילו הכי לא מיפסיל הכבוד. וכן משמע נמי ב"ביאשה" (שם פח, ב) חמישה שנתערבו עורות פסחין [וה הוה], ומנאצת יבילת באחד מןן [כו], ופטרין מלעשות פסח [ראשון ו] פסח שני. ורפיח טבא, ויניתי פסח שני, ויגמני במותר פסח ודחק טובא לשני. והשתא, אי מיפסיל, מאי קשיא? דא קשיא ליה: הא פסח שני זמנו נמי אחר תמיד, לא חשיב ליה בין דברים שבין פסח הראשון לפסח שני, ואם כן, אי שחטין הוה, דמותר פסחו ופסח דהוה ודחיק. והא מיפסיל ואין לעשה דחיה? דא חל לאו חשיב ליה: הא פסח שני זמנו נמי אחר תמיד, לא חשיב ליה בין מיהו קשיא בהכי: כיון דאיכא איסורא דאורייתא, הכי מקריבין למתחלה? ואין לומר: דמשום ספקת פסח דחי ליה איסורא דאורייתא. והו, דמוספין תהם דמשום סמיכה שבקנין ליה, דליכא נמי אלא מצה בעלמא, וגיב בבור דחה נמי (דמותרת פסח איירי). לכך נראה: דרואי בתמי של שחר, דכתיב "תעשה" - הוא דמעביב שחית יום דמי, אבל בתמיד של ערב - לא מעכבא אלא הקטרה. דכולי קרא בהקטרה איירי. כיון דמשמע פסח איירי. דמוקי לה בחטאת העוף, שאין למוכא אלא דמה. אי נמי: בבחמה. ומעלה מולגה בראש של מומה. ואי קרא לא איירי אלא בהקטרה - ניהא דלא מעכבא אלא הקטרה, "עלמה השלם כל החטאות כולם" משמע. אמרין פרק "אמר לן הממונה" (שם פח, ב). והוהו דריש "תמיד שחט" דמוקי לה בחטאת העוף. לא בעי לאוקומי בה (אי גונא - דאם כן, מאי דחיה איכא? אלא השתא, איכא דחיה מדרבנן יהא, ויהא אטו הקטרה. מיהו שבעתין מוכח דלא הוי אלא למצה. ותימנה: דברק "אלו דברים" (פסחים עז, א) אמרין: שחטו, ונדע משבחי ידיהם קודם או שחטו. ורפיח מיד. ורפיח: ויא אמרת לא בעי עקרה - פסולו מחמת מאי הוי? שחטתו אחר תמיד של בין הערבים. אלמא, בחכי מיפסילו ליה קודם ליה. ורפיח: לפי שלכתחלה אטוהו. וממלא יפסל. והא דראן בעי עולה מולגה - דקסבר: לינא מעלת בראשו של מומה. ואף על גב דהקטרת אימורים לא מעכב, כי אבדו כשר באכילה - הני מילי כי איחוו להקטרה, אבל הכא - הא לא איחוו. אי נמי: מדרבנן אסור ליקור. ולפירוש זה לא קשיא מדי מה שבמיא רבינו יצחק בן אברהם. דהניא בתוספתא דפסחים: כל הקדשים שהקריבין קודם תמיד של שחר, או שבעיבן אחר תמיד הערב - פסולין. והשתא, אי אמרת דמדרבנן פסילי שלא ליקור - ניהא. מיהו "הקריבין" משמע שהקריב כולו, ואורכר א ב שחטן איירי - קשיא קודם תמיד של שחר אפילו אסרין ליקור, אמאי פסלין ליה? הלא

תלמוד לומר וכו' ככל אשר צייתך יעשו - תימה למה לי קרא דלא תעלו עליו קטרת ודו', ותפוק ליה מהבא? ואומר רבי: יהיה אמינא דצבור הוא דמפקדי שלא ישנו, אבל יחיד כעין צבור - מביא. ותימה: דאם כן, "לא תעלו" בלשון רבים למה לי? דמנייה דרשינן לעלו צבור ויחיד מוקטרת וזהו ויש לו לומר: ודחוי אמינא, צבור שרי לגבי קטרת נדה

על מזבח הפנימי, והיו שפיר בכלל "כאשר צייתך", כיון ומייתו חובה (או) מייתו נדבה. ונראה דלא מהדר לא אקטרת סמיא, דשייך למזבח הקטרת בלתיא אפרשאו. אבל אמאי דלא כתיב קודם - לא מהדר ויהיה אמינא דעל מזבח החיצון מביא.

ומחצה אבר - קשיא: לרבי אלעזר דאמר (מנחות ת, א) קודש לחצאין, ר'מחציתה' דאמר קרא - מחצה משלם (להבאה) הוא, ואם כן אמאי אבד? והא אבתי לא אקריש קדשת הנוף, ואם כן בר פרוין הוא! ואף על גב דמשמע במסכת פסלים (ט, א): "אבדון מליקרב" מכל מקום מה בין זה לסולת אחר, כיון דגפרה. מיהו משום קרי ליה "אבר", **אפילו** פיגול טעון עיבור צורה - דליף "עוף" "עוף" מותר אף ליעני הא: מדהתם - איכא דאביי צורה, הבא - נמי, כדרדשינן פרק קמא (דפסחים ג, א) ובפרק "אידו קומנו" (בבבא נז, ב). כיום אתה שורפ, ואי אתה שורפ בלידה.

תעשה וכל אפילו בשבת אפילו בטומאה - הא דמפקינן הבא מחד קרא שבת וטומאה - היינו משום דגלי רבנאנא נבי פסח דרדשינן מיבמועד - אפילו בשבת, ואיבערך קרא אחרנא גבי טומאה: איש נדחה, ואין צבור נדחין; ונראה: דהו מינייהו מפקת? דשקולין הם, וכל דמו לפסח.

הרי

אָבֵל צִבּוֹר יֵהָא מִכִּיָּא, שְׁמִיבֵיא חֻבְהָ פִּיּוּצָא פִּהָ? תְּלַמּוּד לֹאֵר "לֹא תֵעָלוּ". יְכוּל לֹא יַעֲלוּ עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, אָבֵל יַעֲלוּ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן? תְּלַמּוּד לֹאֵר "אֵת שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קִמְרַת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּכֵל אֲשֶׁר צִיִּיתְךָ יַעֲשׂוּ" - אִין לָךְ אֱלָא מַה שְׂאֵמֹר בְּעֵינֵי! וְאִם רַב פְּפֹא: לֹא מִיבְעִיָּא אֲמֹר, לֹא מִיבְעִיָּא צִיבּוֹר עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - דְּלֹא אֲשַׁבְּחֵן, וְלֹא מִיבְעִיָּא יְחִיד עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי - דְּלֹא אֲשַׁבְּחֵן, אֱלָא אִפִּילוּ יְחִיד עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דְּאֲשַׁבְּחֵן בְּנִשְׂאִים - הוֹרָאתָ שְׁעָה הֵתֵךְ. מִשְׁנֵה כְּתִיב בְּהוּ גְדוֹל לֹא הָיוּ בְּאִין חֲצָאִין, אֱלָא מִבֵּיא עֶשְׂרוֹן שְׁלֵם וְחֻצְהוּ, מְקָרִיב מִחֲצֵה בִּבְקָר וּמִחֲצֵה בִּין הָעֶרְפִּים. בְּהוּ שְׁמִיבֵיא מִחֲצֵה שְׁחֵרִית, וּמִיָּו וּמִיָּו בְּהוּ אַחַר תַּחְתּוֹ - לֹא יְבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וְחֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, אֱלָא מִבֵּיא עֶשְׂרוֹן שְׁלֵם (מִחֲצֵה) וְחֻצְהוּ, מְקָרִיב מִחֲצֵה, וּמִחֲצֵה אֲבֵר. נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרִיבִין, וְשְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין. גְּמֵרָא תַנּוּ בְּרַבְנִי: אִילוּ נֶאֱמַר "מִנְחַה מִחֲצִית" - הֵייתִי אוֹמֵר: מִבֵּיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וּמְקָרִיב, חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עֶרְכִית וּמְקָרִיב. תְּלַמּוּד לֹאֵר "מִחֲצִיתָהּ בִּבְקָר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְב" - מִחֲצֵה מִשְׁלֵם הוּא מְקָרִיב, הֵא פִּיצֵד? מִכִּיָּא עֶשְׂרוֹן שְׁלֵם וְחֻצְהוּ, וּמְקָרִיב מִחֲצֵה

בִּבְקָר וּמִחֲצֵה בִּין הָעֶרְפִּים. נִטְמָא מִחֲצֵה שֶׁל בִּין הָעֶרְפִּים אוֹ שְׂאֵבֵד, יְכוּל יְבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ עֶרְכִית וְקָרִיב? תְּלַמּוּד לֹאֵר "מִחֲצִיתָהּ בִּבְקָר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְב" - מִחֲצֵה מִשְׁלֵם הוּא מִבֵּיא, הֵא פִּיצֵד? מִכִּיָּא עֶשְׂרוֹן שְׁלֵם [מִבֵּיתוֹ] וְחֻצְהוּ, וּמְקָרִיב מִחֲצֵה וּמִחֲצֵה אֲבֵר, נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין קְרִיבִין וְשְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין. בְּהוּ גְדוֹל שְׁתַּקְרִיב מִחֲצֵה שְׁחֵרִית וּמִיָּו, וּמִיָּו אַחַר תַּחְתּוֹ, יְכוּל יְבִיא חֲצִי עֶשְׂרוֹן מִבֵּיתוֹ אוֹ חֲצִי עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן? תְּלַמּוּד לֹאֵר "וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶרְב" - מִחֲצֵה מִשְׁלֵם הוּא מִכִּיָּא וּמְקָרִיב, הֵא פִּיצֵד? מִכִּיָּא עֶשְׂרוֹן שְׁלֵם וְחֻצְהוּ וּמְקָרִיב, וּמִחֲצֵה אֲבֵר. נִמְצְאוּ שְׁנֵי חֲצָאִין אוֹבְדִין, וְשְׁנֵי חֲצָאִין קְרִיבִין. תַּנּוּ בְּרַבְנִי קַמְיָה דְרַב נַחְמָן: מִחֲצֵה רֵאשׁוֹן וּמִחֲצֵה שְׁנֵי - תַּעֲוֹבַר צוּרְתָן וְצָאוּ לְבֵית הַשְּׂרֹפָה. אֲמַר לִיה רַב נַחְמָן: בְּשִׁלְמָא רֵאשׁוֹן - אִיחוּ לְתַקְרָבָה, אֱלָא שְׁנֵי - לָמָּה לִיה עִיבּוֹר צוּרָה? מַעֲקָרָא לְאִיבּוֹד קָא אֲתוּי לְאֲמֹר לָךְ מַיְנִי תַנָּא דְבִי רַבָּה בַר אֲבֹהֵי הוּא, דְּאֲמַר: אִפִּילוּ פִּיגוּל טַעוֹן עִיבּוֹר צוּרָה. רַב אִישִׁי אֲמַר: אִפִּילוּ תִימָא רַבְנִי, פִּינּוֹן דְּבַעֲדֵינָא דְּפִלּוּ בְּהוּ, אִי בְּעֵי הָיוּ מְקָרִיב וְאִי בְּעֵי הָיוּ מְקָרִיב - מִיחוּא חוּז. אֲחֵתֵר: כְּתִיבִי בְּהוּ גְדוֹל פִּיצֵד עוֹשִׂין אוֹתָן? רַבִּי חֵיטָא בַר אֲבָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹפֵה, וְאַחַר לָךְ מִטְנֵגְתָּה. רַבִּי אֲסִי אֲמַר רַבִּי תַיִנְיָא: מִטְנֵגְתָּה, וְאַחַר לָךְ אוֹפֵה. אֲמַר רַבִּי חֵיטָא בַר אֲבָא: כְּוֹתִייה דִּידִי מִסְתַּבְרָא, "תַּפְּינִי" - תַּאֲפִינָה נְאֻה. רַבִּי אֲסִי אֲמַר: כְּוֹתִייה דִּידִי מִסְתַּבְרָא, "תַּפְּינִי" - תַּאֲפִינָה נְאֻ. כְּתַנְיָא: "תַּפְּינִי" - תַּאֲפִינָה נְאֻ. רַבִּי אוֹמֵר: תַּאֲפִינָה נְאֻה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: תַּאֲפִינָה רַבָּה, אֵית לִיה נְאֻ, וְאֵית לִיה נְאֻה. תַּנּוּ הַתָּם: כְּתִיבִי בְּהוּ גְדוֹל - לִישְׁתָּן וְעִרְכִיתָן וְאִפִּיתָן בְּפִינִי, וְדוּחוֹת אֵת הַשֶּׁבֶת. מִנָּא הֵי מִלִּי? אֲמַר רַב הוֹנָא: "תַּפְּינִי" - תַּאֲפִינָה נְאֻה, וְאִי אִפִּי לָהּ מֵאֲחַמּוּל - אִינִישְׁפָּה לָהּ. מְתַקֵּף לָהּ רַב יוֹסֵף: אִמָּא, דְּכִבִּיש לִיה בִּירְקָא! דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא תַנָּא: "תַּעֲשׂוּה" וְאִפִּילוּ בְּשֶׁבֶת, "תַּעֲשׂוּה" - וְאִפִּילוּ בְּטוּמְאָה. אֲבִי אֲמַר, אֲמַר קָרָא "סִלַּת מִנְחַה תְּמִיד", הֵרִי

אבל ציבור יביאה - נרבה, שהרי מביאין חובה כיוצא בה פעמים בכל יום. לא תעלו - משמע לרבים קאמר. לא מיבעיא יחיד על המזבח הפנימי - דלא יביא, היא לא אשכחן לה. משננה תבית - היינו ומנחת מחבת כהן גדול שמביא בכל יום, כדכתיב ב"צו את אהרן: "מחציתה בבקר". על שם מחבת קרו להו "חבתיים",

דכתיב (ויקרא ו) "על מחבת בשמן תעשה", לא היו באין חצאין - שלא יביא חצי עשרון בבקר מביתו, וחצי עשרון בערב. ואף על פי שקריבה אבאין, כדכתיב "מחציתו בבקר" - "מחציתה" משמע: מחציתה של שלימה (מחצה משלמה) מחצה מתוך שלם הוא מביא, שמביא עשרון שלם וחצוהו. ומינו אחר תחתיו - קודם תמיד של גב דאיכא חצוהו, "לא יביא חצי עשרון מביתו ולא חצי עשרונו של ראשון גרס. גמרא תלמוד לומר ומחציתה ראשון" - מרבייאי דר"ז משמע: אפילו כהן העומד בין הערבים, אף על גב דאיכא חצוהו עשרון דראשון. מחצה ראשון - שנשאר מבין ראשון, ומחצה שני שנשאר מבין שניו. תעובר צורתה ופסול בלינה. הוי לחקירה - כי אפרשה, היה חזי לחקירה, הילכך בני הערבים. לא יאיבדו אתי - ולשירפה לאלתר. אפילו פיגול פסול חמור הוא, ופסול דארתייחא הוא. טעון צורה. הכתיב כהן גדול - דכתיב "מחבת" וכתביב "מורכבת", אופה - בתנור תחילה, ואחר כך מטגנה במחבת. תאפינה נאה - בשעת אפייתה בתנור תהא נאה, ואם מטגנה תחילה - הרי היא שרורה מן השמן ומן המחבת. תאפינה נא - בשעת אפייתה בתנור תהא נא, כמו (שמות יב) "אל תאכלו ממנו נא" - כלומר, ככך תהא מבושלת קצתה, ואינה מבושלת כל צורכה. היינו טעון, דבאה מודו כולי עלמא דהריוותא חבתיב, כדכתיב "על מחבת בשמן" וכתביב "תופיני", תאפינה רבה - אפיות הרבה אופה, ומטגנה ואופה. אית ליה נא - משום הכי, אופה אחר טיגון, ואית ליה נאה. משום הכי גודלה תחילה, כדכתיב "אפינה אדרינא: רבד" - דהוי מורקעת דרקא, וזהו נגייה. ואית ליה מטגנה תחילה, ואחר כך אופה. ואיכא טיגון נא, ונאה ומודלה היא. לישנא אחרניי - תאפנה רבד - שירכבה בשמן קריבה נאה, ודריבה; וזהו נגייה. תחילה מטגנה, ואחר כך אופה. ואיכא נא ונאה. שלשתן שמעתי. עריבתן - תקון החלות, שקורין סטיניר, ובלשון צרפת סוניר. בפנים - בעורה. דתנור של מחבת היה עובר, ולישה ותיבה, ואף על גב דקודם מתן שמן היא. והאי תנא אית ליה: מרת יבש לא נתקדשה. מרלא מנירץ לישת שאר מנחות בפנים. אבל בעינן פנים, דקסבר חצי עשרון שבו היה חולק חבתיב כהן גדול מנשות. והאי ללא משחו את העשרון השלם - מפני שכל אדם מרד בו מנחות, ופעמים שמוציא לחוץ, אבל זה אינו מסור אלא לכתיבים. פנא תני מילי דהריוותא שבת? אינישנא - נפתחה ברוח, כמו (שמות טו) "נשפת ברוחך". דכביש ליה בירקא - טומנין בירקות, כדי שלא ישלש בה רוח. תעשה - על מחבת בשמן תעשה" (ויקרא ו) "על מחבת בשמן תעשה".

תוספות

הרי"א הוא לך כמנחת תמידין - דכתיב גבי שבת (במדבר כח): "על עולת התמיד", ופסח נמי גמרינן "מעורר" "מעורר" ממנחין. תימה: דלמא מן הלמד הוין גורא דגלויה מילתא בעלמא הוא. אפי"ל לא מאתמול איפסלה בלינה - תימה: דבסוף רבי ישמעאל" מנחות עב, (א) מרבינן שתי הלחם, מדכתיב "מעורר ה" - התיבה בקעו מחד אחד לכולן, ומתקן שתי

הלחם לאפייה, וקסבר: תנור מקדש, ואי אפי לה מאתמול - איפסלה בלינה, ואפילו הכי בעי קרא! ויש לומר: דהוא אמתיה, דאפי לה חוץ לתנור. אבל הכא כתיב "מנחין", על כרחו צריך לעשות במחבת כלי שרת. ותימה: הדכא נמי לא בעי אלא אפייה, אבל קרטה - פשיטא לה דחדי, ובכל קרובות בעינן קרטה, כדפרשתי לעיל להשיחיתן ולהקטשה. ובמה הוצי' לא לפינן קרובות מעומר ושתי הלחם, שכן באים עמהם מיני דמיין ויש לומר: דכי קטרף פשיטא להו דרבינן, ואי מיתעשה - אפילו בשבת, כמנהג דבי רב שמיאל, ואי מיהו מיהו מיהו - תנא דבי רב אבהו "מנחת תמידין" דרדשי אבי, דשיליה האי פירקא (גב, א) דרש ליה רבא גופיה. ותימה: דהכי נכוח דאי אפי' לה מאתמול איפסלה בלינה? הא כלי שרת אי מקדשין אלא כמנחין ויש לומר: כדפרשתי לעיל, כל דכתיב בקרא "על מחבת" - על כרחין בעי קידוש כלי. מיהו קשיא לקמן (צה, ג) גבי שתי הלחם, דהא לא כתיב "תנור" בקרא, ואיכא מוכח דאפייתן דהוה שבת? ויש לומר: דהכי כתיב לאו שבת, אלא מאתמול "על הוי זמנן. ואם תאמר: בסוף "לולב וערבה" (סוכה מט, א) גבי "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת", ופריך בגמרא: ותיית' במקדשתו אמר זעירא: אין שיעור נמי, ואי שדו לה אשכחית - איפסלה לה בלינה. ואמאי איפסל, כיון דאין זמנה מאתמול? ויש לומר: דהכי שאיבת מיין בלילה - לא מנחות (ג, ב) ודאי גזנא בסוף "שתי הלחם" (מסורת טז, א) בדבולל אשכחית דקאפ, אמר להו: דרך חול קאפייתו? "אפי כי היום יקדש" - בלינה איפסל ליה. לפי דבריהם היה אמר שדיו נכנסו לתנור בחול, וגם אופין אותו בכלי שרת, אי נפיק לזרזא תרנין אותו בקערות וזהו כמיוש הקנטורס, וזהו שם בלילה, ומיפסלא בלינה, דלילה אין מחוסר זמן. ולמאן דאמר "מנחות צה, ב) תנור אינו מקדש, רראה לי שגם הקערות לא התקדשו.

תניא כמותיה דרבא - אף על גב דכאבי נמי תניא - הא אמרן דרבא נמי לא פליגי עליה, אלא דלא צריך. **תלמוד** לומר סולת למנחה תמיד - תימה: דאם כן, "בשמך" למח' ליש ויש לומר: דאי לא "בשמך" - לא הוה מסתבר לאקדש לגבי שמן. והכתן

רבא אמר - "על מחבת" - מלמד שטעונה כלי שרת (הוא). ואפילו מודדו בחצי עשרון שאינו נמשח - על כרחן אפייתו מיהא במחבת כלי שרת הוא. ויאי אפי' לה מאתמול מופלג בלינית) - דאפילו מנחות, מקדשו כבלי - נפסלו בלינה, במסכת מעילה (ט, א). וכי גרסינן: ונאמר כמנחת כבשים שמן - (שמות טז) "ועשרון סלת בלול בשמן כחית

רובע הדין, ובמנחת נסכי תמיד כתיב. לישנא אחרניא: ונאמר במנחת נסכים "שמן", והיינו חך. שלשה לוגין לעשרון - דרובע עשרון, שלשה לוגין, ודין - שנים עשר לוגין. במנחת נדבה - נאמר (ויקרא ב) "ויצק עליה שמן, מה הלחן - לוג אחד, כדאמר לקמן (פח, א): "למנחה ולוג שמן. ולקמן פרק: והיכי מצוי למדייניה? המנחת נדבה, הא כתיב "בשמך לחוסף". וההוא "שמן" דהתם לא לחוסף הוא? דהיביתן באין תמיד - בבקר ובערב, ומנחת נסכים באין תמיד עם התמיד. מנחת נדבה לא דחיא שבת וטומאה, דכל קרבן שאין לה קובע - אינה דחה שבת וטומאה. היתין מנחת יחיד היא - ובאה בגולל עצמה, שאין באה עם הזבח. מנחת נסכים אינה טעונה לבונה - בפרק "כל המנחות נדבה" (מנחות פ"א) - תירי - חובה, טומאה, שבת, יחיד, גלל עצמה, לבונה. רבי ישמעאל אומר - הואיל ולא אחיא מדינא, תיתי מקרא "סלת מנחה תמיד" דכתיב בחתיבתו. ריבה כן - כדאמר לעיל: "בשמך" - לחוסף לה שמן, וריבה במנחת נסכים שמן - שלשה לוגין לעשרון, והיינו ריבה, דבמנחת נדבה ליכא אלא לוג. כמנחת נסכים פריס אילוח - שני לוגין לעשרון, דכתיב "פרשת" - "שילח חך": "והקריב על בן הבקר סלת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי הדין" - והיינו ששה לוגין, שתיים לעשרון. ובאיל כתיב "לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרונים בשמן שלשה הלחין" - והיינו ארבעה לוגין, שנים לעשרון. והדר תני נאמר כן שמן נאמר במנחת נדבה שמן - והיכי מצוי למפרך, הוא שמן הנדבה - לאו לחוסף הוא. אלא לקבוע לה שמן, דהאי "בשמך" - לחוסף הוא. ודלקבוע לא צריך, כדמרש לקמן. [מן תנא כשמן לחוסף רבי שמעון היא - דאמר בספסא: ריבה כאן שמן כו', ולפינן טעמיה מדינא דריבה באת נדבה, ולרבי שמעון ליכא למפרך. וינלף מנחת נדבה" - משום דהאי לחוסף, ונדבה לקבוע, והא דלא סימא ברישא - משום דרבי ישמעאל אפסוקי ממאי דאמר לחוסף הוא. וברינא דמנחת נדבה מאן קתהדר? - דהאי אפי' שמעון נפקא ליה שפיר מדינא בתרא? רבי ישמעאל - ואידו קאמר "או כלך", דלרבי ישמעאל איכא למפרך שפיר "נילף מנחת נדבה" - דהא לדידה תרתייהו לקבוע ולא לחוסף, ואינצטרי קרא. (פולה רישא - רבי ישמעאל אמר, והכי קאמר רישא: "בשמך" לחוסף לה שמן, ורבי ישמעאל קאמר ליה. דאי לקבוע לה לוג שמן - כשאר מנחות - לא צריך, וכיון דכתיב "על מחבת" - ממילא דריבא דריבא דצריכה שמן כמנחת מחבת). תהא כמנחת חומט - דהאי דכתיב "מחבת" - שיבינא באותו כלי. הא אמר רבי ישמעאל וליהוי נמי לקבוע - כדאמרת, אכתי נפקא ליה מדינא: נאמר כאן שמן כו', וכן דינא ולא אחיא ליה - משום דפרכינן "כלך לדרך" וכן דנין גיל מייגיל" כו', ואצטריב אפי' סלת מנחה תמיד - ואתא רבי שמעון למימר דלא צריכא קרא. כיון דמוקמת לה לחוסף. כולה - רישא עד רבי ישמעאל אמר, ואצטריב קרא "סלת מנחה תמיד", אתא רבי שמעון למימרה: דאי לחוסף הוא, ולא לקבוע, ואינו יודע כמה יוסף. הדר אמר קרא נמי לא צריך, דמדינא בתרא נפקא. והכי קאמר רישא בשמן לחוסף לה שמן - ורבי שמעון קאמר לה. דאי לקבוע לה לוג שמן כשאר מנחות - לא צריך, וכיון דכתיב "על מחבת" - ממילא ידעינן דצריכה שמן כמנחת מחבת. הדר אמר רבי שמעון תהא כמנחת פריס ואילום - דאף על גב דלחוסף הוא, לא היין אלא שני לוגין לעשרון. הדר אמר: האי דפרכת תידיה כמנחת פריס ואילום - דנין

הרי היא כמנחת תמידין. רבא אמר: "על מחבת" - מלמד שטעונה כלי שרת. ויאי אפי' לה מאתמול - איפסלה ליה בלינה. תניא פותיה דרבא: "על מחבת" - מלמד שטעונה כלי. "בשמך" - לחוסף לה שמן. ואינו יודע כמה. וריני דן: נאמר כאן "שמן", ונאמר להלן כמנחת נסכים "שמן". מה להלן - שלש לוגין לעשרון, אף כאן - שלש לוגין לעשרון. או פלף לדרך זו: נאמר כאן "שמן", ונאמר כמנחת נדבה "שמן". מה להלן - לוג אחד, אף כאן - לוג אחד? נראה למי דומה, דנין תבש"ט מתבש"ט, תירי, באה חובה, דוחה שבת, דוחה טומאה, ואין דנין תבש"ט משאינו תבש"ט. או פלף לדרך זו: דנין גיג'ל מייג'ל, יחיד, בגלל עצמה, ויין, לבונה, ואין דנין גיג'ל משאינו גיג'ל. רבי ישמעאל פנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: "סלת מנחה תמיד" - הרי היא לך כמנחת תמידין, מה מנחת תמידין - שלשה לוגין לעשרון, אף זו - שלשה לוגין לעשרון. רבי שמעון אומר: ריבה כאן שמן, וריבה כמנחת כבשים שמן. מה להלן - שלש לוגין לעשרון, אף כאן - שלש לוגין לעשרון. או פלף לדרך זו: ריבה כאן שמן, וריבה כמנחת פריס ואילום שמן. מה להלן - שני לוגין לעשרון, אף כאן - שני לוגין לעשרון? רבי יוחנן בן ברוקה אומר: ריבה כאן שמן, וריבה כמנחת נדבה "שמן"! אמר אביי: מאן תנא "בשמך"? לחוסף? רבי שמעון היא, ו"אילו לא נאמר" קאמר וברינא מאן קא מהדר? רבי ישמעאל. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: בוקה רבי ישמעאל פנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא, והכי קאמר: "בשמך" - לחוסף לה שמן, דאי לקבוע שמן לא צריך, כיון דכתיב פה "על מחבת" - כמנחת מחבת דמיא. או אינו אלא לקבוע לה שמן, דאי לא כתב רחמינא "בשמך" - תהא אמיתא: תייהו כמנחת חומט? הדר אמר: תייהו נמי לקבוע לה שמן, תייהו מדינא. וכן דינא, ולא אחיא ליה, ולא אחיא ליה, ונאצטריב קרא "סלת מנחה תמיד", דפרסיים רבי ישמעאל מילתיה. רבא אמר: בוקה רבי שמעון, ו"אילו לא נאמר" קאמר, והכי קאמר: "בשמך" - לחוסף לה שמן, דאי לקבוע לה שמן - לא צריך, כיון דכתיב פה "על מחבת" - כמנחת מחבת דמיא. ועד שלא יאמר "בשמך" יש לי בדין, וכן דינא, לא אחיא ליה, ונאצטריב "בשמך". הדר אמר: תייהו כמנחת פריס ואילום. הדר אמר: דנין מנחה

מנחה - משום דפרכינן "כלך לדרך" וכן דנין גיל מייגיל" כו', ואצטריב אפי' סלת מנחה תמיד - ואתא רבי שמעון למימר דלא צריכא קרא. כיון דמוקמת לה לחוסף. כולה - רישא עד רבי ישמעאל אמר, ואצטריב קרא "סלת מנחה תמיד", אתא רבי שמעון למימרה: דאי לחוסף הוא, ולא לקבוע, ואינו יודע כמה יוסף. הדר אמר קרא נמי לא צריך, דמדינא בתרא נפקא. והכי קאמר רישא בשמן לחוסף לה שמן - ורבי שמעון קאמר לה. דאי לקבוע לה לוג שמן כשאר מנחות - לא צריך, וכיון דכתיב "על מחבת" - ממילא ידעינן דצריכה שמן כמנחת מחבת. הדר אמר רבי שמעון תהא כמנחת פריס ואילום - דאף על גב דלחוסף הוא, לא היין אלא שני לוגין לעשרון. הדר אמר: האי דפרכת תידיה כמנחת פריס ואילום - דנין

והכהן המשיח תחתי מבני עשה אותה - מהבא דרשינן פרק קמא דריתות (ה. ה.) דכהן גדול בן כהן גדול יעשה אותה - היינו הא נעמי דמצריך בתמורה (יא.) הוא קרא לבתניה דרבלים.

שתהא כולה בהקטרה - פירש בקונטרס: שלא יעשה לה שריים. והא דבעי לקמן: ורבי יהודה האי תנא "כליל תקטרי" מאי עביד?

- 1 ליה? כיון דההוא מנח כהנים - פשיטא דכולה
- 2 כליל, ולא איצטריך אלף לרבי שמעון דקטרי?
- 3 משל עשה תהא. עוד פירש לישנא אחרינא:
- 4 שאינה קריבה לחתניו, ו"ו"ו לא דרש - הבא
- 5 לא דרש רבי שמעון וי"ו, וכן פרק קמא דסנהדרין
- 6 (ד. ה.) "אין קטרי ושוטרי" ובפרק קמא דסוטה (ה. ה.)
- 7 א. אבל י"דו מוסקי על ענין ראשון? ובפרק
- 8 "הקומץ רבה" - דרש, וכן י"דו הדר עבידה" -
- 9 דרש "מורבה" (בבא קמא דה. ב.) ופרק שני
- 10 דעבודה (זה. כב.) "אין קטרי ושוטרי" (ב) "לא אטריקי"
- 11 (תמורה זה. ב.) דרש ליה. גבי "אם נאמר נוגה,
- 12 למה נאמר רובע", ומיזו? והא דדרשינן בה? וש
- 13 למה: דמשום דאיכא "מן" - מוכח ד"ומן"
- 14 דלמדה אמר, מיהו דף קושא דרש "ארבע
- 15 מיתות" (סנהדרין נא. ב.) גבי "בת כהן אחת ארוסה
- 16 ואחת נושאה" - בפרשה" דרש "בת" ו"בת" כרבי
- 17 עקיבא. וברייתא דרש פירקין מוכח כרבי שמעון.
- 18 ובמעלה פירש "קטרי מוכח" (ה.) דרש רבי
- 19 שמעון על שרץ דרש, ומכתיב "וזה", ומכח
- 20 בבראשית רבה דמיוזי קדושיה ותו: דרבי יהודה
- 21 דרש כהן וי"ו, ובפרק "אלו מציתות" (בבא
- 22 מציעה זה. א.) גבי "ומצאתה", וסוף פרק קמא
- 23 דסנהדרין (ד. ה.) גבי "ושופטרי" - דרש ר"ז.
- 24 וכרש תמורה (ב. ב.) גבי "ואם המז ימיר" -
- 25 אמרין: וי"ו לא דרש. ופרק סוף בבלפי" (וימא
- 26 מה. א.) איכריס ופריס (ב) גבי בעלזא מבכרי, ופרק
- 27 שני דסנהדרין (אבא. א.) גבי בלז, ולא שרי רבי
- 28 יהודה רבי שמעון אלא שמונה עשרה נשים,
- 29 ומאן דרש וי"ו - דרש פניו ושמו: להני דרש
- 30 הוא דלא דרש ליה, וטובא אשכח כי האי גונא.
- 31 חקן זו תעלה אתה, ודאיהא מניא: אחר
- 32 מקריב בתיון בכל יום, ובניו - בשעה
- 33 שמונה כהנים גדולים, אף על פי שבכר נתחנכו
- 34 בבחנה הדיוט. ורבי שמעון ליה ליה האי סברא.
- 35 **אף** כהן לא תעשה על אכילתו - אבל איסורא
- 36 נפקא לן מ"כליל תקטרי". וקצת קשיא: אמאי
- 37 לא דרשינן ליה מניי מכתיב "לאמר" - לאו
- 38 אמור, כדדרשינן פרק "כל עשה" (פסחים מב. א.)
- 39 **יש** לו נסכים - שפרשינן בחייו. דלאחר מיתה
- 40 היו הכל הפקר.
- 41 **דקא** מדחקא לישבה - בהצית שבת, שדיו
- 42 כהנים שלא אכילתו חתון.
- 43 **הפאת** מלמד שמועלין בה - תימה: הניקול לי
- 44 דקדיש בוק הבית היאו לי לומר. דאיצטריך
- 45 למעלה אחר מועל, דאינו אלא בבחמה וכלי שרת
- 46 בלבד.
- 47 ואין

וכן גר שמת והיניח ובהים. יש לו נסכים - קריבין משלו, ואם לאו - קריבין משל ציבור. ותנאי בית דין הוא, כהן גדול שמת ולא מינו כהן אחר תחמיו - שתהא מנחתו קריבה משל ציבור! אמר רבי אבהו: שני תקנות הוו, דאורייתא - מדציבור. כיון דהו דקא מידחקא לישבה - תקינו דלגבי מירשים. כיון דהו דקא פשעי בה - אוקמוה דאורייתא. ועל פרה, שלא היא מועלין באפרה". - דאורייתא היא! דתנאי: "הפאת היא" - מלמד שמועלין בה, "היא" - בה מועלין, באפרה

מנחת הבאה עשרון מנמנה הבאה עשרון כו'. **משנה** ושלמה - עשרון שלם בבוקר, ועשרון פז הערבים, של זמן שהיא קריבה משל ציבור. **גמרא** הכהן המשיח תחתי אחד מבניו יעשה אותה - דמשל יורשים עשרה גדול. יבול קריבו יורשין להצנין - מבניו שהיה אביהן עושה? משל עולם - משל צבור, מתרומת הלשכה. שתהא כולה בהקטרה - שלא יעשה מנחה שריים לאכילה.

לישנא אחרינא: שיקטרי שלמה, ולא לחצנין, כל זמן שהיא קריבה משל צבור. ודבלימה לא פליגי רבי יהודה רבי שמעון. מפי המורה. יבול יהו אחיו ובניו מקריבין קרבן אחד - ובמיתוס. ובניו בפני עצמן - לשם החינוך, ומאחרו יום ואחרי - לא. אבל כהן גדול - בכל יום, והיוש תתקין לעבודה, באותו יום היה מקריב עשרון. לישנא אחרינא: באותו יום היה כהן אבל לירות - לא. ונתגה. ולא מפני המורה. אינו אלא אלא כהנים גדולים - דהכי קאמר: קרבן זה קריבו בני אחרן לירות, כל כהן גדול שיעמיד. המשיח שיעמוד מנחתו לכהן גדול, דמשמע: אחד מנחתו. לכתוב הכהן המשיח תחתי בניו יעשה אותה - כהן גדול אמור - דהכי קאמר רבי: הכהן המשיח שיעמוד מנחתו לכהן גדול, דמשמע: תרתי. אחת: מאי עביד ליה? - ובינו כהן אחד מהתני - בו ביום. ויפוסק ליה מן ומחציתה כערי - בדמיון לעל? חוקק לעולם תהא - שנתהא מנחה זו ונתגה לירות. לענין, דבתיקו, דכתיב בקרא ברישא, "ביום את תאריך", ומכתיב "כליל תקטרי" וחדר "כל מנחת כהן כליל תהיה" - דמשמע: מנחתו דבתי, כתיב "לא תאכל". מנין ליהן האמור כי - שהיו שניהם כליל בהקטרה. והאכלו משירי שתיהם יעבור בלא? תלמוד לומר: כליל כליל - "כליל תקטרי", "כליל תהיה לא תאכל". שמעתי דביים - במסכת שקלים פריק: "מעות שנמצאה ויהו אחד מהם - התם אף, דקנינו לעלי: המנחה שנמצאת מירושלים למגדל עיר ובמדתה לכל רוח. זכרים - עולות, נקבות - שלמים. בראשונה משכנתו בן מצאה לחיבי נסכים, עד שהיו מניחין אותו ובורחין. התקינו בית דין שהיו נסכים קריבין משל צבור. וקאמר רבי שמעון: שבעה דברים התקינו בית דין, והא שאמרונו אחד מהם. הדר מפרש לאינן שיש: שר ששלח כו', דגוי שדחך קרבנותיו, כדאמר בפרק ששלח כו' (מנחות ע"ב. א.) "איש כליל תלמוד מנחתו" - "איש" - כליל תהיה לא תאכל". לומר "איש" "איש"? לרבות את הגוים שגוררים נדבות בישראל. שלה עשה נסכים - דמי נסכיה. וכן גר - דלכי נקט גר - דאין לו יורשים. דאי ישראל - הוה מקריב יורשים נסכיו. משל ציבור

אחד לא הוציא שנתו. תקינו מירשין. דקשעני - ואין מביאין אותה. דהיינו שתי תקנות: דמעיקרא תקנו מירשין, וחדר תקנו להדרה אדאורייתא במעיקרא. ועל פרה - גוליתו מתוך שבעה דברים. שלא היא מועלין באפרה - הנהנה מאפרה - לא יתיחב קרבן מעילה. הפאת היא - בפרה כתיב. מלמד שמועלין בה כשאר חטאות, עד שלא היתה להן שעת היתר לכהנים. למכתן - אפר מרפא מכה. פריש בספסף חזאות - משום מעילה. בשמנתא קמייאת דמעילה (ב. ב.) מפרש מאי איכא בין מעילה דרבנן למעילה דאורייתא. ספסף חזאות - שנטוא בספסף טמא מת. כגון סככות ופערות. בתחילה מניין להן - כלומר, עכשיו כשמביאין אותן - גובין את המעט מכל אחד ואחד, ואין באין מתרומת הלשכה כשאר קרבנות צבור.

הי מנייהו אחריתי - איוז נאמר באחרונה שנסמך עליה, דשמת הדר ביה מאידך, משום דקימאן לן (עירובין כג, ב): רבי יהודה רבי שמעון - הלכה כרבי יהודה. קמייאת - דקתני רבי שמעון שבאין מן הלשכה. דלית בהו כפרה - מנחת כהן - ליתא לירוששיה כפרה בנות, אבל פר ה' העלם לרבי - כפרה לציבור היא. קרבני לחמי לאשי -

רביה הכותב קרבנות הדרבה, דכל הני - לשון קרבן ניהו. לרבות פר העלם - דבאין מהרומת? הלשכה תמידי, דבתמידי משתעי. ואף עב גב דלאו אכפרת הדיב היאו קלתייהו: שהי לא היו יודעים שיחטא, אפילו הכי מרבה להו קרא. דרבי רבי שמעון - וכוון ומקרא לוי' - עיקר הוא, הך היא דאחרייתא. שמיני בתביתין - במסכת תמיד (לא, ב), דלא נכפרוהו שלשה עשר העוסקים בתמיד, בין בבקר בין בערב, זה בכך וזה בכך. כחארתא דהושבא - דבבל עמקה היא, דכתיב 'האומר לסלת חרבי' (שעיהי מז). שביעי עב, מקריב הוצלת ומנחת נסכי תמיד. תשעי בין הכי נמי דלא כבלי - לעולם? והא קיימא לן: מנחתם ונספיהם בלילה בו' - דאם לא הקריבו היום נסכים, יקריבום למחר. וכגון שלא נשבע בלילה, דלא נכפרוהו בלילה, אלמא זמנין דקרב תמיד בלא נסכיהו אלא די - לא הוה נסכים - לא קתני, הכי נמי בגי חביתין 'דיא מת כהן גדול' - לא קתני, ולעולם אם מת - שביעי בין הכי הערבים, עד שעומד כהן אחר. אחרונה לקמיה דרבא - הא דקאמר רבי ירמיה 'בבלאי טפשאני'. מבשיותין אמרן קמיייהו - כשאנו אומרים שום טעם שאינו יפה - אומרים אותו השומעין לא בני ארץ ישראל? מטיבותין - כי אמרתינן מילי מעלייתא - לא אמרי להו קמיייהו. הא נמי - דאמרן דאינהו בטילה - מטיבותין היא, דיפה אמרתי (דאי לא), דנפקא לן מקרא דכתיב 'חביתין' (וקרא ו) 'סלת מנחה תמיד' - מה תמיד אינו בטל, אף היא אינה בטלה. מאי הוי עלה - כרבא לא חרבי ורמייה? פליגי בה - בחביתין כהן גדול של אלו מת. פרישה לן מקרא דכתיב 'אני כהן כשהיה בבאי עשרון שלם מביתו - מבאי עמו שני קמצים לבונה, ומקריב האחד לחצו עשרון של שחרית, והאחד לחצו של בין הערבים.

ואין מועלין באפרה - תימה: תיפוק ליה דאפר הקדש - מותר, כדאייתא בסוף תמורה (לה, א). ולמאן דמוקי הא חתיני 'אסור', בפלגא דליקא מאיליה, דלא הוי איניש דלמעול - נזיאת. אלא למאן דמוקי לה בתרומת הירוק, והתם ובפרק 'כל שעור' (פסחים כג, ב) קאי ויש לומר: דשאני הכא, דכל מצוותה לשריפה עומד. ועוד נראה דהיינו דהיינו - משום דאין לך דבר שנעשית מצוותה ומועלין בו, אבל הכא - אכתי לא איתבניה.

דקא עבדי למוכת - דבר אשי של מעשה דאמר במסכת מכות (כא, ב). דאפר מלקחיה מותר להניח על מכתו, משום דמכתו מוכחת עליו. **גזרו** ביה מעילה - משמע הבא דאיכא מעילה מדרבנן, והכי נמי אמרתינן פרק 'הוציאו לו' (יומא גט א, ב). ובפרק 'ולד חטאת' (תמורה יא, ב) מועלין בדמים, דברי רבי מאיר ורבי שמעון. ותבמיס אומריהו: אין מועלין. ועוד נאן לא פליגי אלא דרבנן, אבל דאורייתא - אין מועלין. ואית גריסי פירי: 'ולד חטאת' - איתא טעמא דמאן דאמר אין מועלין, ושיבוש הוא. אלא הכי גריסין: 'מאי טעמא דלכוליהו אין מועלין מדאורייתא'. והתם נמי תנן, רבי שמעון אומר: הדין כן בתחילתו ותמורתו כסופו בו' - אלמא דמדרבנן הוא. ודליתיהו דבסוף פרק חטאת דתמורה (לב, ב) בעי גבי 'מקריש עלה לברק חבית' - אסור לשחטה עד שתיפריש, ומועלין בה שתי מעלות', דפריך. ואי דרבנן, מי איכא בדרבנן? ויש לומר: תימה: דאיכא מעילה דאורייתא - לא שייך לתקן מעילה אחר דרבנן. ומיהו תימה: דרש מעילה (ב, א) תנן: קדשי קדשים שחטון בדרום - מועלין בהו דרבנן. נציא איכא בן מעילה דאורייתא ומעילה דרבנן? דאורייתא - משלם חומש, דרבנן - לא משלם חומש, וכל שכן קרבן. דפריך: מי איכא מעילה דרבנן? איך, דהוה טעמא: קדשים שמתו - נציא איכא בן מעילה דאורייתא - איכא מעילה. ואמאי לא מיייתי מתניתין דאיכא מעילה בדמים? ויש לומר: משום דדמיא טפי לקדשי קדשים שחטון בדרום, וכמאן דהתקינו דמי. (דזכר רבי חיים, וכן פירש בקונטרס באן). דדם - אקדושה רבה, והשתא איכא שפיר מעילה דאורייתא. אבל קדשים שמתו - לא נתתא להו קדושת דמים, הילכך מיייתי טפי שפיר. ואפר פרה נמי איכא קדושה מדרבנן, וקשה לפירשה: 'ולד חטאת' (תמורה יב, א) גבי 'קדשים שמתו', דפריך: מי איכא מידי דבמקראי לית ביה מעילה. דתסקת ואמרת אפילו בקדשים קלים, ולבסוף אית ביה מעילה. ולא, דהרי דכו ומאי פריך, לפירושו טובא איכא לפלוגי: לא נראה כמו שפירשתי. ומיהו תימה קצת. אמאי לא מיייתי מתניתין דמיייתי מניה סיעתא לעולא 'הנתנה מן החטאת, כשהיא חיה - לא מעל עד שיפגום. כשהיא מתה - כיון שנתינה כל שהיא מעלי? ושמת לחכי לא מיייתי לה, דידלמנא היינו דוקא חטאת - הואיל ולכפרה אחיה, לא בדילי מניה. ותקנו רבנן מעילה טפי, כדאמרת בתר הכי דמחטאת לא אשמעינן העולה. ואית ספרי דרבי 'הואיל ולכפרה אחיה - בדילי מניה', ואין

הסוגיא מוכחת כן. ושמת הכי קאמר: מתניתין אשמעינן דאפילו חטאת בדילי - איכא מעילה. ועולא אשמעינן אילו חיה לא דלא דלית - ויש לדקדק: אמאי נקט גבי פר לשון יחיד, וגבי שעירי לשון רבים, והוי מצי למינקט פרי עבודה ורד? **דשמעינן** ליה לרבי שמעון דייחש לפשיעה - קצת קשיא: דרבי יהודה נמי יחיש לפשיעה, ולא אשכח דנפולא אתקנו, ולעיל בסביא ליה משל ירוששי: **דא** לא קתני - בלומר, דבר שאינו רגיל אלא באקראי בעלמא.

באפרה אין מועלין! אמר רב אשי: שתי תקנות הווי, דאורייתא - בה מועלין, באפרה אין מועלין. פון דהווי דקא מוללי בה, וקא עברי מיניה למפנת - גזרו ביה מעילה. פון דהווי דקא פרישי מספק הציאות - אוקמהו דאדאורייתא. תנו רבנן: פר העלם דבר של ציבור ועשירי עבודה ורה - בתחילה מנבין להו, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: מתורמות הלשכה הן פאין. והתניא איפא! הי מנייהו אחרייתא? אקרוהו רבנן קמיה דרב אשי: לימא קמיייתא - אחרייתא, דשמעינן ליה לרב שמעון דהייש לפשיעה. אמר להו רב אשי: אפילו תיקא בתרייתא - אחרייתא, פי קא הייש רבי שמעון לפשיעה מילתא דלית בהו כפרה בגויה, במילתא דאית להו כפרה בגויה - לא הייש רבי שמעון לפשיעה. מאי הוי עלה? אמר ליה רבה וזמי לרב אשי: תא שמע, דתניא: 'את קרבני לחמי לאשי ריח ניהווי תשמרו להקריב לי במעודו' - לרבות פר העלם דבר של ציבור ועשירי עבודה ורה, שפאין מתורמות הלשכה, דברי רבי שמעון. ו'ושלמה היתה קריבה' וכו'. אמר רבי חייה בר אבא, בעי רבי יוחנן: שלמה שחית ושלמה בין הערבים, או דילמא שלמה שחרית ובטילה בין הערבים? אמר רבא, תא שמע: 'שמיני - פחיתים', ואם איתא דבטילה בין הערבים - הא זמנין דלא משפח ליה שמיני פחיתים, היכי דמי? דמת פתן גדול ולא מינו אחר תחתיו. אמרו רבנן קמיה דרבי ירמיה, אמר: פבלאי טפשא, מושים דיתבו באחרא דהושבא, אמרי שמענתה דמתושכן.

אלא דקתני 'שביעי' בסלת, תשעי - פיון, הכי נמי דלא פליגי: 'מנחתם ונספיהם' פלילה, 'מנחתם ונספיהם' אפילו למחר! אלא 'דאי לא' קתני, אמר רבא: 'הני נמי מטיבותין היא, אמר קרא: 'סלת מנחה תמיד' - הרי היא לך כמנחת תמידיו. מאי הוי עלה? אמר רב נחמן בר יצחק: תא שמע, דתניא: שלמה שחית ושלמה בין הערבים. אמר רבי יוחנן: פליגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן. אבא יוסי בן דוסתאי אומר: מפרש לה שני קמצים של לבונה, וקומץ - בין הערבים. ורבנן אמרי: מפרש לה קומץ אחד, חצי קומץ - שחרית וחצי קומץ - בין הערבים. במאי קמפלגי? אבא יוסי בן דוסתאי סבר: לא אשפתן חצי קומץ דקריב, ורבנן סברי: לא אשפתן עשרון דבעי שני קמצים. בעי רבי יוחנן: פתן גדול שמת, ולא מינו אחר תחתיו, לרבנן

לרבנן הוכפלה לבנותו - אבל לאבא יוסי בן דוסתאי, כיון דרצין קומץ בבורק וקומץ בערב - לא שייך לאיכפוליה טפי משיעור שלם. ולרבנן הוא דבעינן אי בעינן שלם בלבונה, כי היכי דבעינן שלם בעשרון, אבל משמך בעי (טפ) לאבא יוסי בן דוסתאי נמי - דבכל יום לא היה רק לוג מוחצה בבורק, וכן בערב הששתא נמי. ואי דילמא, לכל עשרון היו שלשה לוגין, וזו היא בליתק. **הלכה** כאבא יוסי בן דוסתאי - תימנה: הילכתא למשיחאי?

הדרן עלך התבלת

כל המנחות באות מצה חוץ מחמץ שבתורה ושתי הלחם - שתי הלחם ניוחד דכיל בהדי שאר מנחות, דאיכרי' מנחות; כדאמר רבא: "התבלת" (מנחות מז, ב). אבל לחמי תודה, לא אישכחו, ומכל מקום ניחא לאשמועינן דינא.

בודה - ברלי" גרסינן בערוך, ופירש: לשון הגזאת, כמ"מ (מלבי"ם א) "מורחש אשר ברא מלבר, (נחמיה ו) "כי מלכך אתה בודאם", **חסרה** או יתרה - מנאן פירש הרב רבינו חיים דכשמודדין בהדה בפסא או לצורך חלה, אין להכביד על הסדר, דאם כן נמצאת יתרה כה לענין מנחות. ועוד אמרינן לקמן (פא, א) "גודשה תילתא".

מנין

לכל המנחות שהן באות מצה כו' - תימנה: מתיניחין הדין (מנחות נה, א), דתני: כל המנחות נילשות בפושרים, ומשמרם שלא יחמיצו כו', שנאמר: "כל המנחה בל תאפה חמץ". ורבי נמי דרשינן לקמן בגמרא (שם): שאר מנחות מניין - לתמוד להם "כל המנחה בל תאפה חמץ".

דישך לרבינו טפי מההוא קרא ד"כל מנחה" מנמאי מרביה מדיאי קרא ד"זאת תורת המנחה" דמיתיה הכא. ומתהוא לן שייך לרבינו אלא מנחות שני בודם דין התבון בפרשה, הגשה קמיעה ולבונה, כגון מנחת סלת ומנחת ומרחשת, אבל מ"ל מנחה" איתרבו אפילו מנחת העומר ומנחת קנאות ומנחת חוץ ומנחת (נסכים) ולחם הפנים ונראה לפרש: דרבי אמר לא רצה להביא לן את דרדשינן מיתירא דקרא, (אלא) לפי שהיה סבור דאפילו למנחה קא מביעיא ליה.

היכא סבור חתיבא מצה, והיכא לו מקראות פשוטות ותמה על שאלתו, והיכי בל דחתיבא - כתיבא: כגון מנחת מנחות, ורבי אמר: כתיבא: כגון מנחת סלת ומרחשת - חתיב "זאת תורת", והוא הדין דאכתיב מחיך קראי לא ידעין כוליה שאר מנחות. עוד משמע דמנחת סלת נמי כתיבא, דזאת תורת" ו"זאת תורת", דתיב בה "מזות אבלי" פשטיה דקרא במנחת סלת (ותיב), דתיב "מנחת המנחה ומשמנה", ו"זאת תורת" מרבי מרחשת. ומתהאט מעינא לבימיר דתתרכו כל מנחות, אפילו אותם דאיך בן הגשה קמיעה ולבונה, כי היכי דמריבין מרחשת אף על גב דלא איירי בה קרא, אבל קשיא: אם כן, "כל המנחה" - לרבות שאר מנחות, למח לזי דאם נאמר: ללאו - אם כן, היכי מיתיה דעכב מ"לא תאפה" דלקמן דריש ליה על הכלל ורבינו תם מפרש, דמביעיא ליה לרבי פרידא - מנל דבאות מצה ולא שיאור חלוט, דאי מ"לא תעשה חמץ" דמתיניחין, הוה אמיתא שיאור חלוט שרי. אמר ליה: דחתיבא - חתיבא, אלמא מצות בעינן, ושיאור חלוט לאו מצה היא.

אמר ליה: לעכב קא מביעיא לן מנלן דמיפסלא, אם הביא שיאור חלוט, אמר ליה: דתיב "לא תאפה חמץ", דמשמע: אלא מצה, דחתיב "מצה" באותה פרשה, ורב חסדא פריך: דילמא מ"לא תאפה חמץ" אלא שיאור, אף על גב דכרבי חתיב "לא תעשה", איצטרך טובא, לכדרדשינן לקמן, ופירוש זה דרוק ומגומגום.

ולא מינו אחר - דקריבה שלימה. לרבנן הוכפלה לבנותו - שביא קומץ שחיתו וקומץ בערב. דבשלמא לאבא יוסי לא מביעיא ליה דלא הוכפל שביא שני קמציים לכל הקטרה, דלא מעינן שני קמציים בהקטרה אחת. **מאי** דגלי גלי - סלת גלי קרא דוסתאי, כדאמרין לעיל (נא, ב). לרבי יתודה "מאתה", ולרבי משמען מ"כליל העקרב". ושמך - מביעיא ליה אליבא דכולהו, אם צריך להביא שלשה לוגין לכל עשרון, דעד שלא ימות היה מביא שלשה לוגין, ורצונו: לוג מוחצה לחצי עשרון ושדח, ולוג מוחצה לבין עשרון, והשתא מאי, המשך קמציין חן - בפרק "דאומר הרי עלי עשרון" (מנחות ק, ב) חשיב, והאי קומץ לבונה לא בתיבין - לא חשיב התם, משום דלחצאין קרב, ובשלימה קמייזי ולא בחצאין, ואם איתא דכי מת כהן גדול קרבו שלם בכל הקטרות - זמינן דמשבתת ושבעה, כגון שני קמציים של בתיבין, דהא התם קא חשיב שני קמציים של יובכי לחם הפנים, אף על דלא רבין ניגוה, והכי נמי ליחשוב, ומשני - לעולם אימא לך דהוכפל, והאי דלא חשיב להו - משום "דאי מת כהן" לא קתני, אלא בקריבין דרוכין כן מיידי. **למא שמעתא** - ד"אי לא קתני, לא תעלה קומץ בחיין - דקתני ליה התם גבי חמשה קמציין, דאי עבר והעלדו בחיין - חייב, וקתני ליה נמי, שמע מינה דאם איתא דהוכפל - ליחגיגה, ואפילו ד"אי", כגון עלה"א, דהתא לא נתני לן נמי בהדיא? **אלא אבא יוסי** - דאמר: בתיבין דעלמא נמי בחיי כהן בעי שני קמציין, הידכך דא נמי שני קמציין, וקתני "לוג מוחצה שחיתו" כו' - אלמא שני לא הוכפל, ואיפשטו בעיא חמשה לאבא יוסי, ומדשמך לאבא יוסי לא הוכפל - דמאי דלא גלי לא גלי, לרבנן נמי - לבונה ושמן לא הוכפלו, דמאי דלא גלי לא גלי, דאיתנהו לא פליגי אלא בלבונה מחיים, אבל בלאחר מיתה אי הוכפל אי לא הוכפל - לא פליגי. **הילכתא כאבא יוסי** - דאמר: בחיי כהן מקריב קומץ לבונה שחיתו וקומץ ערבית, ותנן המשך קמציין חן - ולא חשיב ליה לקומץ הביתין - משום דלחצאין קרב, ואם איתא דקרב שלם - ליחגיגה "שבעה קמציים חן", **אפוראי** ניגוה - מר אמר: כסתם משנה אמר רבי יוחנן, ומר אמר: הלכה כאבא יוסי אמר רבי יוחנן.

לרבנן הוכפלה לבנותו או לא? **מי אמרינן, מתוך שהוכפלה סלתו - הוכפלה לבנותו, או דילמא מאי דגלי - גלי, מאי דלא גלי - לא גלי? ושמן בין לאבא יוסי בן דוסתאי ובין לרבנן, מהו? אמר רבא, תא שמע: "המשה קמציין חן", ואם איתא - זמינן דמשפכתה ליה שבעה! - "דאי" - לא קתני. ותיב רב פפא וקאמר ליה: **לְהָא שְׂמֵינְתָּא. אָמַר לִיה רב יוֹסֵף בְּר שְׂמִינְתָּא לְרַב פַּפְּא: וְהָא מְעֵלָה קוֹמֵץ בַּחוּץ, ד"אי תוה", וקתני: מאי הוי עֵלְהָא? אָמַר רב נַחֲמָן בְּר יִצְחָק: תָּא שְׂמֵע, דתְּנִינָא: כֵּהֵן גְּדוֹל שְׂמֵת וְלֹא מִינָה אַחֲרָה תַּתְּחִינּוּ - שְׂלִימָה שְׁחִירָת וְשְׁלִימָה בִּין הָעֶרְפִּים. וּמְפָרְשׁ לַה שְׁנֵי קִמְצִין - קוֹמֵץ שְׁחִירָת וְקוֹמֵץ בִּין הָעֶרְפִּים. וּמְפָרְשׁ לַה שְׁלִישַׁת לֹוגִין - לֹוג וּמְחִצָּה שְׁחִירָת לֹוג וּמְחִצָּה בִּין הָעֶרְפִּים. מִנֵּי? אֵילִימָא רַבְּנָן - מֵאֵי שְׂנָא לְבִנְיָתָה דְּהוּכְפַלָּה, וּמֵאֵי שְׂנָא שְׂמִינָה דְּלֹא הוּכְפַלָּה? אֵלָּא אָבָא יוֹסֵי בְּן דֹּסְתַאי הֵיא, דְּאָמַר: חִבְיָתִי כֵּהֵן גְּדוֹל בְּעֵלְמָא שְׁנֵי קִמְצִין בְּעִינָא, וּלְבִנְיָה לֹא הוּכְפַלָּה וְשְׂמֵן לֹא הוּכְפַל. וּמְדַשְׁמֵן לְאָבָא יוֹסֵי בְּן דֹּסְתַאי לֹא הוּכְפַלָּה, לְבִנְיָתָה וְשְׂמִינָה לְרַבְּנָן נְמוּ לֹא הוּכְפַל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה כְּאָבָא יוֹסֵי בְּן דֹּסְתַאי. וּמֵי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הִכֵּי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה כְּסֵתָם מְשִׁנָּה, וְתִנּוּ: חִמְשָׁה קִמְצִין חֵן! - אֲמֹרָאֵי נִיגוּה, וְאֵילִיבָא דְרַבִּי יוֹחָנָן.****

הדרן עלך התבלת

בְּל המנחות באות מצה, חוץ מקמץ שבתורה ושתי הלחם, שהן באות חמץ. רבי מאיר אומר: השאור בודה להן מוחצין ומחמצין. רבי יוחאי אומר: אף היא אינה מן המוכחר, אלא מביאה את השאור, ונותנת לתוך המפה וממלא את המפה. אמרו לו: אף היא יתהה חסרה או יתרה. גמרא בעא מיניה רבי פרידא מרבי אמי: מנין לכל המנחות שהן ענין באות מצה? - מנלן? דתיב בה - כתיב בה, דלא כתיב בה - כתיב בה "זאת"

הדרן עלך התבלת

משנה כל המנחות, חוץ מחמץ שבתורה - דכתיב: "על לחות לחם חמץ" וגי (ויקרא ו), ושתי הלחם - דכתיב: "חמץ תאפניה" (שם ב). שאור בודה להן סתובו - מתוך עשרון תודה ושתי הלחם היה מוציא שאור, שהוא שם מן הסלת מעט לאחר שגמדו וטומנו בסלת ומתחמץ מאליה, וממנו מחמץ את השאר. אף היא אינה מן המוכחר - שאינה מתחמצת יפה, לפי שאין לה שאור מוחצין יפה. אלא מביא שאור - מהמוחצין יפה מתוך ביתו, ונתון לתוך העשרון, ומסוף וממלא סלת. אף היא יתהה יתרה או חסרה - כגון אם השאר עבה ומגובל בקישי כמעט מיס, אפי' מחוץ פה גדול כאילו היה קמח - ונמצא העשרון יתר, לפי שאם לא היה שאור מגובל, היה נפחו גדול מעכשיו, ואם אינו מגובל יפה, שתנו בו מיס דרבה, נמצא נפחו גדול משאלו היה קמח - ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המימ, לא היה גדול **גמרא** דתיבא **חתיבא** - אותה מנחת שכתוב בה "מצה", כגון מנחת מאפה ומנחת מחבת - הרי כתיב בה, ודלא כתיבא - אתא מדיאי קרא דכיל לכל המנחות

כ"ק קא מעביא לי לעכב – תימה: מאחר דכתיב "זאת תורת" איתרו ליה "מצה" דכתיב במחבת ומאפה, לעכבו ויש לומר: דלילמא הני מילי בדידהו, אבל בסלת ומרחשת – לא, וכי מסיק עיובא מדכתיב "תהידה" במחבת – אם אינו ענין לגופה, תנידו ענין ללאר מנחות. ודוחק הוא, שיכול לפרש כל זה. ועוד: לישנא דקתני בביתאי: "מצה" – לכול מצוה: תלמוד לומר: "תהידה" – הכתוב קבעה חובה

מעליא היא, אלא דרבי יהודה לרבי יהודה, רביה – במים רוחני, כדאמרין בתורת כותים גבי תבוכה – "מורבכת" – ומלמא שנעשת ברוחני כל צרכן, והוא חלוט. אי דאיכא רבוכה – מנחה שמוצתה ברבוכה – כתיב בהדיא "מורבכת תהא", שלא תאפה חמץ. לא כתיב בה רבוכה – "תאפנה", ומלמא כתיב בה – שמע מינה: לאו רבוכה בעינן. מנין לכל המנחות שגילושות בפשיטא ויחמשה שלא יחמיצו – דקתני מתניתין (מנחות טז, א): "כל המנחות גילושות בפשוטיה, ומשמחן שלא יחמיצו". "שגילושות" – כלומר, דהואיל וגילושות בפשוטיה, מצוה לשמרה שלא יחמיצו. "ישמרו" – היינו, שיעסקו בבעק כל שעה, כדאמרין בבבא מציעא, ג' הלוי' – כלומר, הכשרנה ושמרה. היא – נמי הוה משמע לעכב, כדאמרין בפירקין קמא (מנחות ד, א) "ותטא הדיא" – שאם שחט שלא לשמה, פסולה. והוא עשירי לזרע – רבי אלעזר ב' עוריה, עשירי לעורא הסופר. מאי כולי האי – דקמייחסתו ליה. אי בר אוריין – אם בן תורה הוא, הרי גזון חזיה – רבי פרידא לרבי עזרא שזיה. עלות ופתח – באגדתא למיתבניה. שהודעתך – שאני מייחד שנתא בעולם. אמר ליה טוביה: כל עלך – דהכי משמע ממה שאמרת בקדוש ברוך הוא: אתה אין טובתי עלך. אלא לקדושים אשר בארץ – דהני תרי קראי דסמיכי אהרתי, וקודשא בריך הוא אמרניהו. כיון דשמעיה – רבי עזרא לרבי פרידא דקאמר "אדירי כל חפצי בם", נזכר אנדא של "אדירי", יבא אדיר – כלומר, כך אמר הקדוש ברוך הוא כשעשה נקמה במצרים (שמות טז): "לכלו כעופרת במים" – מצרים, שהם "אדירים", מה לידוי – מפרש לקמן באברהם.

ועוד: דהא משמע התם דמדח מצה לא מנמעיין חלוט, דחלוט מצה הוא, ומכתיבי תרתי מנמעי ליה, ואם כן אימא למצוה. והא דרשמעיה הכא דאי לאו "תהידה" הוה אימא אי בעי רבוכה ליתיה, אי בעי מצה ליתיה – לאו לבתחילה, דהא מנמעי בינמות חלוט למצוה.

זאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח... והנותרת ממצוה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל! אמר ליה: מצוה לא קא מיפעיא לי, כי קא מיפעיא לי – לעכב. אמר ליה, לעכב נמי כתיב: "לא תאפה חמץ" אלא מצוה. מתקופי לה רב חסדא, ואימא: "לא תאפה חמץ" אלא שישאור! שישאור דמאן? אי דרבי מאיר לרבי יהודה – מצה מעליא היא! אי דרבי מאיר לרבי יהודה – מצה מעליא הוא! אי דרבי מאיר לרבי מאיר – מדלך עליה, חמץ הוא! אלא דרבי יהודה לרבי יהודה. מתקופי לה רב נחמן בר רב חסדא, ואימא: "לא תאפה חמץ" אלא חלוט! חלוט מאי גיהו? רביבה, אי דאיפא רביבה – כתיב בה רביבה, והא – לא כתיב בה רביבה. - ואימא: דכתיב בה רביבה – מצוה פרביבה, ודלא כתיב בה רביבה – אי פעי רביבה ליתיה, אי פעי מצה ליתיה! מתקופי לה רבינא, ואימא: "לא תאפה חמץ" למוקם גברא בלאו בעלמא, ואיפסוליה לא מיפסלא! אלא מנלן? פדתנאי: "מצוה" יכול מצוה? תלמוד לומר: "תהידה", הכתוב קבעה חובה. בעא מינה רבי פרידא מרבי אמי: מנין לכל המנחות שגילושות בפשיטא ומשמחן שלא יחמיצו? גלומה מפקסה, דכתיב: "ושמרתם את המנחות". אמר ליה, בגופה כתיב: "מצה תתרה" – תהיה. והא אפיקתיה לעכב! – אם פו, ליכתוב קרא "מצה היא", מאי "תהיה"? שמעת מינה תרתיה. אמרי ליה רבנן לרבי פרידא: רבי עזרא פר גריה דרבי אבטולס, דהוא עשירי לרבי אלעזר בן עזריה, דהוא עשירי לעזרא, קא אבכא. אמר: מאי כולי האי? אי בר אוריין הוא – יא, אי בר אוריין ובר אבהן – יא, ואי בר אבהן ולא בר אוריין – יא. אישא תיכליה! אמרו ליה: בר אוריין הוא. אמר להו: ליעול ליתיה. חזיה דתהו עכורא דעתיה, פתח ואמר: "אמרת לה' אדני אתה טובתי כל עלך" – אמרה ננסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, החזק לי טובה, שהודעתך בעולם. אמר לה: "טובתי כל עלך", איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב, שהודיעוני תחלה בעולם, שגאמר: "לקדושים אשר בארץ הפה ואדירי כל חפצי בם". כיון דשמעיה דקאמר "אדירי", פתח ואמר: "יבא אדיר, ויפרע לאדירים מאדירים באדירים". "יבא אדיר" – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב: "אדיר בפרום ה'". "ויפרע לאדירים" – אלו ישראל, שגאמר: "ואדירי כל חפצי בם". "מאדירים" – אלו המצרים, דכתיב: "יצללו עופרת במים אדירים". "אדירי" – יבא ידיר, ויבנה ידיר לידיר בחלקו של ידיר ויתפפרו בו ידירים. "יבא ידיר" – זה שלמה המלך, דכתיב: "וישלח ביד נתן הנביא ויקרא שמו ידיריה בעבור ה'".

זאת תורת המנחה הקרב אתה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח... והנותרת ממצוה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל! אמר ליה: מצוה לא קא מיפעיא לי, כי קא מיפעיא לי – לעכב. אמר ליה, לעכב נמי כתיב: "לא תאפה חמץ" אלא מצוה. מתקופי לה רב חסדא, ואימא: "לא תאפה חמץ" אלא שישאור! שישאור דמאן? אי דרבי מאיר לרבי יהודה – מצה מעליא היא! אי דרבי מאיר לרבי יהודה – מצה מעליא הוא! אי דרבי מאיר לרבי מאיר – מדלך עליה, חמץ הוא! אלא דרבי יהודה לרבי יהודה. מתקופי לה רב נחמן בר רב חסדא, ואימא: "לא תאפה חמץ" אלא חלוט! חלוט מאי גיהו? רביבה, אי דאיפא רביבה – כתיב בה רביבה, והא – לא כתיב בה רביבה. - ואימא: דכתיב בה רביבה – מצוה פרביבה, ודלא כתיב בה רביבה – אי פעי רביבה ליתיה, אי פעי מצה ליתיה! מתקופי לה רבינא, ואימא: "לא תאפה חמץ" למוקם גברא בלאו בעלמא, ואיפסוליה לא מיפסלא! אלא מנלן? פדתנאי: "מצוה" יכול מצוה? תלמוד לומר: "תהידה", הכתוב קבעה חובה. בעא מינה רבי פרידא מרבי אמי: מנין לכל המנחות שגילושות בפשיטא ומשמחן שלא יחמיצו? גלומה מפקסה, דכתיב: "ושמרתם את המנחות". אמר ליה, בגופה כתיב: "מצה תתרה" – תהיה. והא אפיקתיה לעכב! – אם פו, ליכתוב קרא "מצה היא", מאי "תהיה"? שמעת מינה תרתיה. אמרי ליה רבנן לרבי פרידא: רבי עזרא פר גריה דרבי אבטולס, דהוא עשירי לרבי אלעזר בן עזריה, דהוא עשירי לעזרא, קא אבכא. אמר: מאי כולי האי? אי בר אוריין הוא – יא, אי בר אוריין ובר אבהן – יא, ואי בר אבהן ולא בר אוריין – יא. אישא תיכליה! אמרו ליה: בר אוריין הוא. אמר להו: ליעול ליתיה. חזיה דתהו עכורא דעתיה, פתח ואמר: "אמרת לה' אדני אתה טובתי כל עלך" – אמרה ננסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, החזק לי טובה, שהודעתך בעולם. אמר לה: "טובתי כל עלך", איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב, שהודיעוני תחלה בעולם, שגאמר: "לקדושים אשר בארץ הפה ואדירי כל חפצי בם". כיון דשמעיה דקאמר "אדירי", פתח ואמר: "יבא אדיר, ויפרע לאדירים מאדירים באדירים". "יבא אדיר" – זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב: "אדיר בפרום ה'". "ויפרע לאדירים" – אלו ישראל, שגאמר: "ואדירי כל חפצי בם". "מאדירים" – אלו המצרים, דכתיב: "יצללו עופרת במים אדירים". "אדירי" – יבא ידיר, ויבנה ידיר לידיר בחלקו של ידיר ויתפפרו בו ידירים. "יבא ידיר" – זה שלמה המלך, דכתיב: "וישלח ביד נתן הנביא ויקרא שמו ידיריה בעבור ה'".

ועוד: דהא משמע התם דמדח מצה לא מנמעיין חלוט, דחלוט מצה הוא, ומכתיבי תרתי מנמעי ליה, ואם כן אימא למצוה. והא דרשמעיה הכא דאי לאו "תהידה" הוה אימא אי בעי רבוכה ליתיה, אי בעי מצה ליתיה – לאו לבתחילה, דהא מנמעי בינמות חלוט למצוה.

אלא

הכא בתרומת מעשר עסקינו – משום דקתני "תורמין", מוקי לה הכי. אבל הוא הדין במעשר ראשון דמקיש נמי אבא אלעזר בן גומל, כדאיתא בפרק "מעשר בהמה" (בבברות זב, ב).

כשם

שתרומה גדולה נטלת באומדן – ומדאורייתא אין שריך בה אומדן, דהשתא אתה פטרסת את הכרז, כדכתיב (דברים יח)

1 "ראשית דגני", אלא לפי שנתנו בה הכמים שיעור
2 שירך בה אומדן, תרומת מעשר יש לה שיעורא
3 מדאורייתא. כדכתיב (במדבר יח) "מעשר מן
4 המעשר", דלענין זה דאי לא מקיש שחפטור
5 בה חיטה אתה. אבל אם במתקבן מוסיק – ולפינן
6 שפיר מתרומה גדולה.

ניטלת

1 במצה לעשות מאומדן,
2 דמתוך שירא שלא לפחות – נוטל
3 בעני יפה. ובתוספתא גרסינן "אלא מאומדן", וכן
4 פירש רבינו תנן. וחסן בפרק קמא דתרומות (משנה
5 ז) אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין.
6 וכן בתרומת מעשר. ואמרין עלה בירושלמי: תני
7 אבא אלעזר בן גומל, מנין שאין תורמין לא
8 במדה בו, ואם תאמר: בסוף "כל הגט" (גיטין לו,
9 ב) דמפרש רב אבא – וישאל שאמר לכן לן
10 "אמר לן אבא: מעשר יש לך בידך", או מעשר
11 לאבין בידך – וחוששין לתרומת מעשר שבו.
12 כיון דלא קייץ, לא מתחיל ליה בעל הבית. "כור"
13 מעשר יש לך בידך, או "כור מעשר לאבין בידך"
14 – אין חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון קריקין,
15 תקוני תקניה. כאבא אלעזר בן גומל דמקיש
16 תרומת מעשר לתרומה גדולה, ויש לבעל הבית
17 רשות למחור תרומת מעשר, כמו שיש לו לתרום
18 תרומה גדולה. והשתא, אם כן ברישא נמי, אף על
19 גב דלא קייץ, (מבוא) לא נחשו לתרומת מעשר
20 שבו, דמדאורייתא מאומדן תרום, בדמצה מאומדן? ויש
21 לומר: דלא אורחיה דבעל הבית לעשות מאומדן
22 מעשר, מפני תרעובות שן ולו, אם יע טעם
23 באומדן שלו. ואם תאמר: הא תנן במסכת תרומות
24 פ"ק רביעי – ומהנה – משבוה, ומהדדי – משבוה
25 ממנו, ודיק: משבוה משלשתן, ובירושלמי
26 מקיש לה בפרק קמא דתרומות, והשנין כאן –
27 לתרומה גדולה, כאן – לתרומת מעשר. ותני,
28 אבא אלעזר בן גומל אומר: מנין שאין תורמין לא
29 במדה ולא במשקל ולא במנין – תלמוד לומר (במדבר יח): "ונחשב לכם התרומה..."
30 הדרומות – במחשבה אתה תורמין, אם היה תרום במדה במשקל ובמנין. פירוש: הדיא
31 "דין תורמין" – בתרומה גדולה, דלכולהי עלמא מצוותה באומדן. והדיא ד"מהנה משבוה"
32 בתרומת מעשר. ורובכנן, ודאי דמייחא ברייתא אהיא דאבא אלעזר – לאשמעינן דפליגי
33 בתרומת מעשר. ואם תאמר: דבירושלמי מייחא אהיא ד"מהנה משבוה": ממי הוא
34 משבוה? אמר רב הונא: מן התרום מאומדן. משמע דמאומדן היה תרומה, אלא הדימנה
35 משבוה וקאמר נמי התם, אמר רבי הייל: מתניתין אמרה כן "היהשוקל משבוה משלשתן"
36 פירוש: מלל דאיכא שלשה רב משוקל. ובהר הכי קאמר רבי הונא: היתפר בשלשתן,
37 ולית שמע גומל כלום. ואין לרבנן – לדידהו אין תרומת מעשר מאומדן. ואי כאבא
38 אלעזר בן גומל – הוא אמר ומצוה לעשות מאומדן! ונראה לפרש: דלאבא אלעזר בן
39 גומל נמי לא ילפי' אלא דמועיל מאומדן, ולא שתהא מצוה מאומדן. והשתא הא דמשני
40 בירושלמי "כאן בתרומה גדולה, כאן בתרומת מעשר" – היינו כאבא אלעזר בן גומל.

כי פליגי בו – רב רשב הגגל שנתפח – אסיפיה קאי, שחור לכמות שהיה, "בשר זקנה
שנתמעט" – אמריצעה קאי. והכי קאמר: אף על גב שנתמעט – כשיעור שיש בו עכשיו
משערין, הואיל וכבר היה בהן נמי האי שיעורא ומייחב מדאורייתא. ולא אמרין: בשעה
שצמקו נדחו מאיסוריהו, והוה ליה כמי שלא היה בו מתחילה, והשתא איתא, ופטר
מדאורייתא. ורבי שמעון ורש לקיש סברי: יש
דחיו באיסורין, ויבין אדיחוד – אדיחו, ולא
יקבל עוד טומאה מדאורייתא אלא מדרבנן.
דחורין – קאי ואוכלין ומת וביבליה ותרין. ואין
חייבין – קאי אנתר ופיגול וחלב. הניחן בשמים
– לאלו עצמן, לאחד שצמקו. תרופין – לאו
תרומה ממש, אלא מעשר. תאנים – לחים,
גרוגרות – תאנים יבשים שצמקו וכווצו. כמנין
– עשר תאנים על תשעים גרוגרות, אבל במדה
– לא, משום דהוי מנטע במעשר לגבי מנין. דכי
נתיח ליה לגרוגרות דחורין ולתאנים דמעשר,
לא שחבחה ביה עשר גרוגרות דחורין ודיא
תאנה דמעשר, דכיל דמחוקי מאה גרוגרות
בלא מחוקי טפי ממחשבים תאנים. אי אמרת
שלאמא לכמות שהיו – גרוגרות ומקרא, כשון
לחין, משערין – שפיר תאנים ומקראים תריס.
אלא אי אמרת: כמות שהן השתא משערין –
הוה ליה מרובה במעשרות לגבי מדה. דהיינו
שערה תאנים דתרומה מחוקי קבא, ותשעיה
גרוגרות לא מחוקי אפילו חמשה קבא, והוה
אחד מחמשה. המרבה במעשרות – תרום מן
הכרי, מודד ארבעת קבין דחולין, והחמשה
למעשר. מעשרותיו מקולקלין – טבל ומעשר
במטרין, דחצי קב דהתמיש הוה מעשר, וחצי
הוה טבל כשאר הבואה שבכרי. נירגרות על
התאנים כפרה – ולא כמנין, משום דמנעט
במעשר לגבי מדה. דאי כילל לתשעים תאנים –
מחוקי טשעה קבין, וכו' כיללת שערה גרוגרות
– לא מחוקי אלא פלגא קב. ואשכחא דלא
מעשר אלא חד מן עשרים. אי אמרת בשלאמא –
מכות שהגרוגרות עכשיו משערין, ולא איכפת
לן מנאי דהו מעיקרא, שפיר – אלא תרום
קב על טשעה קבין. אלא אי אמרת לכמות
שהיו – מרבה במעשרות דהוי, דאי הוה לחים
– הוה בהאי קב גרוגרות שן קבין. תרופה

כי פליגי – כגון שהיה בו פשיעור, וצמקו והוה תפוח.
דמר סבר: יש דחיו באיסורין, וזמר סבר: אין דחיו
באיסורין. וזמי איכא למאן דאמר דיש דחיו
באיסורין? והתנן: כפיצה אוכלין שתחיה בהמה
ונתמעט, וכן פיות מן המת, פיות מן הנבלה, וכעדה
מן השירין, וכיות פיגול וכיות נותר וכיות חלב –
מהוהוין, ואין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וחלב.
הניחן בשמים ותפוח – טמאין, וחייבין עליהם משום
פיגול ונותר וחלב. ותיובתא למאן דאמר לן דחיו
באיסורין! תיובתא. תא שמע: תורמין תאנים על
הגרוגרות כמנין. אי אמרת בשלאמא לכמות שהן
משערין – שפיר, אלא אי אמרת כמות שהן, הוה ליה
מרובה במעשרות, ותנן: המרובה במעשרות – פירותיו
מתוקנים, ומעשרותיו מקולקלין! – אלא מאי? לכמות
שהן, אימא סיפא: גרוגרות על התאנים – כמדה. אי
אמרת בשלאמא כמות שהן – שפיר, אלא אי אמרת
לכמות שהן, מרובה במעשרות הוא! אלא הכא
בתרומה גדולה עסקינן, ורישא ענין יפה וסיפא ענין
יפה היא. – אי הכי, אימא סיפא, אמר רבי אלעזר ברבי
יוסי: אבא היה נוטל עשר גרוגרות שפמקצוע על
תשעים שבכילפלה, ואי בתרומה גדולה, עשר מאי
עבדיתי? אלא הכא בתרומת מעשר עסקינן, ואבא
אלעזר בן גומל הוא. דתניא, אבא אלעזר בן גומל
אומר: "ונחשב לכם תרומתכם" – בשתי תרומות
הכתוב מורה, אחת תרומה גדולה ואחת תרומת
מעשר, כשם שתרומה גדולה נפילת באומדן
ובמחשבה

גדולה – נטלת בעני יפה. דלא נתנה תורה בה שיעורא. ומדאורייתא חזתא אתה
פטרסת גבולת, ורבנן אמרו: עין יפה – ולא מארביעים. ביניתי – אחד ממחשבים,
עין רעה – אחד משמים. אלמא, נטלת בעני יפה. רבי אלעזר בר רבי יוסי –
אתא לאיפולוג, דאפילו גרוגרות תורמין על התאנים כמנין, דסבירא ליה: לכמות
שהו משערין, דלא ממעט במעשר. פקצוע – כלי שנתחנן בו הגרוגרות, ועל שם
כלי קרי ליה "קיעות" כממה דוכתין. שבכילפלה – תאנים לחים. בשתי תרומות
הכתוב פירש – דהכי משמע האי קרא דכתיב בתרומת מעשר דלויס "ונחשב לכם",
כלומר, במחשבה תטלו תרומת מעשר. "כדגן מן הגורן" – כאותה תרומה שנטלת
מן הגורן, דהיינו תרומה גדולה. אלמא, שתי תרומות כתיבי בתאי קרא. ומתאי קרא
נפקא לן אתרתייהו נדנולת במחשבה ובאומדן, "ונחשב" אתרתייהו קאי. באומדן –
שאם יש לו פירות הרבה – אין צריך למדוד, אלא באומדן יטול אחד ממחשבים
ובמחשבה
גדולה – נטלת בעני יפה. דלא נתנה תורה בה שיעורא. ומדאורייתא חזתא אתה
פטרסת גבולת, ורבנן אמרו: עין יפה – ולא במחשבוין. אבל כשמחובין לאומדן יפה – לא חשיב מרובה. ומיהו, משרשי
הכא לאבא אלעזר בן גומל תאנים על הגרוגרות כמנין, אף על גב דהוה ליה מרבה מעשרות במתכוין, משמע דכל מה שיערה לחרבות נחשב עין יפה! ונראה: דלית ליה לאבא
אלעזר בן גומל מרובה מעשרות, דהא מעשר ראשון נמי איתקש לתרומה, כדאמרין בפרק בתרא דבבברות (נח, ב). ולא מיתכח ליה אלא במעשר שני, דהנהו
לא איתקשו, ולא איירי אלא במעשר ראשון, כדאמרין התם, ומעשר קרייהו רחמנא "תורמה", דכתיב (במדבר יח) "כי אתה תעשר בני ישראל אשר ירימו לה תרומה נתתי
ללוח לנחלת". כך תרומת מעשר נטלת באומדן ובמחשבה – עיקר משבוה בתרומת מעשר. כתיבא, אלא נקט חכי, משום דפשיטי דקרא משמע דמתרומה גדולה ליה דקרא
בתרומת מעשר של לויס כתיב. והכי משמע: "ונחשב לכם" – במחשבה תנו לו תרומת מעשר מן הגורן, "כדגן מן הגורן" – כאותה תרומה שנטלת מן הגורן, דהיינו תרומה
גדולה. ונראה דרבנן לא פליגי אמחשבה, ובאומדן דקא פליגי. אם הנמצא לומר דפליגי, שמוי יש שום טעם ולא מוקמי מחשבה אתרומת מעשר, אף על גב דכתיב בפופה,
כדאשכחן לענין מוקף בפרק דאתרומות. דאמר בירושלמי דכל התורה כולה למידה ומלמדו, חוץ מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה, דבתרומת מעשר חביב "מננה" – מן –
דבמוקף

תוספות

אף אני אביא לישתה ועריכתה בו - ואם האמר: אי דאתרו אבל דתא חדא - אפילו אפה ואפה נמי, כמו "לא תשתה" דגויר (מכות כא, א) ואי לא אתרו ביה אלא חדא הרתא - אמאי חיבין גוי? והאי גונא דייק פברח ברתא אמכות (וכ, ג) בד"ר חיבי על כל קרחה וקרחה; ומוקי לה דסך חמשה אצבעתיה נשא. ויש לומר: הדבא אפילו התרו על כל אתא ואחת איצטרך קרדיש. דמשום דבבר נפסלה, והוא אמינא פטור. כדדמיש לבען נון, א: המנחה על השבת - חיבי, ואת הפסולה - פטור. קא משמע לן דהבא חיבי, מאתר דליבא אלא פסול של מוקין, דמרבין מנדבא ממנין אתרו אבן כחמץ שהוא חיבי.

- 1 **אם** כן ליכתוב חלקם לא תאפה חמץ - תמה: כי כתב נמי הכי, היה דרשין לחלק מדתכתיב
- 2 "לא תאפה", שהכריז אפיה ולא כתוב 'תיעשה'
- 3 שכן מלרצה תיעשה, ודרשנין גבי שבת (ע, א)
- 4 לחלק מלרצה אתרו, ומדמיש שבת אפיצטרך
- 5 הליכרת בת חון ולא דחיא שבת. משום דכתבי: "בכל משבותיכם", דמשמע בית דין, והוא רמנא "לא תעברו" ומתרגמיש, דאי לבת חון לחדה - לכתוב "לא תעשו מלאכה בכל משבותיכם", והוא יזענין מיני דמיתת בית דין לא דחיה שבת. ויש לומר: דאי דמי. הדבא הוי אמרינן דאפיה דאסר רמנא - אשירייה, היינו "חלקם", אבל "לא תיעשה" - אומנין כתיב. דאסר כל שעויל **בכל** ופרט במרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכללותו (תהמה לרבא, דאמר דנין פברח בנות בותים - פרט לא, א) מאי איבא למיזר ויש לומר: דהתם דווקא דנין, לפי שהוא בחדא פרשתא. אבל הבא, חדא ב'ויקרא' וחד ב'צו את אדוןך' - הוה ברתו עניינים, ומודה דינן דנין. כדאמר בפרק קמא נפדה (א, ב). אפילו למאן דאמר דנין, הני מילי - בחד עניינא. אבל ברתו ענייני - אין דנין. והא דפירש הקונטרס בפסחים: דמאן דאמר דנין, היינו בר ארד בר אהבה דשמעתין, לא קו. הדבא אפילו ברת ענייני קאמר, אלא אפלוגתא דאבי רובא קאי. ואם תמיה: בפרק 'גמור הדין' (סנהדרין מהב) אמר ר'אבה: "האומות והלית" - כלל, "כי קללת" - פרט, אי הוי מקריב - אלא בכלל אלא מה שבפטר, השתא דמרוחקי - אתא לרביי עד עבודה זרה. לרבא דאמר דנין - לא היה ליה לרביי מדי, לאבי דאמר אין דנין - לא הוה ליה למיזן כללן ויש לומר: כימין דאיפסול דברב אלא מה שבפטר, ענין דכתבי (דברים כא) "כי קבר תקברו" - היה ליה כתיבי ענייני, לא דנין. והתם דרש מכה דמגדף היה בכלל 'והומות', ויצא מן הכלל, ורבי אלעזר רב נמי כהו זה הוא דין. אלו להפסיק את דרשנין בפרק דבר שדיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לאיתווי לישתה ועריכתה וקטוק, וכן פברח "כלל גידול" (שבת עא, ג) גבי העברה לחלק, ובפרק קמא דברכות (א, א) קדאמא: מדרב שדיה בכלל ויצא מן הכלל, כיצד? "דנפיש אשר תאכל בשר מנבח טעונון", מונעט שדי ברק הבית. **או** אינו אלא מה שטען צפון - פירש בקונטרס וקרא

מנא הני מילי - ר'חייב (בשריים), ועובר בלא תעשה, דמקרא דמתניתין לא שמעינן אלא קומץ, דלגובה אולל. מעשה יחיד - מעשה השוב בפני עצמו. דלרשוי קיטוף - שמחליק פניה, במים, אף על גב דלאו משעשע כל כהן. אבן - דאיתווי שרידים מ'חלקם' קאמרין, מדמסומך "חלקם" ל'לא תאפה'.

והלא כבר נאמר: "לא תעשה חמץ"! לפי שאמרו: "לא תעשה חמץ", וכול לא יהא חיבי אלא אחת על פוקס? תלמוד לומר: "לא תאפה", אפיה בכלל היתה, למה יצאת? לקושף אליה: מה אפיה מיוחדת, שהיא מעשה יחיד וחיבין עליה בפני עצמה. אף אני אביא לישתה ועריכתה וכל מעשה יחיד שבה, לאיתווי קיטוף שהוא מעשה יחיד וחיבין עליה בפני עצמה! - און מ'חלקם' קאמרין. - ואימא: פוליה להכי הוא דאתא! - אם כן, לכתוב "חלקם לא תאפה חמץ", מאי "לא תאפה חמץ חלקם"? שמעת מינה תרתי. - ואימא: אפיה דפרט בה רמנא - ליחיבי תדא, אינד - ליחיבי תדא אפוקיה! - משום דתרוה דרב שתיה בכלל ויצא מן הכלל ללמוד, לא ללמוד על עצמו יצא אלא ללמוד על הכלל כולו יצא. ואימא: "לא תעשה" - כלל, "לא תאפה" - פרט, כלל ופרט - אין בכלל אלא מה שבפרט. אפיה - אין, מידי אחריא - לא! אמר רבי אפטוריקי: משום דתוי כלל ופרט המרוחקין זה מזה, וכל כלל ופרט המרוחקין זה מזה - אין דנין אותן בכלל ופרט. מתיב רב אדא בר אהבה, ואמר ליה פדי: דבכל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותן בכלל ופרט? והתניא: "ישחט אתו במקום אשר ישחט העולה לפני ה' חמאת הוא" - היכן עולה נשחטת? בצפון, אף זה בצפון! וכי אנו מקאן למידין? והלא כבר נאמר: "במקום אשר תשחט העולה תשחט החמאת" - הא למה זה יצא? לקובעו, שאם לא ישחט אותו בצפון פסלו. אתה אומר: לכך יצאת, או אינו אלא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון? תלמוד לומר: "ישחט את החמאת במקום אשר ישחט את העולה", זה בנה אב לכל חמאת שטעונון צפון, דלא באו על חטא כשאר חמאת. ופסך ידו על ראש השעיר - בנישא כתיב. ומצי למכתב "וסמך ידו על ראשו". עמיתו דרבי יהודה רבי שמעון פפרש בפרק 'שתי מדות' (עבג).

תנח
אשוי: האי כלל ופרט הוא? פרט וכלל הוא, ונעשה כלל מוסיק על הפרט ואיתרבי להו כל מילי! אלא תנא "אתו" קא קשיא ליה, והכי קאמר: או אינו אלא שזה טעון צפון ואין אחר טעון צפון, דכתב רמנא "אתו", והשתא דנפקא ליה מ'ישחט את החמאת', "אתו" למעוטי מאי? למעוטי (נחשוין) ישחט. עוף. פסחת. סימן) אותו בצפון ואין שעיר נחשוין בצפון. סלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתרבי לענין סמיכה, ליתרבי נמי לענין צפון, קא משמע לן. וסמיכה גופה נמלן? דתניא: "וסמך ידו על ראש השעיר" - לרבות שעיר נחשוין לסמיכה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: לרבות

ד'במקום אשר תשחט העולה תשחט חמאת' - בשעיר נשיא כתיב. משמע, דבעי למעוטי כולוהו חמאת. וקשה: אם כן, לא צריך 'לכשחאו אמר' ישחט את החמאת זה בזה אב', תיפוק ליה ו'בגופיה כתיב, בלא בנין אב! לכך נראה כמו שפירש ב'איזהו מקומן' (ובחים מהא) דמ'אתו' דשעיר נשיא לא אמעיט אלא זכרים כמותו, כגון שעירי גרלים ראש חדש ועבודה זרה. (שם) פירש פירוש הקונטרס: 'הוא הבא על' לאו דוקא. אלא כלומר, כיון ד'אתו' חון ו'לאו דוקא הוא. אם כן לא מנעטנין מיניה מדי, היינו? ד'קאמר, (ובפרק 'איזהו מקומן' אמר ר' הקונטרס מ'החמאת' קא דרש, דמרבח כל חמאת.) **או** אינו אלא שטען צפון ואין אחר טעון צפון - כגון שעירי הרחלים ואין שיער הפנימי, לא מה שמוש דלהו פרט. תימה: היכי מ'ירושח' דכתיב בחטאת חיד, ובתי אימא "במקום אשר תשחט העולה תשחט חמאת" - כלל, דתך תרתי ירושחתי שניא חמאת חיד - פרט, יתי - אק, אוריגא - לאו שיש לומר: דביחד כתיב ובכמה וכמה בשעירה, ואיתר ליה דין לבן אב, ולפי הסמקא דאמרין "אתו" קא קשיא ליה, צרכי תרייהו, כדאמר בריש "איזהו מקומן" (בחים מט, ג). למצה ולעטב, ואם תאמר: למה לומר: דכתב דנפקא ליה מ'ירושח', "אתו" משמע מאי, תיקשי ליה למה לי דכתב רמנא צפון בכל בשעיר נשיא. ונדילך מחמאת חיד, דבליגין מיניהו שאר חמאתות מנח בנין אב וצריך לומר: דהכי נמי. וקפן קשיא ליה מ'הריאת דמשמע דלעולם אצטרך קרא דשעיר נשיא קבעו חובה. **תנא** אתו קא קשיא ליה - דא: הכי באו או אינו דלא בא לקובעו חובה, הוא דאיצטרך למכתב ביה דעת - משום דבעי למכתב "אתו", דבא ללמד: דהו כי אחר טעון צפון. **והואיל** ואיתרבי בסמיכה, והואיל ואיקרי "חמאת", לא מצי למעוטי עעה מדורסית לא לפינן. ואף על גב דאיבא כמה קרובות דטעונין סמיכה ולא בעו צפון. והואיל ובהאי קרא נופח דמרבין ליה לסמיכה כתיב "ישחט אותו במקום אשר ישחט את העולה", ודיעונון, אף לאו דכתיב ביה "אתו" הוה אמיתא דהייחודא ד'השעיר' - אסמיכה וצפון קאי.

תני: חרש שתרום – אין תרומתו תרומה. אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? שהיה חרש מתחילתו, אבל אם היה פיקח ונתהרש – פותב ואחרים מקיימין פתב ידו.

רבי יעקב בר אחא רבי חייה בשם רבי יוחנן

[דף ל"ט ע"ב]

חלוקין על השוניה הזה. אמרין: והא מתניתא פליגא, נתהרש הוא או נשתטה – אינו מוציא עולמית. ויכתוב, ויקיימו אחרים כתב ידו! קיימניה: בשאינו יודע לכתוב.

התיב רבי בא בר מנא: והא מתניתא פליגא, הרי שכתב בכתב ידו, אמר לסופר וכתב, לעדים וחתמו – אף על פי שכתבוהו וחתמוהו ונתנהו לו, וחזר ונתנו לה – אינו גט!

אמר רבי יוסי: אמור דבתרא, ולית תדא פליגא, אינו גט עד שישמעו קולו אמר לסופר כתוב ולעדים חתמו. סוף דבר עד שישמעו את קולו! ולא אפילו הרבין בראשו ואת אמר ליה בן, אופי תבא לית בן. אמר רבי מנא: אית בן, היא שמיעת הקול, היא הרפנת הראש.

רבי זעירא בעא מיניה דרבי מנא: כמה דתימר עד שירבין בראשו שלש פעמים, ודכוותה עד שישמעו את קולו שלשה פעמים? אמר ליה: לשמיעת הקול – פעם אחת. להרפנת הראש – שלשה פעמים.

אמר רבי יודן: תמן – באומר כן וכך עשיתי. ברם תבא – באומר כן וכך עשו. רבי בנימין בר לוי בעי: מה אנו קיימין? אם יש בו דעת לבא – יש בו דעת לשעבר! אין בו דעת לבא – אין בו דעת לשעבר!

אמר רבי אבא מרי: בהרש אנו קיימין ואין שליחות להרש. רבי יוסי בי רבי בון אמר: בכריא אנו קיימין.

למה אינו גט? אני אומר מתעסק בשטרותיו. ותני בן, במה דברים אמורים? בזמן שנשתתק מתוך בוריו, אבל אם נשתתק מתוך חוליו, דיוו פעם אחת. ובלבד, במסרגין לו.

[דף מ' ע"א]

נכתוב גט לאשתך? והוא אומר חין. לאפך? והוא אומר לאו. לאשתך? והוא אומר חין. לכתך? והוא אומר לאו. לאשתך? והוא אומר חין. לאחתיך? והוא אומר לאו.

אף בעדיות כן? אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן: אף בעדיות כן.

אדם מעיד עדותו מיושב. אף בנדרים כן? תני רב ששית, בשם שבדקין אותו בגיטין שלשה פעמים, כך בודקין אותו בירושות, ובמקח וממכר, ובמתנות.

הלכה ב' מתני' אמרו לו נכתוב גט לאשתך אמר להן כתובו אמרו לפופר וכתב לעדים והתמו אף על פי שכתבוהו והתמוהו ונתנוהו לו ונתנו לה הרי הגט בטל עד שיאמר לפופר כתוב ולעדים התומו:

גמרא אמר לשנים: "אמרו לפלוני שיכתוב, ולפלוני ופלוני שיהתמו" – רבי זעירה בשם רבי ירמיה: מעשה היה בימי רבי, ואמר: לא יעשה כן בישראל. שמואל אמר: יעשה ויעשה.

רב ירמיה שאל לשמואל. אמר לשנים אמרו לפלוני שיכתוב ואתם התומו? אמר ליה הרי זה גט, אלא שהדבר צריך תלמוד. מהלפה שיטתיה דשמואל. תמן הוא אמר יעשה ויעשה, והכא הוא אמר אכן! שנייא היא, שישנו את עדותן.

ניחא לעדים והתמו. לפופר וכתב? לית הדא פליגא על דרבי יוחנן? דרבי יוחנן אמר: כתב תרפו בטופס כשר! פתר לה ברבי יהודה, דרבי יהודה פוסל בטופסין.

הלכה ג' מתני' זה גיטך אם מתני, זה גיטך מהולי זה, זה גיטך לאחר מיתתי – לא אמר כלום. מהיום אם מתני, מעכשיו אם מתני – הרי זה גט. מהיום לאחר מיתתי – אינו גט, ואם מת – הולצת ולא מתניבמת.

גמרא זה גיטך אם מתני, זה גיטך מהולי זה, זה גיטך לאחר מיתתי – לא אמר כלום. ורבתינו אמרו: הרי זה גט.

מני "רבתינו"? רבי יהודה הנשיא ובית דינו.

בשלשה מקומות נקרא רבי יהודה הנשיא "רבתינו".

[דף מ' ע"ב]

בגיטין. בשמן. ובסנדל.

ויקראו לו בית דין שריא! שכל בית דין שהוא מתיר שלשה דברים, הוא נקרא בית דין שריא! אמר רבי יודן בי רבי ישמעאל: בית דינו חלוק עליו בגיטין.

מהו שתהא מותרת לינשא? רבי חגיגי אמר: מותרת לינשא. רבי יוסי אמר: אסורה לינשא, אגזי אומר נעשו לו ניסים ונחיה.

מהיום אם מתי. מעכשיו אם מתי – הרי זה גט. מהיום ולאחר מותי – אינו גט. אמר רבי יודן: רבנין לרבתינו. מתיבין רבנין לרבתינו: למה אתון אמרין הרי זה גט? בגין דאמר "אם". וקא סיפא "ואם" ואתון אמרין אינו גט, אלא: בגין דאמר "מהיום", אוף אגזי בן אית לן "מהיום" עיקר.

[דף מ"א ע"א]

מתיב רבי לרבנין למה אתון אמרין אינו גט, בגין דאמר מהיום וקא רישא מהיום ואתון אמרין הרי זה גט! אלא בגין דאמר "אם" אוף אגזי אית לי "אם" עיקר.

תמן מהלפין.

רבי יסא בשם רבי יוחנן ורב, תריהון אמרין: דברי רבי תמן דהוא רבנין דהכא: מכיון שאמר "מהיום" – כמי שאמר על מנת.

רבי זעירא בעא קומי רבי יסא: על מנת אם מתי, או על מנת לאחר מיתה? אמר ליה: על מנת אם מתי. רבי בא בשם רב: דברי רבי הכא דהוא רבנין דתמן: מכיון שאמר "מהיום" – כמי שאמר לאחר מיתה.

תמן תנינן: הכותב נכסיו לבניו, צריך שיכתוב מהיום ולאחר מותו; דברי רבי יהודה. רבי יוסי אמר: אינו צריך. מה טעמא של רבי יוסי? זמנו של שטר מוכיח עליו.

רבי שמעון בן יקים אעיל עובדא קומי רבי יוחנן. מהיום לאחר מיתה – מתנתו מתנה. מהיום ולאחר מיתה – אינו גט. הברייא בשם רבי יוחנן, אינה איסורא. רבי זעירא בשם רבי יוחנן: אינה בגיטין, אינה במתנה.

אמר רבי אילא: כמתנה, מכיון שאמר "מהיום" – מתנה גמורה היא. לאי זה דבר כתב ביה לאחר מיתה? לשניר לו אכילת פירות. ובגיטין, מכיון שכתב "מהיום" בגט – פרות הוא. לאי זה דבר כתב ביה לאחר מיתה? לשניר לו אגופה. אמר רבי בון בר בתנא קומי רבי אילא: לשניר לו מעשה ידיה? אמר ליה: לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה של זה! והנה רבי זעירא מקלם ליה, וצווח ליה, בגייה דאורייתא! .

[דף מ"א ע"ב]

אף בגמ' שיקרוך בן. "הרי גמ' שהורו מעבשיו לאחר שלשים יום" - על דעתיה דרבי - הרי זה גמ'.
על דעתיה דרבנין - אינו גמ'.

אף בהבקר בן. "שדי מובקרת מעבשיו לאחר שלשים יום" - על דעתיה דרבי - מובקרת. על דעתיה
דרבנין - אינה מובקרת. אף בהקדש בן? כל עמא מודיי: אמירתיה לגבוה במסירתיה להדין. אף
בקידושין בן? אשכח תני, רבי אומר: מקודשת קידושין גמורין.

הלכה ד' מתני' זה גיטין מהיום אם מתי מחולי זה, ועמד והילך בשוק וקלה ומת - אומדין אותו,
אם מחמת חולי הראשון מת - הרי זה גמ'. ואם לאו - אינו גמ'. לא תתייחד עמו אלא בפני עדים,
אפילו עבד אפילו שפחה, חוץ משפחה מפני שלבה גם בשפחה. ומה היא באותן תימים? רבי
יהודה אומר: באשת איש לכל דבר. ורבי יוסי אומר: מגורשת ואינה מגורשת.
גמרא אכל גריסין לגסה - במי שמת מאותו חולי.

[דף מ"ב ע"א]

הינדקאות עצמן ולא עמד - במי שלא מת מאותו חולי.

אם מתי מחולי זה, ונפל עליו גל, או שנשכו נחש - אינו גמ', שלא מת מאותו החולי. אם לא עמדתי
מחולי זה, ונפל עליו גל או שנשכו נחש - הרי זה גמ', שלא עמד מאותו החולי.

תני: אף הפוסקין. אמר רבי יעקב בר אבא: מעשה היה בהן שבעל, מת, שלא עמד מאותו החולי.
ועבד ושפחה נאמנין?! יודעין הן העדים שבשעה שנתיהדה עמו שהיה שם עבד ושפחה. כהדא:
נתיהדה עמו בפני שנים - צריכה הימנינו גמ' שני. באחד - אינה צריכה מפנינו גמ' שני. באחד
בשחרית ובאחד בין הערבים - זה היה מעשה ושאל רבי אליעזר בן תרדיון לחכמים, ואמר: אין
זה יחוד.

נתיהדה עמו כדי בעילה - חוששין לה משום בעילה, ואין חוששין לה משום קידושין. רבי יוסי בי
רבי יהודה אומר: אף חוששין לה משום קידושין.

רבי ירמיה פתר מתניתא: נתייחדה עמו כְּדֵי בְּעִילָה – הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם בְּעִילַת זְנוּת, וְאִין הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם קִידוּשִׁין בְּבְעִילָה. לֹא נְתִיחְדָּה עִמּוֹ כְּדֵי בְּעִילָה – אִין הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם כְּלוּם. רבי יוסי בי רבי יהודה אומר: אף הוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם קִידוּשִׁין בְּבְעִילָה.

רבי יוסי פתר לָהּ מִתְנִיתָא: נְתִיחְדָּה עִמּוֹ כְּדֵי בְּעִילָה – הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם בְּעִילַת זְנוּת, וְאִין הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם קִידוּשִׁין בְּבְעִילָה. לֹא נְתִיחְדָּה עִמּוֹ כְּדֵי בְּעִילָה – אִין הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם קִידוּשִׁין בְּכֶסֶף. רבי יוסי בי רבי יהודה אומר: אף כֶּזֶב הוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם קִידוּשִׁין בְּכֶסֶף.

אמר רבי אבין:

[דף מ"ב ע"ב]

אתיא דבית שמאי – כְּרַבְנִין. ובית הלל – כְּרַבֵּי יוֹסִי בִּי רַבִּי יְהוּדָה.

לִיֵּידָא מִילָה? רבי לעזר אומר: לְיוֹרְשָׁה. דְּתַנִּינן תַּמּוֹן: וְזָכָא בְּמִצִּיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יְדֵיהָ וּבְהַפֵּר נְדָרֶיהָ. אמר רבי זעירא ואת אומרת, שהיא באשת איש לכל דבר.

מחלפה שיטתיה דרבי יודה. תַּמּוֹן הוּא אָמַר מִיתָה מְצוּיָה, וְהָכָא הוּא אָמַר אִין מִיתָה מְצוּיָה! תַּמּוֹן – בְּצִיבוּר, כָּאֵן – בְּיַחֲוִיד. דְּתַנָּא: רבי יהודה אומר: לֹא הָיָה שׁוֹפֵר קִינִים בִּירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַתַּעְרוּכָת, שְׂמָא תַמּוֹת אַחַת מִהֶן, וְנִמְצְאוּ דְמֵי חַטָּאוֹת מִתּוֹת מְעוֹרְכָת כְּהֶן.

בְּעִילָתָה מַהוּ? אֵית תַּנְיִ תַּנְיִ: בְּעִילָתָה כְּרוּרָה. וְאֵית תַּנְיִ תַּנְיִ: בְּעִילָתָה סֶפֶק. מֵאֵן דְּאָמַר: בְּעִילָתָה כְּרוּרָה – מְכִיא אֶשֶׁם תְּלוּי. וּמֵאֵן דְּאָמַר: בְּעִילָתָה סֶפֶק, מֵת – פְּטוּר. לֹא מֵת – מְכִיא חַטָּאת.

[דף מ"ג ע"א]

הַלְכָה ה' מִתְנִי "הָרִי זֶה גִּישׁוּף עַל מִנְתָּ שֶׁתְּתַנִּי לִי מֵאֵתִים זִוּו" – הָרִי זֶה מְגוֹרְשֵׁת וְתַתָּן. "עַל מִנְתָּ שֶׁתְּתַנִּי לִי מִיכֶן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם"; נִתְּנָה לֹא בְּתוֹף שְׁלֹשִׁים יוֹם – מְגוֹרְשֵׁת, וְאֵם לֹא – אֵינָה מְגוֹרְשֵׁת. אמר רבן שמעון בן גמליאל: מַעֲשֵׂה בְּצִיּוּדָן, שְׁאָמַר אַחַד לְאִשְׁתּוֹ: "הָרִי זֶה גִּישׁוּף עַל מִנְתָּ שֶׁתְּתַנִּי לִי אִיצְטְלִיתִי" וְאָבְדָה אִיצְטְלִיתּוּ. אָמְרוּ חֲכָמִים: תַּתָּן לֹא אֵת דְּמִיָּה.

גְּמָרָא תַּנְיִ: לֹא הִסְפִּיקָה לִיתָן לֹא עַד שְׁמֵת. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: תִּינָתָן לְאָבִיו וּלְאִחָיו, וְהִיא פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.

אף בקידושין כן. "הרי את מקודשת לי על מנת שאאתן ליד מאתים וזו" וְלֹא הִסְפִּיק לִיתֵן לָהּ עַד שְׁמַת – רבן שמעון בן גמליאל אומר: אביו ואחיו נותנין לה, והיא זקוקה לחליצה ולייבום.

אמר רבי יודן: בשאבדה באונם אנו קיימין. עשו אותה כמתנה שומר הנם להיות פטור מן השבועה. אמר רבי יוסה: וכא אתינן מיתני שומר הנם להיות פטור מן השבועה! אלא בשאבדה בפשיעה אנו קיימין. דמים עשו אותה פאיצטלית. רבנין אמרי: אחת זו ואחת זו משום תנאי גיטין.

הלכה ו' מתני' "הרי זה גיטך על מנת שתשמישי את אבא". "על מנת שתניקי את בני?" כפזה היא מניקתה? שתי שנים. רבי יהודה אומר: שמנה עשר חדש. מת הבן, או שמת האב – הרי זה גט. "על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים ועל מנת שתניקי את בני שתי שנים", מת הבן, או שאמר האב אי אפשי שתשמישיני, שלא בתקפדה – אינו גט. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כזה – גט. כלל אמר רבן שמעון בן גמליאל: כל עכבה שאינה ממנה – הרי זה גט.

גמרא אמר רבי חייה ברבי בא: בחייו והוא שתשמישינו כל צורכו. והוא שתניקי כל צורכו.

לאחר מיתה, אפילו לא הניקתו כל צורכו, אפילו לא שימשותו כל צורכו, אלא אפילו שימשותו שעה אחת, אפילו הניקתו שעה אחת.

רבי שמעון בן לקיש אומר: בחייו – אפילו לא שימשותו כל צורכו. אפילו לא הניקתו כל צורכו. אלא אפילו שימשותו שעה אחת. אפילו הניקתו שעה אחת. לאחר מיתה – אפילו לא שימשותו ולא הניקתו כלום.

מתניתא פליגא על ריש לקיש, כפזה היא מניקתה? שתי שנים. רבי יהודה אומר: שמנה עשר חדש! אמר רבי אבין: בשכר מניקה שנו.

אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן: סדר סימפון כן הוא: אגא פלן בר פלן מקדש ליד אגת פלנית בת פלן, על מנת ליתן ליד מוקמת פלן ומנכסיה ליום

[דף מ"ג ע"ב]

פלן, דאין אתא יום פלן ולא כנסתיה – לא יתני לי עליך כלום.

אירע לו אונם; רבי יוחנן אומר: אונסא – במאן דלא עבד. ריש לקיש אומר: אונסא – במאן דעבד. על דעתיה דריש לקיש אין תוה צריך למיעבד, ואין אתא יום פלוני ולא כנסתה לי לא יתני לי עליך כלום.

רבי יוחנן מי דמיוף, פקיד לבנתיה די יהוון עבדן כריש לקיש. אמר: שפוא יעמד בית דין אחר ויסבר דכוותיה, ונמצאו בננו באין לידי ממזירות.

חד בר נש אקדם פרימין לאילפא, ונגב נהרא. אתא עיבדא קומי רב נחמן בר יעקב, הא אילפא אייתי נהרא .

אבא בר הונא בשם רבי אבא הוה מצלי דייגב נהרא בגין דניסב פרימאי !

אשכחת אמר, רבי יוחנן ורבי בא – לא סברין פרבן שמעון בן גמליאל. ריש לקיש ורב נחמן בר יעקב – סברין פרבן שמעון בן גמליאל. חתכה דדה – כמי שעבדה. נחתה דדה – כמי שלא עיבדה.

הלכה ז' מתני' "הרי זה גיטוף אם לא באתי מיפן ועד שלשים יום"; הנה הולך מיהודה לגליל, הגיע לאנטיפטרס וחזר – בטל התנאי.

"הרי זה גיטוף אם לא באתי מיפן ועד שלשים יום"; הנה הולך מגליל ליהודה, והגיע לכפר עותני וחזר – בטל התנאי.

"הרי זה גיטוף אם לא באתי מיפן ועד שלשים יום"; הנה הולך למדינת הנם, הגיע לעכו וחזר – בטל התנאי.

"הרי זה גיטוף כל זמן שאעבור מכנגד פניו שלשים יום"; הנה הולך ובא, והנה הולך ובא, הואיל ולא נתניחד עמה – הרי זה גט.

גמרא לנידא מיליה? רבי לעזר אמר: לביתו. רבי יוחנן אמר: לפקומות.

מתניתין כוסייעא למאן דאמר לביתו, הגיע לעכו וחזר – בטל התנאי! אמר רבי חיי קומי רבי יוסי: תיפתר כמאן דאמר עכו בארץ ישראל לגיטין. ואפילו תימר עכו בארץ ישראל לגיטין

[דף מ"ד ע"א]

שפוא לתנאי גיטין.

ואסור להתייחד עמה מכבר, שפוא יעבר מכנגד פניה שלשים יום, ונמצא גיטה גדול מבנה.

הלכה ח' מתני' "הרי זה גיטוף אם לא באתי מיפן עד שנים עשר חדש"; מת בתוך שנים עשר חדש – אינו גט.

"מעכשיו אם לא באתי מיפן ועד שנים עשר חדש"; מת בתוך שנים עשר חדש – הרי זה גט.

"אם לא באתי מיפן ועד שנים עשר חדש, כתבו גט ותנו לאשתי"; כתבו גט בתוך שנים עשר חדש ונתנו בתוך שנים עשר חדש – אינו גט.

"כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מיפן ועד שנים עשר חדש"; כתבו בתוך שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש – אינו גט. רבי יוסי אומר: כןה – גט.

כתבו לאחר שנים עשר חדש ונתנו לאחר שנים עשר חדש ומת, אם גט קדם למיתה – הרי זה גט. ואם מיתה קדמה לגט – אינו גט. אם אינו יודע, זו היא שאמרו: "מגורשת ואינה מגורשת".

גמרא מה טעמא דרבי יוסי? בגין דאקדים פתיכה ולא אקדים נתיבה, ואתון אמרין אינו גט? כך היא הגירסה.

רבי חיייה רובחא בעי קומי רבי: "הרי זה גיטוף לאחר ההג?" אומר ליה: כל שלשים יום שלאחר ההג – בלאחר ההג הן.

רבי ביבון בר חיייה בעא קומי רבי זעירא: הרי גיטוף ערב הפסח ואפילו כמאן דאמר כל שלשים שלאחר ההג – בלאחר ההג הן, כל שלשים שלפני הפסח, אינו בלפני הפסח?

רבי זעירא בעי קומי רבי יסא: אמר: "קונם יין שאני טועם במוצאי שבת?" אומר ליה: במוצאי שבת – אסור, ערב שבת – מותר. ימים שבגתים – צריכה. והכא, מוצאי שבת – הרי זה גט, ערב שבת – אינו גט. ימים שבגתים – צריכה.

הדרן עלה מי שאהזו

פרק שמיני

הלכה א' מתני' הזורק גט לאשתו, והיא בתוך ביתה או בתוך חצירה – הרי זה מגורשת. זרקו לה בתוך ביתו או בתוך חצירו אפילו עמה במיטה – אינה מגורשת. לתוך חיקה או לתוך קלתה – הרי זה מגורשת.

גמרא (דברים כד) וכתב ונתן בידה. אין לי אלא בידה. בגינתה בהצירה מניין? תלמוד לומר ונתן ונתן. עד דודן רבבי עקיבה, רבבי ישמעאל? תני רבי ישמעאל: (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו ועד ארנו. וכי מידו לקח? אלא מהו מידו, מרשותו. וגינתה

[דף מ"ד ע"ב]

והצירה אינן משועבדין לאיש? לאכילת פירות. רבי יהושע בשם רבי ינאי: עד שיקתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיה.

רבי יצחק בר הקולה בשם רבי הושעיה: אפילו לא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיה.

ואתיא דרבי ינאי רבבי מאיר, ודרבי הושעיה פרבנין כך היא הגירסה. דרבי ינאי רבבי מאיר, דרבי מאיר אמר: על ידי שיד העבד ביד רבו – הוא זכה גיטו מידו. וגינתה והצירה, הואיל והן משועבדין לאיש לאכילת פירות – עד שיקתוב להן דין ודברים אין לי בנכסיה.

וקשיא על דרבנין, הוא יד העבד ביד רבו והוא זכה גיטו? ודרבי הושעיה פרבנין דרבנין אמרי: כך היא הגירסה. על ידי שאין האשה ביד בעלה – הוא זכתה גיטו מידו. וגינתה והצירה, אף על פי שהן משועבדין לאיש לאכילת פירות – אפילו לא כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיה.

נפלו לו נכסים וליה, אפילו כתב – כמי שלא כתב.

[דף מ"ה ע"א]

היה נשוי את בת אחיו, אפילו כתב – כמי שלא כתב.

נתן לה אחר מתנה, ואמר לה: "על מנת שלא יהא לבעלה רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיד", אפילו לא כתב לה – כמי שקתב.

רבי ירמיה בעי: זרקו לה בהצר שאינה של שניהן מהו? רבי אחא בשם רבי הנינה: צריכה לרבנין. אמר רבי אבי: מחלוקת רב ורבי הויה, רובה דמר רבי שמואל רבי ועירה רבי הויה בר אשי בשם רב: אין משיכה קונה בהצר שאינה של שניהן. ותני רבי הויה ופליג. אימתי אמרו המפלטלין נקנין במשיכה? ברשות הרבים או בהצר שאינה של שניהן, אבל ברשות הלוקח פיון שקיבל עליו – זכה. ברשות המוכר לא קנה אלא עד שעה שניגבית, או עד שעה שימשוה ויוצא הוין מרשות הבעלים. ברשות זה שהיו מופקדין אצלו – לא קנה עד שיזכוהו בהן או עד שישכיר לו את מקומו.

עולא בר ישמעאל אומר: לא עלתה על דעתו לזכות בקלתה. הבע עצמו שהיתה קלתה של זהב! כל שכן לא עלתה על דעתו לזכות בקלתה! רבי יוחנן אומר: ובלבד במשתמשת בה. אומר רבי יוסי: ובלבד במשתמשת בה באותה שעה.

ריש לקיש אומר: בקשורה לה. אומר רבי יוסי: ובמנבחה מחמתה.

תני רבי הושעיה: ומסייע לרבי יוחנן, אפילו זרקו לה בתוך הפלוש שלה – הרי זו מגורשת.

[דף מ"ה ע"ב]

הלכה ב' מתני' אומר לה: "בינסי שטר חוב זה", או שמצאתו מאחוריו, קוראה והיא גיטה – אינו גט, עד שיאמר לה: "הא גיטיך". נתן בידה והיא ישיגה, ניעורה, קוראה והרי היא גיטה – אינו גט, עד שיאמר לה: "הא גיטך". היתה עומדת ברשות הרבים וזרקו לה, קרוב לה – מגורשת; קרוב לו – אינה מגורשת; מחצה למחצה – מגורשת ואינה מגורשת.

גמרא אומר רבי יוחנן: דרבי שמעון בן אלעזר היא. דרבי שמעון בן אלעזר אומר: לעולם אינו גט עד שיאמר לה בשעת מתנה הא גיטיך.

במה הוא קרוב? רב אומר: ארבע אמות. אומר רבי אלאי הירוש: ארבע אמות. רבי אלעזר בשם רבי יוחנן בשם רבי ינאי: בפשוט ידים. ותני נן: בפשוט ידים.

רבי בא רבי ירמיה בשם רב: בפשוט ידים. מחלפה שיטתיה דרב: תמן הוא אומר ארבע אמות, והכא הוא אומר אבן! כאן – להלכה. כאן – למעשה. ותני רבי לעזר: אפילו קרוב לו מלה ובא הפלב ונטלו – אינה מגורשת. שמואל בתרא דרבי לעזר ופליג.

המחור בבולן, עד שיתנגנה לתוך ידה. היה פושט ידים בינו לבינה – שמעון בר בא בשם רבי יוחנן: קרוב לה מלו – מגורשת, לו מלה – אינה מגורשת. מחצה למחצה – מגורשת ואינה מגורשת.

אבא בר רב ירמיה אומר: כל הן דתנינן: 'מגורשת ואינה מגורשת' – מוזנות משלו.

הלכה ג' מתני' וכן לענין תקידושיין, ולענין החוב. אומר לו: "זרוק לי חובי", וזרקו לו; קרוב למלה – זכה הלוח; קרוב ללוח – הלוח חייב; מחצה למחצה – שניהן יחלוקו. היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה, ביון שהגיע לאויר הגג – הרי זו מגורשת. היא מלמעלן והיא מלמטן וזרקו לה, ביון שיצא מרשות הגג, נחלק, או נשרף – הרי זו מגורשת.

גמרא ריש לקיש אמר בשם אבא כהן ברוך לא: אדם זכה במציאה בתוך ארבע אמות. מה טעמא? הנה בעוניי הכינותי לבית ה' וזה בפרימ מאה אלה, וכסף אלה אלפים בפרימ, ולנחשת ולברזל אין משקל פי לרב הנה, ועצים ואבנים הכינותי, ועליהם תוסוף (דברי הימים א כב). אמר רבי יונה אמר רבי הושעיה בעי: מה אנו קיימין? אם בתוך ארבע אמות – עשיר הוא. ואם הוין לארבע אמות, יש אדם מקדיש דבר

[דף מ"ו ע"א]

שאינו שלו? קיימונה, במקדיש ראשון ראשון.

אמר רבי אבון: מהו בעניי? שאין עשירות בפני מי שאמר והיה העולם. דבר אחר, הנה בעניי – שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים.

התיב רב יעקב בר אידי קומי ריש לקיש: והתנינן: ראה את המציאה ונפל לו עליה וקא אחר והחזיק בה, זה שהחזיק בה – זכה בה! תיפתר: שלא אמר יזכו לי ארבע אמות.

והתנינן: נפל לו עליה פרס טליתו עליה, מעבירין אותו הימנה עוד היא בשלא אמר יזכו לי ארבע אמות.

והא תני רבי הויה: שניים שהיו מתבתשין על העומר וקא אחר וחספו, זה שחספו זכה בו! עוד הם בשלא אמרו יזכו לנו ארבע אמות.

רבי יסא בשם רבי יוחנן: זו גיטין, מה שאין בן במתנה. רובה דרבי יוחנן ורובה דריש לקיש. רובה דרבי יוחנן, מה אם מציאה שאינו זוכה בה מדעת אחר – הרי הוא זכה בתוך ארבע אמות, מתנה שהוא זוכה בה מדעת אחר – לא כל שכן. רובה דריש לקיש, מה אם מתנה שאינו זוכה בה בתוך ארבע אמות – הרי הוא זוכה מדעת אחר, מציאה שהוא זוכה בה בתוך ארבע אמות – לא כל שכן!

התיב רבי זעירא קומי רבי יסא: והא תנינן וכן לעניין קידושין? אמר ליה: הוא גיטין הוא קידושין. והא תנינן: וכן לעניין החוב! אמר ליה: שכן אם אמר לו זורקיהו לים ויהא מחול לך – מחול לו. מעתה, אפילו קרוב ללזה – זכה הלזה! ותנינן: קרוב ללזה – הלזה תיב, שכן אם אמר לו זורקיהו עד שייכנס לרשותו, ועדיין לא נכנס לרשותו!

אמר רבי אבון: כל אילין מתיבתא דהנה רבי זעירא משיב קומי רבי יסא, וריש לקיש משיב קומי רבי יוחנן והוא מקבל מיניהו, פתר לה באילין פתרייתא.

רבי אבין בשם הוסיא: בשכר הלבלך שנו.

אמר רבי אלעזר:

[דף מ"ו ע"ב]

מתניתא בנג שיש לו מעקה, והוא שיירד לאויר מעקה, ושאינו לו מעקה, והוא שיירד לאויר שלשה שהן סמוכין לנג, שכל שלשה שהן סמוכין לנג – בנג הן.

רבי יעקב בר אחא, רבי בא בר המנונא בשם רב אדא בר אחווה: לענין שבת, שכל שלשה שהן סמוכין למחיצה – במחיצה הן!

אמר רבי יסא: דלא דמיא, גיטין מלמעלה, ושבת מלמטן. גיטין – אפילו לא נח, שבת – עד שינחה.

רבי אמי בשם רבי יוחנן: והוא שיירד לאויר מחיצות.

רבי אימי בעא קומי רבי יוחנן: מתניתא דרבי? דרבי עבד אויר מחיצה כממשו. אמר ליה: דברי הכל היא, הכא דגיטין ויתביניה, רבי אומר: מקורה, ואת אומרת אינה מקורה! מה בין גיטין ומה בין שבת? אמר רבי אבא: בשבת פתיב (שמות כ) לא תעשה מלאכה, נעשית היא מאליה? ברם הכא ונתן בידה (דברים כד) – ברשותה.

הלכה ד' מתני' בית שמאי אומרים: פוטר אדם את אשתו בגט וישן. ובית הלל אוסרין. ואי זהו גט וישן? כל שנתיהוד עמה מאחר שקתבו לה.

גמרא רב יהודה בשם שמואל: וכולן, אם נישאו – לא תצא, שלא להוציא ליה על בניה.

[דף מ"ז ע"א]

אנן תנינן: מאחר שקתבו לה, אית תניי תני מאחר שנתנו לה, מאן דאמר מאחר שקתבו לה – מסייעא לבית שמאי, מאן דאמר מאחר שנתנו לה – מסייעא לבית הלל.

הלכה ה' מתני' כתב לשם מלכות שאינה הונגת, לשם מלכות מדי, ולשם מלכות יון, לבניין הבית, ולחורבן הבית. הנה במורה וכתב: "במערכ", במערכ וכתב: "במורה" – תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה.

מִסְכַּת תְּרוּמוֹת פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. דג טמא שִׁכְבְּשׁוּ עִם דָּג טְהוֹר, כָּל גֶּרֶב' שְׂמַחֲזִיק סֹאתִים שְׁבוּ מִשְׁקַל עֶשְׂרֵה זָוֹז שְׁבִיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סִלְעִים בַּגְּלִיל, דָּג טָמֵא - צִירוֹ אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: רַבִּיעִית בְּסֹאתִים. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אֶחָד מִשְׁשֵׁה עֶשֶׂר בּוּ. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסֵּיא: אֵין לָךְ גֶּרֶב שְׂמַחֲזִיק סֹאתִים, שְׁבוּ מִשְׁקַל עֶשְׂרֵה זָוֹז בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשֶׂר סִלְעִים בַּגְּלִיל, דָּג טָמֵא, שְׂאִין בּוּ רַבִּיעִית צִיר. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוּדָה: בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּזִמְן שְׁשׁוּלָה וּמְנִיחַ לְפָנָיו וּמִצָּא בּוּ כְּשַׁעוֹר הִזָּה, אָבָל אִם הִיָּה נוֹטֵל וְזוֹרֵק רֹאשׁוֹן, אִף עַל פִּי שְׁמִצָּא בּוּ יִתֵּר מִכְּשַׁעוֹר הִזָּה - מִתֵּר:

ב. דג טמא שִׁכְבְּשׁוּ עִם דָּג טְהוֹר - מִדִּיחוֹ וּמִתֵּר. דָּג טָמֵא מְלִיחַ וְדָג טְהוֹר תֶּפֶל - אָסוּר. דָּג טְהוֹר מְלִיחַ וְדָג טָמֵא תֶּפֶל - מִתֵּר. דָּג טָמֵא שְׁבִשְׁלוֹ עִם דָּג טְהוֹר - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ הוּא קְפֻלוֹט, אִם יֵשׁ נוֹתֵן טַעַם - אָסוּר, וְאִם לֹא - מִתֵּר:

ג. אלו הֵן מִיַּיִן חֲסִיּוֹת? הַלּוֹף וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְהַקְּפֻלוֹטוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֵין לָךְ מִיַּיִן חֲסִיּוֹת - אֶלָּא קְפֻלוֹט בְּלֶבֶד:

ד. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: כּוּבְשִׁין בְּצֻלִין שֶׁל תְּרוּמָה בְּחֻמְץ שֶׁל חֲלִין, וְאֵין כּוּבְשִׁין בְּצֻלִין שֶׁל תְּרוּמָה בְּחֻמְץ שֶׁל תְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיד לֹאמַר בְּצֻלִים שֶׁל חֲלִין בְּחֻמְץ שֶׁל תְּרוּמָה. רַבִּי עֲקִיבָה אָמַר: כָּל הַמִּתְבַּשְּׁלִין זֶה עִם זֶה - אֵין מִתְרִין אֶלָּא עִם הַבֶּשֶׂר. בֶּשֶׂר בְּבֶשֶׂר - אָסוּר. וְכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין עִם הַבֶּשֶׂר - הֵרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: כְּבֵד - אוֹסֶרֶת וְנֹאסֶרֶת. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אָמַר: שְׁלוּקָה - אוֹסֶרֶת וְאִינָּה נֹאסֶרֶת. מְבַשְּׁלַת - אוֹסֶרֶת וְנֹאסֶרֶת:

ה. בִּיצִים טְהוֹרוֹת שְׁשֻׁלְקָן עִם בִּיצִים טָמְאוֹת, אִם יֵשׁ בֵּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם - אָסוּרוֹת, וְאִם לֹא - מִתְרוֹת. בִּיצִים שְׁשֻׁלְקָן וּמִצָּא בְּאֶחַת מֵהֶן אֶפְרוּחַ, אִם יֵשׁ בֵּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם - אָסוּרוֹת, וְאִם לֹא - מִתְרוֹת. גְּעוּלֵי בִיצִים - מִתְרִין בְּאֶכִילָה. בִּיצִים מוּזְרוֹת - נֶפֶשׁ יְפָה תֹאכַל. מִצָּא בְּאֶחַת מֵהֶן דָּם - זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאוֹכַל אֶת הַשָּׂרָר:

ו. אוֹכַל אָדָם דָּגִים וְחֻגְבִּים, בֵּין חֲיִין וּבֵין מֵתִים, וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ. יֵין שֶׁל תְּרוּמָה שְׁנֶפֶל לַתּוֹךְ הַמּוּרִיס - אָסוּר לְזָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יִשְׁמַעֵאל מִתִּיר לְזָרִים:

ז. נוֹתֵן אָדָם דְּבִלָּה וְגִרְוּגְרוֹת לַתּוֹךְ הַמּוּרִיס כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתָן אֶת הַתְּבַלִּין, אָבָל לֹא יִסְחָטִים לְהוֹצִיא מֵהֶן מִשְׁקִין. בְּתַבְלִין - מִתֵּר מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְלֹאכְתָּן. צוֹרֵר אֶת הַתְּבַלִּין וְנוֹתֵן לַתּוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל, אִם בָּטַל טַעְמָן - מִתְרִין, וְאִם לֹא - אָסוּרִין:

ח. אֵין עוֹשִׂין אֶת הַיַּיִן - אֶלּוּנְתִית, וְאֶת הַשְּׂמֶן - עֵרֶב. סֶךְ אֶת הַשְּׂמֶן וְאֵין סֶךְ יַיִן. הַשְּׂמֶן - דְּרָכּוֹ לְסִיכָה, יַיִן - אֵין דְּרָכּוֹ לְסִיכָה:

ט. דְּבַשׁ תְּמָרִים - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: חֵיב בְּמַעֲשָׂרוֹת. אָמַר רַבִּי נִתָּן: מוּדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׁפִטוֹר מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. אָבָל אָמַר הִיָּה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: שְׁלֵא יֹאכַל מִן הַדְּבַשׁ עַד שְׂתִיקָן הַתְּמָרִים. מוּדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: שְׂאֵם תִּיקָן הַתְּמָרִים וְדוּבְשָׁן בְּאֶסְפִּמְיָא - שְׂמִתֵּר. דְּבַשׁ תְּמָרִים - מְטַמֵּא מִשּׁוּם מִשְׁקָה. אָמַר רַבִּי נִתָּן: מוּדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שְׂאִין זֶה מְטַמֵּא מִשְׁקָה. עַל מָה נִחְלָקוּ? עַל שְׁנֵתָן לְתוֹכוֹ מִים, שְׂרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא מִשּׁוּם מִשְׁקָה, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב:

י. זֵיתִים שֶׁל תְּרוּמָה טְהוּרִים - יַעֲשׂוּ שְׂמֶן. טָמְאִים - לֹא יַעֲשׂוּ שְׂמֶן. עֲנָבִים בֵּין טָמְאוֹת בֵּין טְהוּרוֹת - לֹא יַעֲשׂוּ; דְּבַרִּי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר, מוּדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: בְּזֵיתִים טְהוּרִין - שְׂעִישׂוּ שְׂמֶן. עַל

יין של תרומה שנטמא או שנתגלה - שופך ושונה ואינו חושש:

מסכת תרומות פּרָק עֶשְׂרִי

א. גרעיני זיתים, גרעיני תמרים, וגרעיני תרובין, כלן אף על פי שאין מכנסין - אסורין. ושאר כל הגרעינין, מכנסין - אסורין, שאין מכנסין - מתרין:

ב. קליפי פולין ושומשמיין, יש בהן אכל - אסורין, אין בהן אכל - מתרין. קליפי מלפפין, אף על פי שאין בהן אכל - אסורין. גרעיני אתרוג - מתרין. קליפי אתרוג אסורין מפני שהבריות אוכלין מהן. קליפי אבטיח ומעי אבטיח וקנובת ירק של תרומה - רבי דוסא מתיר לזרים, וחכמים אוסרין. רבי יעקב אומר משמו: הבריות והסיפות - אסורות, באמצע קיץ - מתרות:

ג. כשם שאסורות לאכל בתרומה - כך אסורות בטבל ובמעשר טבל, ובמעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שלא נפדו. המצולות והרקבונות של תרומה - אסורות, העלו אבק - מתרות. סבין של חדשות - אסורות, של ישנות - מתרות. עד מתי חדשות אסורות? כל זמן שבני אדם רגילין לחבט בין הגרנות. רבי אחא אומר: שלשים יום:

ד. תלתן של תרומה שחפה בה בת כהן ראשה - אין רשאה בת ישראל לחוף אחריה. אבל מענגת שערה בשערה:

ה. קטניות של תרומה - אין עושין אותו טחינין. רבי שמעון מתיר בכרשינין:

ו. כמה יהא בתרומת מעשר של דמאי ויוליכנה לכהן? אחד משמונה שבשמינית. כמה דברים אמורים? בשל דמאי, אבל בשל ודאי, אפלו כל שהוא - אסור. כמה דברים אמורים? בטמאה, אבל בטהורה, אפלו כל שהוא. וכן אתה אומר בתרומות מעשר שבשאר כל הפרות, אם יש בה

מה נחלקו? על זיתים טמאים, שרבי אליעזר אומר: לא יעשו, ורבי יהושע אומר: יעשו. וענבים טהורות - יעשו, וטמאות - לא יעשו. אמר רבי יהודה: מודה רבי יהושע לרבי אליעזר בזיתים ובענבים טהורות - שיעשו. על מה נחלקו? על הטמאים, שרבי אליעזר אומר: לא יעשו. ורבי יהושע אומר: יעשו. אמר רבי: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על זיתים טהורין - שיעשו, ועל זיתים וענבים טמאים - שלא יעשו. על מה נחלקו? על זיתים טמאים ועל ענבים טהורות, שרבי אליעזר אומר: לא יעשו, ורבי יהושע אומר: יעשו:

יא. תרומה - נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוף דבר שדרכו לסוף. כיצד לאכול דבר שדרכו לאכול? אין מחיבין אותו לאכול קנובות של ירק, ולא פת שעפשה, ולא תבשיל שעברה צורתו. רבי חנינא סגן הכהנים אומר: תרומה שנפסלה מלאכל אדם, והכלב יכול לאכלה - מטמא טמאת אוכלין, ושורפין עם הטמאה. כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות? אין מחיבין אותו להיות גומע אניגרון ואכסגרין, ולשתות יין בשמריו. החושש בשניו - לא יגמע בהן את החמץ ויהא פולט, אבל מגמע ובולע ומטבל כדרכו ואינו חושש. החושש בגרונו - לא יערענו בשמן, אבל נותן שמן הרבה לתוף אניגרון ובולע. כיצד לסוף דבר שדרכו לסוף? סך אדם שמן על גבי מכתו, ובלבד שלא יטול במוך ובמטלית ויתן על גבי מכתו. החושש בראשו וכל מי שעלו לו חטטין - סך את השמן ואינו סך יין וחמץ, שהשמן - דרכו לסיכה, יין וחמץ - אין דרכן לסיכה:

יב. יין של תרומה - אין עושין אותו אלונגית, ואין עושין אותו אנומלין, ולא יתן משירי הכוס בידיו, והאשה לא תדיח בו את בנה. רבן שמעון בן גמליאל אומר:

כשעור - הוא נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה באור ושורפה:

ז. פרתו של ישראל שילדה בכור - מאכילה כרשינין של תרומה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: ולא עוד, אלא שזכו לה כרשינין. נותן אדם כרשיני תרומה לתוך שזכו ואינו חושש:

ח. עבד כהן שברח, ואשת כהן שמרדה - הרי אלו אוכלין בתרומה בחזקת שהן קימין. וכן לא יצא הרוצח מחוץ לגבול עיר מקלטו, בחזקת שכהן גדול קיים:

ט. בקרו של כהן שהיה עומד אצל בקרו של ישראל, וכן כליו של כהן שהיה נארג אצל כליו של ישראל - הרי זה מדליק עליהן שמן שרפה. ישראל שהיה יושב בחנותו של כהן - הרי זה ממלא לו את הנר. שמן שרפה עולה לעליה ויורד לדור, לעשות צרכיו של כהן, ולא לעשות צרכיו של ישראל. אם היה שתף עמו בחנות - הרי זה מתר. וכן כהן שהיה מיסב בתוך ביתו של ישראל - הרי זה מדליק לו את הנר. שמן שרפה, אף על פי שעמד כהן והלך לו - אין מחיבין אותו לכבותו עד שיתכפה מאליו. ישראל שנכנס לתוך ביתו של כהן להדליק לו את הנר, ומבקש לילך - טובל לו פתילה בשמן שרפה. וכן בת ישראל שנכנסה אצל בת כהן, ומבקשת לילך - טובלת לה פתילה בשמן שרפה. בת כהן שהיתה בידה נר מלא שמן שרפה בערב שבת עם חשכה - הרי זו נותנת לתוכו חליץ כל שהוא ומדליקו:

י. סך כהן עצמו שמן של תרומה, ומביא בן בתו ישראל ומעגלו על גביו. סך כהן עצמו שמן של תרומה, ונכנס למרחץ, ואין הזר נמנע מלמשנו אף על פי שנסך הימנו. לא יתן כהן שמן של תרומה על גבי טבלא של שיש להתעגל עליהם, רבן שמעון בן גמליאל מתיר:

יא. שמן של מעשר שני - אין סכין אותו בידים טמאות. נפל על גבי בשר - משפשף אפלו בידים טמאות. שמן של תרומה - אין חוסמין בו תנור וכירים, ואין סכין בו מנעל וסנדל. לא יסוך את רגליו והוא בתוך המנעל, ולא יסוך את רגליו והוא בתוך הסנדל. אבל סך את רגלו ונותנה למנעל, סך את רגלו ונותנה לסנדל. סך הכהן עצמו שמן של תרומה, ומתעגל על גבי קטובליא חדשה ואינו חושש:

יב. שמרים של מעשר שני - אסור, ושני - מתר. רבי מאיר אומר: שני - בנותן טעם. ושל תרומה, ראשון ושני - אסור. שלישי - מתר. ורבי מאיר אומר: שלישי - בנותן טעם. ושל חדש, ראשון ושני ושלישי - אסור, ורביעי - מתר. רבי מאיר אומר: רביעי - בנותן טעם. שמרי נכרים שבישו - אסורין בהנאה:

יג. חרסין של זב ושל זבה, ראשון ושני - טמא, שלישי - טהור. במה דברים אמורים? בזמן שנתן לתוכו מים, אבל לא נתן לתוכו מים, אפלו עד עשירי - טמא. רבי אליעזר בן יעקב אומר: שלישי אף על פי שלא נתן לתוכו מים - טהור:

יד. לוקחין ושואלין מימי רגלים מכל מקום, ואין חוששין שמא של נדות הן, שלא נחשדו בנות ישראל להיות מכנסות מימי רגליהם בשעה שהן נדות:

טו. אין מערבין תרומת תבואה וקטנית כאחד. אבל מערבין שמשמין באפילים, בעדשים, וכל דבר שדרכו ליכבד. משחרבה יהודה, מהרה תבנה - התחילו לערב תבואה בתבואה וקטניות בקטניות, אבל לא תבואה בקטניות ולא קטניות בתבואה:

טז. כהן שנתנו לו תרומה ומצא בו דברים אחרים - הרי אלו אסורין. ולא עוד: אלא שמשלימין לבית הדמע:

יז. אין מביאין תרומה מן הגרן לעיר, ומן המדבר לשוב. אבל במקום שחיה אוכלתה ובהמה אוכלתה - התקינו: שיהא מביא ונוטל שכרו מכהן, מפני בדיון תרומה:

יח. עשרה אין חולקין להם בין הגרנות. אלו הן: חרש שוטה וקטן, טומטום ואנדרוגינוס, נשים ועבדים, וערל וטמא, והנושא אשה שאינה הוגנת לו. וכלן משלחין להם תרומה מתוך הבית, חוץ מן הטמא. והנושא אשה שאינה הוגנת לו:

מסכת מעשרות פרק ראשון

א. ²גרנן למעשרות - חיב עליו משום, טבל משתגמר מלאכתו ומלאכת מכנסתו:

ב. כל שתחלתו אכל וסופו אכל, כגון ירק - חיב בתחלתו וחיב בסופו. כל שתחלתו אכל ואין סופו אכל, כגון המקיס זרע לירק - חיב בתחלתו ופטור בסופו. כל שאין תחלתו אכל וסופו אכל, כגון פרות אילן - פטור בתחלתו וחיב בסופו. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: אפלו לא הביא איש אלא גרגיר אחד באשכול - כל האשכול בלו הרי זה חיב:

ג. האלצרין, והאפרסקין, והאסטרוכלין - משיעשו קלפה. האגוזין, השקדין - משיעשו מגורה. רבי יהודה אומר: משיעשו קלפה. באיזו קלפה אמרו? בקלפה תחתונה שעל גב אכל. נהוראי בן שונאי אומר משום רבי שמעון: תפוחין קטנים - פטורין. תפוחי גדולים - חיבין. תפוחי מילא - חיבין, בין גדולים בין קטנים. רבי ישמעאל ברבי יוסי אמר משם אביו: שקדים המרים - חיבין בין קטנים בין גדולים. שקדים מתוקין - משתפרש

קלפתן החיצונה. רבי ישמעאל פוטר את המלפפונות בקטנן עד שיקרחו³:

ד. הסיאה, והאזוב, והקורנית - משיניצו. וכל האובים אדמין - משיניצו. היתה שניה ונכנסה שלישית - הרי הן של שלישית. היתה ערב שביעית ונכנסה שביעית - הרי הן של שביעית. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הגמור - שהוא לשעבר, ועל שלא הנץ - שהוא לעתיד לבא. על מה נחלקו? על הנץ, שבית שמאי אומר: לשעבר. ובית הלל אומר: לעתיד לבא. גרנן למעשרות - חיב עליו משום טבל משתגמר מלאכתו ומלאכת מכנסתו. היה מפקס ראשון ראשון, ומשליק ראשון ראשון - אינו חיב עד שיגמר כל צרכו:

ה. תורמין קשואין ודלועין, אף על פי שלא פיקס. אבטיחין ומלפפונות, אף על פי שלא שלק. מלפפונות שעתידין לעלותן מן היורה - אינו חיב עד שיעלם מן היורה. ירק שנאגדו בשדה ועתיד לאגד צינוק⁴ קטן לשוק, כיון שאגדו בשדה - הרי זה חיב:

ו. המלקט בשדה, כיון שלקט כל צרכו - הרי זה חיב. המלקט בשדה, ועתיד לקלע בשום ולאגד בכצל - אינו חיב עד שיקלע ויאגד. שבלין הפולטות מן הגרן, ומחפורות של כרי, וקצצין של קטניות, כיון שנתמרח הגרן - לא יאכל עד שיעשר. קטניות - משיכבר, אבל נוטל מתחת כברה ואוכל:

ז. המקדיש את הבור עד שלא שילה וקיפה, ופדאה - חיב. ומששילה וקיפה

³ שיש על הקלפה כמין שערות, ונקרחות בגמור בשולן.

⁴ פרוש: אגודה. מלשון הפתוב (ירמיה כט, כו):

"ואל הציונק".

² הנה"א לא גרם לה הכא, רק להקן בהלכה ד'.

וּפְדָאוּ - חֵיב. הַקְדִּישׁוּ עַד שְׁלֵא שִׁילָה וְקִיפָה, וּבֹא גִזְבֵר וְשִׁילָה וְקִיפָה, וְאַחַר כֵּן פְּדָאוּ - פְּטוּר, הוֹאִיל וּבִשְׁעַת חוֹבְתוֹ הֵיטָה פְּטוּרָה. הֵיזֵן - מְשִׁקְפָה. אִף עַל פִּי שְׁקִיפָה - קוֹלֵט מִן הַגַּת הָעֲלִינָה וּמִן הַצְנוּר וְשׁוֹתָהּ:

לָהֶם: אִם לָנִין אָנוּ כְּאֵן - אָנוּ חֵיבִין לַעֲשׂוֹר, וְאִם לֹאוּ - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹר. הַגִּיעֵנוּ לְמָקוֹם לֵינָה, אִפְלוּ שְׁתֵּי שְׁעוֹת - צְרִיכִין לַעֲשׂוֹר. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: הַגִּיעֵנוּ לְמָקוֹם שְׁבִיתָהּ, אִפְלוּ בַיּוֹם הַשְּׁנִי - צְרִיכִין לַעֲשׂוֹר:

ג. הַתּוֹרָם גְּרוּגְרוֹת וְעֵתִיד לְדוֹרְסָן, תְּמָרִים וְעֵתִיד לְדוֹשָׁן, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמַר: לֹא יֵאָכֵל מִהֵן עֲרָאִי. וְחֲכָמִים אָמְרִים: אוֹכֵל מִהֵן עֲרָאִי. מוֹדָה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְחֲכָמִים: בַּתּוֹרָם שְׁבָלִין וְעֵתִיד לַעֲשׂוֹתָן גֶּרֶן, עֲנָבִים וְעֵתִיד לַעֲשׂוֹתָן יֵין - שְׂיֵאָכֵל מִהֵן עֲרָאִי. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר: בְּכֻלָּהּ שְׁתָּרַם עַד שְׁלֵא נִגְמְרָה מִלְּאֲכָתָהּ - שְׁלֵא יֵאָכֵל מִמֶּנָּה עֲרָאִי. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר מְקַל וְחֹמֵר. וַיֵּמָר: אִם בְּשַׁעָה שְׂיֵשׁ עָלֶיהָ זִיקַת שְׁלִשָּׁה מַעֲשָׂרוֹת - אוֹכֵל הַיִּמְנָה אֲרַעִי, שְׁעָה שְׁאִין עָלֶיהָ אֲלֵא זִיקַת שְׁנַיִ מַעֲשָׂרוֹת - אֵינּוּ דִין הוּא שְׂיֵאָכֵל הַיִּמְנָה עֲרָאִי!

ח. הַשְּׂמֵן - מְשִׁירָד לַעֲוֹקֵל. אִף עַל פִּי שִׁירָד - נוֹטֵל מִן הָעוֹקֵל, וּמִן הַמְּלוּל, וּמִבֵּין הַפְּסִין, וְנוֹתֵן לְחֲמִיטָה וְלִתְמַחּוּי. אֲבָל לֹא יִקְבַּל הַכְּלִי לְהִיּוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְהוֹלֵךְ. הֵיךְ אוֹכֵל וְהוֹתִיר, וְחֲשָׁכָה בְּלֵיל שַׁבָּת - מִתָּר. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלִעֶזֶר: בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בְּזִמָּן שְׂאָכֵל וְהוֹתִיר וְחֲשָׁכָה בְּלֵיל שַׁבָּת. אֲבָל לֹא יִתְכַוֵּן וְיִתֵּן לְתוֹךְ אֲנָגְרוֹן הַרְבֵּה בְּשָׁבִיל שְׂיוֹתִיר וְיִכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ:

ד. הַלּוֹקַח גְּרוּגְרוֹת וְעֵתִיד לְדוֹרְסָן, תְּמָרִים וְעֵתִיד לְדוֹשָׁן, רַבִּי מֵאִיר אָמַר: לֹא יֵאָכֵל מִהֵן עֲרָאִי, וּמַעֲשָׂרָן דְּמֵאִי. וְחֲכָמִים אָמְרִים: אוֹכֵל מִהֵן עֲרָאִי, וּמַעֲשָׂרָן וּדְאִי. מוֹדָה רַבִּי מֵאִיר לְחֲכָמִים: בְּלוֹקַח שְׁבָלִין וְעֵתִיד לַעֲשׂוֹתָן גֶּרֶן, עֲנָבִים וְעֵתִיד לַעֲשׂוֹתָן יֵין, זֵיתִים וְעֵתִיד לַעֲשׂוֹתָן שְׂמֵן - שְׂאוּכֵל מִהֵן עֲרָאִי. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר: בְּפִירוֹת שְׂאִין צְרִיכִין גְּמַר מִלְּאֲכָה - שְׁלֵא יֵאָכֵל מִהֵן עֲרָאִי:

ט. הַמְּקַפָּה בְּעֶרְכָּה, וְהַמְּקַפָּה בְּכִלִּי - נוֹתֵן לְחֲמִיטָה וְלִתְמַחּוּי. הַמַּעֲרָה מִמִּיחָם לְמִיחָם, וּמֵאֲלַפְס לְאֲלַפְס, וּמִקְדָּרָה לְקְדָרָה - מִתָּר לְתֵן לְשְׁנַיִ וְאֲסוּר לְתֵן לְרֵאשׁוֹן:

י. הַסּוֹחֵט עֲנָבִים, לְתוֹךְ יָדוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר. לְתוֹךְ הַכְּלִי - הָרִי זֶה חֵיב:

יא. הַבְּדִדִין הַמְּדֻלֵּקִין מִבֶּד לְבֶד - אֵין חוֹשְׁשִׁין מִשׁוּם גְּזֵלוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, שְׁכָף נִהְיָ:

יב. הֵיךְ דָּשׁ בְּחֻבִית וּמַעְגָּל בְּמַגּוּרָה, נִשְׁבְּרָה הַחֻבִית וְנִפְתְּחָה הַמַּגּוּרָה - אֲסוּר לְאָכֵל מִהֵן עֲרָאִי. רַבִּי יוֹסִי מְתִיר, מִפְּנֵי שֶׁהַתְּחִתּוֹנוֹת צְרִיכוֹת לַעֲלִינּוֹת:

מִסְכַּת מַעֲשָׂרוֹת פָּרָק שְׁנִי

ה. הַבּוֹצֵר כְּרָמוֹ לְשׁוֹק, שְׂאֵם לֹא מִצָּא לָהֵן שׁוֹק מִחֲזִירָן לְגַת. זֵיתִים לְשׁוֹק, אִם לֹא מִצָּא לָהֵן שׁוֹק מִחֲזִירָן לְבֶד - אוֹכֵל מִהֵן עֲרָאִי וּמַעֲשָׂרָן וּדְאִי:

א. הַחֲמֻרִין וּבְעֲלֵי הַבַּיִת שֶׁהֵיוּ עוֹבְרִין וְשׁוֹבִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אוֹכְלִין וּפְטוּרִין, עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם. אִם יָחַד לָהֵן בַּעַל הַבַּיִת בֵּית בְּפָנֵי עֲצָמָן, אִם לָנִין שֵׁם - חֵיבִין לַעֲשׂוֹר, וְאִם לֹאוּ - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹר:

ו. אָמַר לוֹ: 'צָא וּלְקַט לָךְ תְּאֵנִים מִן הַתְּאֵנָה' - אוֹכֵל מִהֵן עֲרָאִי וּמַעֲשָׂרָן וּדְאִי. 'צָא וּמִלֵּא לָךְ כְּכֻלָּהּ זֹו' - אוֹכֵל מִהֵן עֲרָאִי וּמַעֲשָׂרָן דְּמֵאִי. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בַּעַם הָאֲרָץ. אֲבָל בְּחֹבֵר - אוֹכֵל וְאֵין צְרִיף לַעֲשׂוֹר; דְּבָרֵי רַבִּי. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים? בַּעַם הָאֲרָץ. אֲבָל בְּחֹבֵר - לֹא יֵאָכֵל עַד שְׂיַעֲשׂוֹר, שְׁלֵא

נחשדו חברים תורמין שלא מן המקף. אמר רבי: נראין דברי מדברי אבא, מטב יתרמו חברין שלא מן המקף, ואל יאכילו את עמי הארץ טבליים:

ז. אמר לו: 'צא ולקט לי תאנים מן התאנה' - אוכל ואינו חושש משום גזל. 'צא ומלא לי כלפלה זו' - הרי זה חושש משום גזל. בין כך ובין כך - מוציא עליה תרומה ומעשרות משל בעל הבית ואינו חושש:

ח. אמר לו: 'צא ולקט לך עשרים תאנים מתוך שלי, ואני אמלא כרסי מתוך שלך', המלקט במנין - חיב. הממלא כרסו - פטור. רבי אליעזר בן רבי צדוק אומר: המצרף שלש תאנים בתוך פיו - פטור. ארבע - הרי זה חיב. אמר לו: 'צא ולקט לך כלפלה גדולה' - אין פחותה מסאה. 'בינונית' - אין פחותה מתרקב. 'קטנה' - אין פחותה מקפים:

ט. המביא תאנים מן השדה לאוכלן בחצר שפטורה מן המעשרות, שכח והכניסן לתוך ביתו - מוציאן לחצר ואוכל מהן עראי:

י. המביא תאנים מן השדה לאוכלן בראש גגו, שכח והכניסן לתוך ביתו - אוכל מהן עראי. המביא תאנים מן השדה, והעבירן בחצרו לאוכלן בראש גגו - לא יאכל עד שייעשר; דברי רבי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מעלן לראש הגג ואוכל:

יא. המוציא את פועליו לשהו - אין רשאי להאכילן אלא אם כן עשר, והן אינן רשאים לאכל אלא אם כן עשרו. ואם היה בעל הבית מוציא ונותן לפניהן בעין יפה - אוכלין ואין צריכין לעשר:

יב. האומר לחברו: 'הילך אסר זה ותן לי בו חמש תאנים' - אוכל אחת אחת ופטור. אם צרפן - חיב. היה בעל הבית מוציא ונותן לו - לא יאכל עד שייעשר; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך - אוכל אחת אחת ופטור. ואם צרף - חיב:

יג. הלוקח גרוגרות מן המקצה - לא יאכל עד שייעשר; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: במה דברים אמורים? בלקט מתוך שלו. אבל בלקט מתוך של חברו - אוכל ואין צריך לעשר:

יד. פועלין שהיו מנכשין בשדה, ומעדרין בשדה - לא יאכלו מן הזית ומן התאנה, אלא אם כן נתן להן בעל הבית רשות. נתן להם בעל הבית רשות - אוכלין ומצטרפין ופטורין. במה דברים אמורים? בזמן שאין להם עליו מזונות. אבל אם יש להן עליו מזונות - אוכלין ופטורין. ואם צרפו - חיבין:

טו. פועלין שהיו עודרין בתאנים, וגודרין בתמרים, ומוסקין בזיתים - אוכלין ופטורין, שהתורה נתנה להן רשות. לא יספות במלח ויאכל - אלא אם כן נתן לו בעל הבית רשות. ולא יאכל בהן פתו - אלא אם כן נתן לו בעל הבית רשות:

טז. השוכר את הפועל לנכש בבצלים - מקרטם עלה עלה ואוכל. לא יאחז קלח בידו, אלא מקרטמו במחבר לקרקע ואוכל:

יז. פועלין שהיו עוקרין בבצלים, ואוגדין בבצלים - אוכלין ופטורין, שהתורה נתנה להן רשות:

יח. מצא כריכות ברשות היחיד - אסורות משום גזל, וחיבות במעשרות. ברשות הרבים - מתרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות. והאלומות, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים - אסורות משום גזל וחיבות במעשרות:

יט. מצא תבואה ממרחת העשויה כרי - אסורה משום גזל. מפזרת - מתרת משום גזל. בין כך ובין כך - חיבין במעשרות ופטורין מתרומה גדולה. ובעל הבית עושה אותה תרומה ומעשרות ואינו חושש. מצא כלפלה מחפה - אסורה משום גזל וחיבת במעשרות. עד היכן? עד כדי

מִסְכַּת מַעֲשָׂוֹת פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: המהבהב בשדה - הרי זה חייב. השוחק את השום ואת השחלים בשדה - הרי זה חייב:

ב. תינוקות שטמנו תאנים לשבת, שחורות ומצאו לבנות, לבנות ומצאו שחורות - הרי אלו אסורות, שמספקן אסור. וכל שודאן אסור - ספק מוכנן אסור:

ג. כלכלת השבת - בית שמאי פוטרים, ובית הלל מחייבין. רבי יהודה אומר: הלל לעצמו היה אוסר. המלקט כלכלה לשלח לחברו - לא יאכל עד שיעשר. רבי יהודה אומר: הלל לעצמו היה אוסר:

ד. המעביר פרות ממקום למקום לקציעות, וקדש עליהן היום, למוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר. רבי יהודה אומר: הלל לעצמו היה אוסר:

ה. סופי תאנים ובהן תמרים, מכבדות תמרה ובהן תמרים, הכניסום תינוקות או פועלין - פטורין, הכניסם בעל הבית - חייבין. הכניס שבלין לתוך ביתו לעשותן עסה - פטור. למוללן במלילות - רבי מחייב, ורבי יוסי ברבי יהודה פוטר:

ו. המקליף שעורין, שתים - פטור, שלש - חייב. ובחטים, שלש - פטור, ארבע - חייב. אמרו לרבי אליעזר: אף על פי שמחזירין למעטן הזה - הרי הוא כמחזירין למעטן אחר:

ז. בספר שזרעה לזרע, וחשב עליה לירק - מתעשרת זרע וירק. חרדל שזרעו לירק, וחשב עליו לזרע - מתעשר זרע וירק. בבתנין נהגו בירקות החר; דברי רבי אליעזר. אמר רבי יהושע בן קבוסאי: מימי לא נמתי לאדם לומר: צא ולקט תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול המצרי, והוי פטור מן המעשרות:

שיכול לתרם מן המקף⁵. לאחר כך - עושה אותה דמים:

כ. מצא קציצות - לא יהא קוצץ והולך ואוכל בהן, לפי שנחשדו רב אדם עליהן. היתה לו ערמה של בצלים, ושל גרוגרות, ושל חרובים בראש גגו - בורר ואוכל, בורר ומניח על השלחן, בורר ומשליך לפני בהמתו בחצר. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין בהמה אוכלת עראי בחצר. וכלן שהכניסן מן השדה לעיר - לא יאכל מהן עראי, לפי שאין סופו להחזיר את המותר. לעולם מאכילה פקיעי עמיר עד שיעשה חבילות:

כא. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי עקיבא: כל שאחד פותח ואחד נועל - פטור. בשני שתפים בשני דירים. הגגות - פטורין, אף על פי שהן של חצר חייבת, מעלין לראש הגג ואוכל:

כב. בית הכנסת ובית התלמוד, אם יש בהן בית דירה - אין אוכל בהן עראי. ואם לאו - אוכל בהן עראי. האוריות, והאוצרות שבשדה העשויות למכנס בהן - אוכל בהן עראי. לבית דירה - אין אוכל בהן עראי. רבי נחמיה אומר: חצר הנעדרת - הרי היא כגנה ואוכל בה עראי:

כג. סכת היוצרים, אחרים אומרים משום רבי נתן: הפנימית - חייבת, והחיצונה - פטורה. תאנה שבגנה ונוטה לחצר - אוכל כדרכו ופטור. אם לקט והניח על השלחן, אפלו אחת - חייב:

כד. אילן שמקצתו נטוע בארץ, ומקצתו בחוצה לארץ, הואיל ומקצתו נטוע בארץ - כאלו פלו נטוע בארץ; דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: חציו הנטוע בארץ ישראל - הרי הוא בארץ ישראל. חציו הנטועה בחוצה לארץ - הרי הוא בחוצה לארץ:

⁵ בירושלמי: מן המפקר.

ח. המטליא - לא נהגו בה חכמים התר, לא למעשרות ולא לשביעית. כשהוא תורם - תורם מכל אחד ואחד, שאין תורמין ממין על שאינו מינו:

ט. העוקר שתלים מתוך שלו לטען בחוצה לארץ, ולזרע, ולהפקיר, ולמוכרן לנכרי - הרי זה חייב, מפני שמוציאן מדי מעשרות. רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה: המשלח לחברו שתליון, ואטונין, וחבילי תלתן - לא יאכל עד שיעשרן ודאי, שכן דרף בני אדם משלחין לחבריהן טבלים. והוציני פשתן - מעשרן ודאי, מפני שנחשדו רוב אדם עליהן. וחכמים אומרים: הרי הן ככל הפרות, ואין מעשרן אלא דמאי:

י. בצלים שהשרישו זה בזה בקופות - הרי זה בחזקתן למעשרות ולשביעית. אם היו טמאים - לא עלו ידי טמאתן. ומתר לתלש מהן בשבת. השרישו זה בזה בקרקע עליה - הרי הן בחזקתן למעשרות ולשביעית. ואם היו טמאין - עלו ידי טמאתן. ואסור לתלש מהן בשבת. ואם תלש - פטור. נפלה עליהן מפלת והן מגלין - הרי אלו כנטועין בשדה. אסורין בשביעית, וחייבין במעשרות:

יא. הלוף שבגומות - בורר גסה גסה ומניח בתוף ידו דקה דקה. בארץ ובתוף ידו - הרי זה פטור. ובכלי - הרי זה חייב. אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הבורר בארץ - שהוא פטור, ועל הבורר בכלי - שהוא חייב. על מה נחלקו? על הבורר ביד - שבית שמאי מחיבין, ובית הלל פוטרין:

יב. המפקיר שדהו, עד שלשה ימים - יכול לחזור בו. אם אמר: 'הרי שדי מפקרת יום אחד', 'שבת אחד', 'חדש אחד', 'שנה אחת', 'שבע אחת', עד שלא זכה בו, בין הוא בין אחר - יכול לחזור בו. משזכה בו, בין הוא בין אחר - אינו יכול לחזור בו, וקושר את בהמתו על גבי הפקר. אבל לא

על גבי לקט שכחה ופאה. אבל עוקר ומשליך לפניו:

יג. סופי תאנים, ומשמר שדהו מפני ענבים. סופי ענבים, ומשמר שדהו מפני ירק. אם היו פועלין עוברין ביניהן, אם היה בעל הבית מקפיד עליהן - הרי אלו חייבין במעשרות, ואסורין משום גזל. ואם לאו - הרי אלו מתרין משום גזל, ופטורין מן המעשר:

יד. הזורה תבנו סתם ולקחו אחר, אפלו להוציא הימנו - פטור מתרומה. אמר רבן שמעון בן גמליאל: מודין בית שמאי ובית הלל, שלא ימכר אדם גדיש של תבואה, ועביט של ענבים, ומעטן של זיתים, אלא לחבר ולעושה בטהרה. מוכר לו חטים אף על פי שיודע בו שאינו גובל עסתו בטהרה. וכן בן לוי שנתמנו לו עטונים של זיתים - הרי זה מפריש עשור זיתים ושמן טבל מתוך ביתו. ואומר: 'מה שזיתים האלו ראויין לעשות, מעשר - בדרומן, ותרומת מעשר - בדרום דרומן':

טו. הלוקח שדה ירק בסוריא, עד שלא באו לעונת המעשרות - פטור. משבאו לעונת המעשרות - חייב. מלקט כדרכו, ופטור; דברי רבי עקיבה. וחכמים אומרים: אף משבאו לעונת המעשרות - חייב לפי חשבון. מודים חכמים לרבי עקיבה: שאם מכר לו תבואה לקצר, וענבים לכצר, וזיתים למסוק - שלוקט כדרכו ופטור:

טז. איזה שום בעל בכי? כל שאין לו אלא דור אחד מקיף את העומד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין בו אלא קלפה אחת. איזה הוא בצל של רכפה? כל שעוקצו נמעה לתוכו.

יז. אלו הן גריסין הקלקין? אלגוסין המרבעין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין לה מרבע מששת ימי בראשית. אלו הן עדשין מצרים? אלו שגלגליהן חדים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין בהם

ג. מעֵשֶׁר שְׁנֵי – אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גְּבִי צִינִית, וְלֹא עַל גְּבִי חֲזוּזִית, וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ קָמִיעַ:

ד. אֵין מַחְלִיִן מֵעֵשֶׁר שְׁנֵי עַל אֲסִימוֹן, וְרַבִּי דוּסָא מְתִיר. אֲבָל פְּרוּטוֹת קִטְנוֹת הַנְּתוּנוֹת לְסִימָן בְּמִרְחָץ – הַכֹּל שׁוֹיֵן שָׂאִין מַחְלִיִן אוֹתוֹ עֲלֵיהֶן:

ה. אֵין מַחְלִיִן אוֹתוֹ לֹא עַל מִטְבַּע מְרוּד, וְלֹא עַל מִטְבַּע שָׂאִינוֹ יוֹצֵא, וְלֹא עַל מִטְבַּע שֶׁל מַלְכִים רֵאשׁוֹנִים, וְלֹא עַל הַמְעוֹת שָׂאִין בְּרִשְׁוֹתוֹ. כִּיצַד? הֵיּוּ לוֹ מְעוֹת כְּזָבוֹיֹת וּמְמַעוֹת יְרוּשְׁלָמִיּוֹת – אֵין מַחְלִיִן אוֹתוֹ עֲלֵיהֶן. אִם חָלַל עֲלֵיהֶן – לֹא קָנוּ מֵעֵשֶׁר. אֲבָל מִטְבַּע שֶׁל מַלְכִים הֵרֵאשׁוֹנִים הַיּוֹצֵאִין – מַחְלִיִן אוֹתוֹ עֲלֵיהֶן. אֵין מַחְלִיִן אוֹתוֹ, לֹא עַל מְעוֹת שֶׁהֵן בְּכָבֵל וְלֹא עַל מְעוֹת שְׁבַכְבָּל וְהֵן כָּאֵן. אֲבָל אִם הָיָה כָּאֵן, וְהֵיּוּ לוֹ מְעוֹת שֶׁל כָּבֵל – מַחְלִיִן אוֹתוֹ עֲלֵיהֶן. כִּיצַד 'אֵין מַחְלִיִן עַל הַמְעוֹת שָׂאִין בְּרִשְׁוֹתוֹ? הֵיּוּ לוֹ מְעוֹת בְּגִיסְטָרָא, וּבֵית הַמֶּלֶךְ, אוֹ שֶׁנֶּפֶל כִּיסוֹ לְבוּר, אִף עַל פִּי שִׂידוּעַ שֶׁהוּא שָׁם – אֵין מַחְלִיִן אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם, וְאִם חָלַל – לֹא קָנָה מֵעֵשֶׁר:

ו. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, מִי שֶׁכָּא בְּדֶרֶךְ וּבִידוֹ מְעוֹת, וְרָאָה אֲנָס בָּא כְּנִגְדּוֹ לֹא יֵאמַר: 'פְּרוֹת שֵׁישׁ לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ מַחְלִיִן עַל מְעוֹת הַלְלוֹ', וְאִם אָמַר: הֲרִי הֵן מַחְלִיִּים עַל מְעוֹת שֵׁישׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, אִם עָשָׂה כֵן – דְּבָרָיו קָמִים. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, הָיָה טְעוֹן פְּדֵי יָיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וְרָאָה אוֹתָם שְׁנִשְׁתַּבְּרוּ, לֹא יֵאמַר: 'הֲרִי הֵן עֲשׂוּיִין תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת עַל פְּרוֹת שֵׁישׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי'. אָמַר כֵּן – לֹא אָמַר כְּלוּם. אִם עָשָׂה כֵן – הֲרִי זֶה אָסוּר:

ז. לֹקַחְחִין חִיָּה וְעוֹף לְבָשֶׁר הַתְּאֻוָּה, אֲבָל לֹא לְזֹבְחֵי שְׁלָמִים. מִשְׁגֻּזְרוֹ שִׁיּהָא בָּשֶׁר הַתְּאֻוָּה מִטְמֵא אֶת הַיָּדַיִם, אָמְרוּ: אֵין לֹקַחְחִין חִיָּה לְבָשֶׁר הַתְּאֻוָּה, אֲבָל לֹקַחְחִין עוֹף לְבָשֶׁר הַתְּאֻוָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יְהוּדָה אָמַר אִישׁ אַכְלִים: אִף לֹא בָּשֶׁר עוֹף לְבָשֶׁר

צוּרוֹת. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אִף הַקֶּרֶקֶס. וְאִלוֹ הֵן הַקֶּרֶקֶס: שְׁעוֹקְצִיָּהֶן מוֹעֲטִין וְלִקְיִטְתָּן מְרַבִּין. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִף הַקֶּטְנִין וְהֵן שְׁלֵמֻטָּה מֵהֵן, כְּגוֹן אִלוֹ צְרֻכֵי חֲכָמִים לְתַן בְּהֵן סִימָן, לְפִי שָׂאִין כִּיּוֹצֵא בְּהֵן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל הָאֶלְרִסִּין, וְהָאֶפְרִסְקִין, וְהָאֶצְטְרַבִּילִין – לֹא צְרֻכֵי חֲכָמִים לְתַן בְּהֵן סִימָן, לְפִי שְׁכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל:

יח. פְּרוֹת, לֹא הִלְכוּ בְּהֵן חֲכָמִים לֹא אַחַר הַטַּעַם, וְלֹא אַחַר הָרִיחַ, וְלֹא אַחַר הַמְרָאָה, וְלֹא אַחַר הַדְּמַיִם, אֲלֵא אַחַר הָרֵב בְּלֶבֶד. וְשָׂאֵר זְרַעוֹנֵי גִנָּה, כְּגוֹן: זְרַע קְשׂוּאִין וְדְלוּעִין, וְזַרְע לְפֶת וְצִנּוֹנוֹת שָׂאִין נֶאֱכָלִין – פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, וְנִלְקַחְחִין מִכָּל אֲדָם בְּשִׁבְעִית. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: לֹא אָמְרוּ אֲלֵא זְרַעוֹנֵי גִנָּה בְּלֶבֶד. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִף זְרַעוֹנֵי שָׂדֵה, כְּגוֹן: זְרַע אֶסְטִיס, וְזַרְע קוֹצָה, וְזַרְע בִּיקִיָּא:

מִסְכַּת מֵעֵשֶׁר שְׁנֵי פָּרָק רֵאשׁוֹן

א. מֵעֵשֶׁר שְׁנֵי – אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין מִמְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְהַרְהִינִין אוֹתוֹ, וְאֵין מַחְלִיפִין אוֹתוֹ, וְלֹא שׁוֹקְלִין כְּנִגְדּוֹ דִּינָרֵי זָהָב אֶפְלוֹ לְחָלַל עֲלֵיהֶן מֵעֵשֶׁר שְׁנֵי אַחַר. וְלֹא יִתְּנֵם לְשִׁלְחָנֵי לְהַתְּגָאוֹת בְּהֵן, וְלְהַלוֹתָן לְהַתְּעֵשֶׁר בְּהֵן. אִם בְּשִׁבִּיל שְׂלֵא יַעֲלוּ חִלּוּדָה – הֲרִי זֶה מִתָּר:

ב. כִּיצַד 'אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ? לֹא יֵאמַר לוֹ: 'הֵילֵךְ מֵאֵתִים וְתֵן לִי מִנָּה שֶׁל חֲלִיץ'. כִּיצַד 'אֵין מִמְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ וְיִמְשַׁכְּנֵנוּ מֵעֵשֶׁר שְׁנֵי שְׁלוֹ. כִּיצַד 'אֵין מְהַרְהִינִין אוֹתוֹ? לֹא יֵאמַר לוֹ: 'הֵילֵךְ מֵעֵשֶׁר זֶה וְיֵהָא בִּידָךְ, וְתֵן לִי עֲלִיו חֲלִיץ'. כִּיצַד 'אֵין מַחְלִיפִין אוֹתוֹ? לֹא יֵאמַר לוֹ: 'הֵילֵךְ יָיִן וְתֵן לִי שֶׁמֶן, 'הֵילֵךְ שֶׁמֶן וְתֵן לִי יָיִן'. אֲלֵא אָמַר לוֹ: 'הֵילֵךְ יָיִן מִפְּנֵי שָׂאִין לִי שֶׁמֶן. וְהֵלָה אָמַר לוֹ: 'הֵילֵךְ שֶׁמֶן מִפְּנֵי שָׂאִין לִי יָיִן. נִמְצָאוּ מַחְלִיפִין וְאֵין מַחְלִיפִין, וְעוֹשִׂין טוֹבָה זֶה עִם זֶה:

הַתְּאֵוָה, שְׁכַל הַגַּת שְׁנַעֲשֶׂה עַל גְּבִי בִשְׂר
הַתְּאֵוָה - טְמֵאָה לְקֹדֶשׁ, וְטֵהוּר לְתֵרוּמָה:

ח. הַלּוֹקַח חֲבִית בִּירוּשָׁלַיִם, פְּתוּחָה - צָרִיף
לְאָכּוֹל כְּנֶגֶד הַקֶּנֶקֶן. סְתוּמָה - אֵין צָרִיף
לְאָכּוֹל כְּנֶגֶד הַקֶּנֶקֶן. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים?
בְּשֵׁל יֵינן. אָבֵל בְּשֵׁל צִיר, וְשֵׁל חֲמִץ, וְשֵׁל
מוֹרִיס, וְשֵׁל שֶׁמֶן, וְשֵׁל דְבֶשׂ, בֵּין פְּתוּחָה
בֵּין סְתוּמָה - אֵין צָרִיף לְאָכּוֹל כְּנֶגֶד הַקֶּנֶקֶן:

ט. חֶרֶשׁ שֶׁל תְּמָרָה - אֵין צָרִיף לְאָכּוֹל
כְּנֶגֶדוֹ. קְפוּת, אִם הָיָו דְרוּסוֹת שֶׁל תְּמָרָה -
אֵין אוֹכֵל כְּנֶגֶדוֹ. וְשֶׁאֵר כָּל הַדְּבָרִים -
אוֹכְלִין כְּנֶגֶדָן. וְאֵינוֹ אוֹכֵל, לֹא כְּנֶגֶד
הַחֶרֶצְנִין, וְלֹא כְּנֶגֶד הַזְּגִין, וְלֹא כְּנֶגֶד הַגָּפֶת:

י. הַלּוֹקַח צְבִי חֵי בִירוּשָׁלַיִם - אֵין צָרִיף
לְאָכּוֹל כְּנֶגֶד הָעוֹר. שְׁחוּט - צָרִיף לְאָכּוֹל
כְּנֶגֶד הָעוֹר:

יא. אֵין מִשְׁכִּירִין בְּתִים בִירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן שֶׁל שְׁבֻטִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן
אוֹמֵר: אֵף לֹא הַמְּטוֹת. לְפִיכָךְ, עוֹרוֹת שֶׁל
קֹדָשִׁים - בְּעַלֵּי אוֹשְׁפִיזִין בָּאֵין וְנוֹטְלִין
אוֹתָן בְּזָרוּעַ:

יב. לוֹלְבֵי הַזְּרָדִין וְהַחֲרוּבִין, עַד שֶׁלֹּא
יִמְתִּיקוּ - אֵין נִקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר.
מִשְׁיַמְתִּיקוּ - נִקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר. אָבֵל
הַלוֹף, וְהַחֲרָדֵל, וְתוֹרְמִסִין, וְשֶׁאֵר כָּל
הַנִּכְבָּשִׁין, בֵּין מִשְׁיַמְתִּיקוּ, בֵּין עַד שֶׁלֹּא
יִמְתִּיקוּ - נִקְחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר:

יג. חֲלוֹת חֲרִיעַ - נִקְחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר שְׁנֵי,
וְאֵין מִטְמְאוֹת טְמֵאֹת אוֹכְלִין. אִמֵּר רַבִּי
יוֹסִי: בֵּא רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אֲצֵל חֲלֶפְתָּא,
אָמַר לוֹ: חֲלוֹת חֲרִיעַ, מַה הֵן שִׁילְקָחוּ
בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר? אָמַר לוֹ: לֹא יִלְקָחוּ. אִמֵּר
לוֹ: אֵף אֲנִי אוֹמֵר כֵּן, אֲלֵא שְׁעַקִּיבָה אוֹמֵר:
שִׁילְקָחוּ:

יד. קוֹר - נִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר. וְאֵין מִטְמֵא
טְמֵאֹת אוֹכְלִין. כְּפִנְיֹת - נִקְחוֹת בְּכֶסֶף
מַעֲשֶׂר, וּמִטְמֵא טְמֵאֹת אוֹכְלִין. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר: קוֹר - הָרִי הוּא כְּעֵץ לְכָל דְּבַר. אֲלֵא,

שְׁנִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר. כְּפִנְיֹת - הָרִי הֵן
כְּפִרוֹת לְכָל דְּבַר, אֲלֵא שְׁפִטוֹרוֹת מִן
הַמַּעֲשָׁרוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר: בְּרִכּוּם - אֵין נִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר,
לְפִי שְׁאֵין בוֹ טַעַם אֲלֵא לְמִרְאֵה. אָמַר רַבִּי
יְהוּדָה: בֶּן גְּרוּשׁ דִּן לְפָנָי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: שֶׁל
בֵּית אַבָּא הָיוּ לוֹקְחִין צִיר בְּכֶסֶף מַעֲשֶׂר.
אָמַר לוֹ: שְׁמָא קִרְבֵי דְגַיִם מַעֲרַבִין בוֹ:

טו. הַלּוֹקַח בְּהֵמָה לְזֹבְחֵי שְׁלָמִים, בְּשׁוּגַג -
יִחְזְרוּ דְמֵיהָ לְמִקְוִמן. בְּמִזִּיד - תְּעֵלָה
וְחֵאכֵל בְּמִקּוּם. בְּזִמְן הַזֶּה - תְּמוּת. אָמַר
רַבִּי יְהוּדָה: בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן
שְׁמַתְכּוֹן וְלִקְחָהּ מִתְּחִלָּה לְשׁוּם שְׁלָמִים,
אָבֵל בְּמַתְכּוֹן לְהוֹצִיא מַעוֹת שֶׁל מַעֲשֶׂר שְׁנֵי
לְחֵלִין, בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין בְּמִזִּיד - יִחְזְרוּ דְמִים
לְמִקְוִמן. אִם הֵיְתָה בְּהֵמָה בְּעֵלֶת מוֹם, בֵּין
בְּשׁוּגַג בֵּין בְּמִזִּיד - יִחְזְרוּ דְמִים לְמִקְוִמן.
אִם הָיוּ פְרוֹת טְמֵאִין, בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין בְּמִזִּיד
- יִחְזְרוּ דְמִים לְמִקְוִמן:

טז. לֵג יֵינן שְׁנַפְּל לְתוֹכוֹ לֵג דְבֶשׂ, וְהָרִי בוֹ
שְׁנֵי לוּגִין - הַשֶּׁבַח לְפִי חֲשָׁבוֹן. תְּכַשִּׁיל שֶׁל
מַעֲשֶׂר שְׁנֵי שֶׁתְּבִלוּ בְּתַבְלִין שֶׁל חֲלִין -
הַשֶּׁבַח לְפִי חֲשָׁבוֹן. וְשֶׁל חֲלִין שֶׁתְּבִלוּ
בְּתַבְלִין שֶׁל מַעֲשֶׂר שְׁנֵי - אֵל יוֹצִיא מַעֲשֶׂר
שְׁנֵי שֶׁלוֹ לְפִדְיוֹן. קְפִלוּט שֶׁל מַעֲשֶׂר שְׁנֵי
וְשֶׁל חֲלִין שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ זֶה עִם זֶה - הַשֶּׁבַח
לְפִי חֲשָׁבוֹן:

יז. הֵיְתָה לוֹ עֶסֶה שֶׁל מַעֲשֶׂר שְׁנֵי וְאַפָּאָה -
הַשֶּׁבַח לְשָׁנִי. נִפְלָה הַפֶּת וְנִקְדַח הַתְּכַשִּׁיל -
הַפְּגָם לְשָׁנִי. בּוֹרַר אֶת הַחֲטָיִם וְטוֹחֲנָן
וּמְרַקִּידָן, דִּים שִׁיפְדָה כְּשַׁעַר הַחֲטָיִם. רַבִּי
יוֹסִי אוֹמֵר: מְקוּם שְׁמַחֲשָׁבִין אֶת הַהוֹצָאָה
- פּוֹדִין אֶת הַחֲטָיִם וְאֵין פּוֹדִין אֶת
הַכְּפִרוֹת. מְקוּם שְׁאֵין מְחַשְׁבִין אֶת הַהוֹצָאָה
- אֵף פּוֹדִין אֶת הַכְּפִרוֹת:

יח. שֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֶׂר שְׁנֵי, וְרֵאשֵׁי בְשָׁמִים
שֶׁל חֲלִין, שְׁנַתְּעָרְבוּ - הַשֶּׁבַח לְפִי חֲשָׁבוֹן.
זֶה הַכֶּלֶל אָמַר רַבִּי יוֹסִי: כָּל הַמוֹתִיר בְּמִדַּת
שְׁבָחוֹ נִכֵּר - הַשֶּׁבַח לְפִי חֲשָׁבוֹן. לֹא הוֹתִיר
בְּמִדַּת שְׁבָחוֹ נִכֵּר - הַשֶּׁבַח לְשָׁנִי:

מִסְכַּת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי פָּרָק שְׁנֵי

א. תִּלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁחָפָה בָּהּ בַּת כֹּהֵן רֵאשֶׁה - אֵין בַּת יִשְׂרָאֵל רֵשָׁא לַחֵף אַחֲרֶיהָ. אֲבָל מַעֲנַגַּת שְׁעָרָה:

ב. תִּלְתָּן שֶׁל מַעֲשֵׂר - יֵאָכֵל צוּמְחֻנִיּוֹת. שֶׁל תְּרוּמָה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כָּל מַעֲשִׂיָּה בְּטָהֳרָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: כָּל מַעֲשִׂיָּה בְּטָמְאָה חוּץ מִחִפּוּפְתָּהּ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: כָּל מַעֲשִׂיָּה בְּטָהֳרָה חוּץ מִחִפּוּפְתָּהּ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: כָּל מַעֲשִׂיָּה בְּטָמְאָה חוּץ מִשְׂרִיתָהּ:

ג. כְּרִשִּׁינֵין שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - יֵאָכֵלוּ צִמְחֻנִין. שֶׁל תְּרוּמָה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שׁוּרִין בְּטָהֳרָה, וְשִׁפִּין בְּטָהֳרָה, וּמֵאֲכִילִין בְּטָמְאָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: שׁוּרִין וְשִׁפִּין בְּטָהֳרָה וּמֵאֲכִילִין בְּטָמְאָה; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: שׁוּרִין וְשִׁפִּין בְּטָהֳרָה וּמֵאֲכִילִין בְּטָמְאָה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: כָּל מַעֲשִׂיָּה בְּטָמְאָה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: זֶה מְשַׁנֵּת רַבִּי עֲקִיבָא. לְפִיכָף הוּא אוֹמֵר יִתְּנֶנּוּ לְכָל כֹּהֵן. וּחֲכָמִים לֹא הוֹדוּ לוֹ:

ד. אֵין שׁוּרִין תְּמָרִים לְהוֹצִיא מֵהֶן שֶׁכֶּר תְּמָרִים. וְלֹא צִמּוּקִים לְהוֹצִיא מֵהֶן מֵי צִמּוּקִים. אֲבָל שׁוֹחֲקִים וְעוֹשֵׂה אוֹתָן טְרִימָה. בְּתַבְלִין מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּף הוּא מְלֹאכְתּוֹ. צוֹרֵר אֶת הַתְּבַלִּין וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל. אִם נָפֵל לְקִדְרָה אַחֲרָת, אִם בָּטֵל טַעַמָּן - מִתְרִין. וְאִם לֹא - אֲסוּרִין:

ה. אֵין עוֹשִׂין אֶת הַיַּיִן אֲלוֹנִיתִית, וְאֶת הַשְּׂמֶן עָרַב. סֹף אֶת הַשְּׂמֶן, וְאֵין סֹף יַיִן וְחִמְץ, שֶׁהַשְּׂמֶן - דְּרָכּוֹ לְסִיכָה, יַיִן וְחִמְץ - אֵין דְּרָכָן לְסִיכָה:

ו. מַעוֹת חֲלִין וּמַעוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּתְפָּזְרוּ, מֵה שֶׁלֶקֶט - לִקֵּט לְהַקְדִּישׁ. אֶחָד מַעוֹת בְּמַעוֹת, פְּרוֹת בְּפְרוֹת, רְמוּנִין בְּרְמוּנִין, וְכֹל דְּבַר שְׂאִין דְּרָכּוֹ לְבַלֵּל. אֲבָל דְּבַר שֶׁדְּרָכּוֹ לְבַלֵּל,

מֵה שֶׁלֶקֶט - לִקֵּט לְשִׁנְיָהֶם, וּמֵה שֶׁהוֹתִיר - הוֹתִיר לְשִׁנְיָהֶם:

ז. סִלַּע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְשֶׁל חֲלִין שֶׁנִּתְעָרְבוּ - מְבִיא בְּסִלַּע מַעוֹת, וְאוֹמֵר: 'סִלַּע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּכָל מְקוֹם שֶׁהִיא - מִחֲלָלַת עַל מַעוֹת הָאֵלוֹ'. בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר: בְּשִׁתִּים. סִלַּע שֶׁל חֲלִין וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּתְעָרְבוּ - בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבֵּהֶן וְאוֹמֵר: 'אִם הַקֹּדֶשׁ הוּא - הָרִי הוּא הַקֹּדֶשׁ, וְאִם לֹא, הַקֹּדֶשׁ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - מִחֲלָל עַל זֶה'. וּשְׁנִיָּה, הָרִי הִיא מִתְרַת. וְסִלַּע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ - בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבֵּהֶן וְאוֹמֵר: 'אִם הַקֹּדֶשׁ - הָרִי הַקֹּדֶשׁ, וְאִם לֹא, הַקֹּדֶשׁ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - מִחֲלָל עַל זֶה'. נוֹטֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה וּמְחַלֵּל אֶת הַמַּעוֹת עֲלֶיהָ. סִלַּע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְשֶׁל חֲלִין, וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנִּתְעָרְבוּ - מְבִיא בְּסִלַּע מַעוֹת, וְאוֹמֵר: 'סִלַּע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - מִחֲלָלַת עַל מַעוֹת הָאֵלוֹ', בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבֵּהֶן, וְאוֹמֵר: 'אִם הַקֹּדֶשׁ הוּא - הָרִי הוּא הַקֹּדֶשׁ, וְאִם לֹא, הַקֹּדֶשׁ בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - מִחֲלָל עַל זֶה'. נוֹטֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה וּמְחַלֵּל אֶת הַמַּעוֹת עֲלֶיהָ, וְשִׁלְשִׁית - הָרִי זֶה מִתְרַת, מִפְּנֵי שְׂאֵמְרוֹ: מִחֲלָלִין נַחֲשֶׁת עַל הַכֶּסֶף, וְכֶסֶף עַל הַזָּהָב, כֶּסֶף עַל הַנְּחֹשֶׁת מִדְּחַק, אֲבָל לֹא זָהָב עַל הַכֶּסֶף. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כִּשֶׁם שֶׁמִּחֲלָלִין כֶּסֶף עַל נַחֲשֶׁת - כֶּף יִחַלְלוּ זָהָב עַל כֶּסֶף. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מִפְּנֵי מַה מִּחֲלָלִין כֶּסֶף עַל נַחֲשֶׁת? שֶׁכֵּן מִחֲלָלִין כֶּסֶף עַל הַזָּהָב. לֹא יִחַלְלוּ זָהָב עַל הַכֶּסֶף שְׂאִין מִחֲלָלִין זָהָב עַל הַנְּחֹשֶׁת? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: שֶׁכֵּן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל זָהָב - מִחֲלָלִין אוֹתוֹ עַל הַמַּעוֹת שֶׁבִירוּשָׁלַיִם. בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל וְדָאִי, אֲבָל בְּשֶׁל דְּמָאִי - מִחֲלָלִין עַל הַכֶּל וְעַל הָאוֹכְלִין:

ח. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל זָהָב שֶׁעֲשָׂאוּ כְּלִים - אֵין לוֹ פְּדִיּוֹן. אִם הִיָּה שֶׁל כֶּסֶף - הָרִי זֶה מִתֵּר. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאִי שֶׁנִּתְעָרַב בְּשֶׁל וְדָאִי - יֵאָכֵלוּ כַּחֲמוֹר שֶׁבֵּהֶן:

לְבֵית שְׂמַאי: אִי אַתֶּם מוֹדִים לָנוּ בְּפִרוֹת
שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָן, שִׁיפְדָה מַעֲשֵׂר שְׁנִי
שֶׁלָּה וַיֵּאכֹל בְּכָל מְקוֹם, אָף פְּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה
מְלֹאכְתָן כִּיּוֹצֵא בְּהֵן. אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שְׂמַאי:
לֹא! אִם אֲמַרְתֶּם בְּפִרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה
מְלֹאכְתָן, שִׁיכּוֹל לְהַפְקִירָן וּלְפּוֹטְרָן מִן
הַמַּעֲשָׂרוֹת, תֹּאמְרוּ בְּפִרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה
מְלֹאכְתָן, שְׂאִינוּ יֹכֹל לְהַפְקִירָן וּלְפּוֹטְרָן מִן
הַמַּעֲשָׂרוֹת? אָמְרוּ לָהֶן בֵּית הַלֵּל: אָף
פְּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָן, יֹכֹל לְהוֹצִיא
תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת מִמְּקוֹם אַחֵר עֲלֵיהֶן עַד
שִׁירִימוּ:

יב. אֵילָן שְׁעוֹמֵד בְּפָנִים וְנוֹפוּ נוֹטָה לְחוּץ -
יֵשׁ לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלוֹ פְּדִיּוֹן. הַחֲזִיר נוֹפוּ
לְפָנִים - אֵין לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלוֹ פְּדִיּוֹן. הֵיָה
עוֹמֵד בְּחוּץ וְנוֹפוּ נוֹטָה לְפָנִים - אֵין
לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלוֹ פְּדִיּוֹן. הַחֲזִיר נוֹפוּ לְחוּץ
- יֵשׁ לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלוֹ פְּדִיּוֹן:

יג. בְּתִים שֶׁפְּתַחְיָהֶן לְפָנִים וְחֻלְלָן לְחוּץ,
פְּתַחְיָהֶן לְחוּץ וְחֻלְלָן לְפָנִים, בֵּית שְׂמַאי
אוֹמְרִים: אֵין פּוֹדִין בְּהֵן מַעֲשֵׂר שְׁנִי כְּאֵלוֹ
הֵן מִבְּפָנִים, וְאֵין אוֹכְלִין בְּהֵם קֳדָשִׁים קָלִים
כְּאֵלוֹ הֵן בְּחוּץ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מִכְּנֶגֶד
הַחוּמָה וְלְפָנִים - כָּלִפְנִים. וּמִכְּנֶגֶד הַחוּמָה
וְלְחוּץ - כָּלִחוּץ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: זֹאת מְשַׁנֵּת
רַבִּי עֲקִיבָה. מְשַׁנֵּה רֵאשׁוֹנָה, בֵּית שְׂמַאי
אוֹמְרִים: אֵין פּוֹדִין בְּהֵן מַעֲשֵׂר שְׁנִי כְּאֵלוֹ
הֵן מִבְּפָנִים, וְאֵין אוֹכְלִין בְּהֵן קֳדָשִׁים קָלִין
כְּאֵלוֹ הֵן מִבְּחוּץ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הֵרִי
הֵן כָּלִשְׁכוֹת, אֵת שֶׁפְּתַחְהָ לְפָנִים - כָּלִפְנִים.
וְאֵת שֶׁפְּתַחְהָ לְחוּץ - כָּלִחוּץ:

יד. לְשֶׁכָּה בְּנוּיָה בְּקֹדֶשׁ וּפְתַחְהָ לְחוּל,
תּוֹכָה - חוּל, וְגִגָּה - קֹדֶשׁ. אוֹכְלִין בָּהּ
קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים, וְאֵין שׁוֹחֲטִין בָּהּ קֳדָשִׁים
קָלִים, וְאֵין חִיבִין עָלֶיהָ מִשׁוּם טְמֵאָה.
בְּנוּיָה בְּחוּל וּפְתַחְהָ לְקֹדֶשׁ, אָף עַל פִּי שְׂאֵין
מְקַיְמִין בָּהּ, תּוֹכָה - קֹדֶשׁ, וְגִגָּה - חוּל.
אוֹכְלִין בָּהּ קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים, וְשׁוֹחֲטִין בָּהּ
קֳדָשִׁים קָלִים, וְחִיבִין עָלֶיהָ מִשׁוּם טְמֵאָה.
בְּנוּיָה בְּקֹדֶשׁ וּפְתַחְהָ לְחוּל וְלִקְדָשׁ, כָּלָה -

ט. חִמְרָ בְּהַקְדָּשׁ שְׂאֵין בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי,
וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׂאֵין בְּהַקְדָּשׁ. הַקְדָּשׁ -
מִתְחַלֵּל עַל הַכֹּל, מַעֲשֵׂר שְׁנִי - אֵין
מִתְחַלֵּל אֲלֵא עַל הַמַּעֲוֹת בַּלְבַּד. הַקְדָּשׁ -
נִפְדָּה בְּכָל מְקוֹם וְאֵין מַעֲשֵׂר שְׁנִי נִפְדִּית
מִכָּאן וְאֵילָף וּמִכָּאן וְאֵילָף. הַקְדָּשׁ - נִכְנַס
לִירוּשָׁלַיִם וַיּוֹצֵא, מַעֲשֵׂר שְׁנִי - נִכְנַס
לִירוּשָׁלַיִם וְאֵין יוֹצֵא. חִמְרָ בְּהַקְדָּשׁ,
שֶׁהַקְדָּשׁ - חָל עַל הַכֹּל, וּמוֹעֲלִין בוֹ, לֹא
הִתֵּר לְאַכִּילָה אֲלֵא בְּפְדִיּוֹן, מֵה שְׂאֵין בֶּן
בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. חִמְרָ בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי מִבְּתְרוּמָה,
שֶׁמַּעֲשֵׂר שְׁנִי - קוֹנֶה אֵת הַקֶּנֶקֶן, אוֹסֵר דְּמִיּוֹ
וְעִרוּבֵיּוֹ, סֶפֶק עִרוּבוֹ - כָּל שֶׁהוּא, אֲסוּר
לְאוֹנֵן, וְטַעוֹן בַּעוֹר, וְטַעוֹן וְדוּי, וְלֹא הִתֵּר
לְאַכִּילָה אֲלֵא בְּפְדִיּוֹן, וְאֵין מְדַלִּיקִין בוֹ אֵת
הַנֵּר, מֵה שְׂאֵין בֶּן בְּתְרוּמָה. חִמְרָ בְּתְרוּמָה
מֵה שְׂאֵין בֶּן בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, שֶׁהַתְּרוּמָה -
אֵינָה נִתְרַם אֲלֵא מִן הַמֶּקֶף, וְאֵינָה נִטְלָת
אֲלֵא מִן הַגְּמוּר, וְאֵינָה נִטְלָת מִן הַטְּהוֹר עַל
הַטְּמֵא, וּמִדְּמַעַת, וְחִיבִין עָלֶיהָ חִמְשָׁה,
וְנוֹהֶגֶת בְּכָל הַשָּׁנִים, מֵה שְׂאֵין בֶּן בְּמַעֲשֵׂר
שְׁנִי:

י. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין מְחַלְלִין כֶּסֶף וּפְרוֹת
עַל הַכֶּסֶף אֲלֵא אִם בֶּן יֵשׁ עִמּוֹ פְּרוּטְרוּט,
וְחֻכְמִים מִתִּירִין. רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְׁמוֹ:
שֶׁלֶּשָׁה דִּינָרִין כֶּסֶף וְדִינָר, הֶרְבִּיעֵי - כֶּסֶף,
וְהִשְׁאָר - מַעֲוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר
אוֹמֵר, שְׂמַאי הִזְקֵן אוֹמֵר: יִנְיַחְנָה בְּחִנּוֹת
וַיֵּאכֹל כְּנֶגְדָּה:

יא. הֵיוּ לוֹ שְׁתֵּי מַגְנוֹרוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה
וְאַחַת שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וּמִצָּא בִּינֵיהֶן פְּרוֹת,
קָרוֹב לְתְרוּמָה - יָפְלוּ לְתְרוּמָה, קָרוֹב
לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי - יָפְלוּ לְמַעֲשֵׂר שְׁנִי. מַחֲצָה עַל
מַחֲצָה - מִטְּיִלִין אוֹתוֹ לְשְׁנֵי חוּמְרִין. רַבִּי
יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תְּבָה שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁוּ
בָּהּ חֲלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וּמִצָּא בְּתוֹכָהּ מַעֲוֹת,
אִם רַב הַנִּיחוֹ חֲלִין - חֲלִין, אִם רַב הַנִּיחוֹ
מַעֲשֵׂר שְׁנִי - מַעֲשֵׂר שְׁנִי. אָמַר לָהֶם רַבִּי
שְׁמַעוֹן: הֵרִי שְׁלָמִים שִׁישׁ בְּהֵן חֲזָה וְשׁוֹק
שֶׁהֵן אֲסוּרִין לְזָרִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה
אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי יוֹסִי: כֶּף אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל

שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל עַל שְׁנַטְמָא בְּאֵב הַטְּמָאָה
בַּחוּץ - שֵׁיפְדָה וַיֵּאָכֵל בַּחוּץ. וְעַל שְׁנַטְמָא
בְּוֹלַד הַטְּמָאָה בַּפְּנִים - שֵׁיפְדָה וַיֵּאָכֵל
בַּפְּנִים. עַל מָה נִחְלְקוּ? עַל שְׁנַטְמָא בְּאֵב
הַטְּמָאָה בַּפְּנִים, וּבְוֹלַד הַטְּמָאָה בַּחוּץ,
שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נִפְדָּה בַּמָּקוֹם, וַיֵּאָכֵל
בַּמָּקוֹם. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: נִפְדָּה בַּמָּקוֹם,
וַיֵּאָכֵל בְּכָל הַמָּקוֹמוֹת:

יט. הִלְקוּחַ בְּכֶסֶף מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שְׁנַטְמָא -
יְפָדָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יִקְבֵּר. אָמְרוּ לוֹ
לְרַבִּי יְהוּדָה: מִחְמִיר אֶתָּה בְּטַפְלָה יִתֵּר מִן
הָעֶקֶר. אָמַר לָהֶם: מְצִינוּ שֶׁהַחְמִירוּ בְּטַפְלָה
יִתֵּר מִן הָעֶקֶר, שֶׁהִתְמוּרָה - חָלָה עַל בְּעַל
מוֹם קְבוּעַ, הַקֹּדֶשׁ - אֵין חָל עַל בְּעַל מוֹם
קְבוּעַ. אָמְרוּ לוֹ: מִמָּקוֹם שֶׁבָּאָתָּה, מָה
לְהֵלֵךְ, תְּמִימִין - אֵין נִפְדִּין, וּבְעֵלֵי מוֹמִין -
נִפְדִּין, אֶף כָּאֵן, טְהוּרִין - לֹא יִפְדוּ, טְמֵאִין
- יִפְדוּ:

כ. הַמְשָׂאֵל קִנְקֵינִין לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, עַד שֶׁלֹּא
גִּיפָן - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר, וּמִשְׁגִּיפָן - קָנָה
מַעֲשֵׂר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁל יֵין.
אָבֵל שֶׁל צִיר וְשֵׁל חֲמֵץ וְשֵׁל מוֹרִיס, שֶׁל
שֶׁמֶן וְשֵׁל דָּבֵשׁ, בֵּין גָּפֶס בֵּין שֶׁלֹּא גָּפֶס -
לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר. בֵּין גָּפֶס בֵּין שֶׁלֹּא גָּפֶס -
עוֹלִים בְּאֶחָד וּמֵאָה. בֵּין גָּפֶס בֵּין שֶׁלֹּא גָּפֶס -
תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. אֵימְתִי אָמְרוּ קָנָה
מַעֲשֵׂר? בְּזִמְן שֶׁפָּלָה מַעֲשֵׂר. אָבֵל אִם
הִפְקִיד לְתוֹכָהּ רַבִּיעִית שֶׁל חֲלִיז, אֶף עַל פִּי
שֶׁגָּפֶס - לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר:

כא. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר: לֹא נִחְלְקוּ
בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל עַל הַדּוֹרֵךְ בְּחִבּוּת,
שֶׁמִּפְתַּח וְאֵין צְרִיךְ לְעֵרוֹת. עַל מָה נִחְלְקוּ?
עַל הַדּוֹרֵךְ בַּגֵּת, שְׁבִית שְׁמַאי אוֹמְרִים:
מִפְתַּח וּמַעְרָה לַגֵּת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים:
מִפְתַּח וְאֵין צְרִיךְ לְעֵרוֹת:

קֹדֶשׁ. בְּנוּיָהּ בַּחוּל וּפְתוּחָה לְקֹדֶשׁ וְלַחוּל,
כְּלָה - חוּל. בְּנוּיָהּ בְּקֹדֶשׁ וּבַחוּל, וּפְתוּחָה
לְקֹדֶשׁ וְלַחוּל, כְּגוֹן: בֵּית הַמוֹקֵד, תּוֹכֵן
וּגְגוּתִיהֶן, מִכְּנֵגַד הַקֹּדֶשׁ וְלַקֹּדֶשׁ - קֹדֶשׁ,
וּמִכְּנֵגַד הַחוּל וְלַחוּל - חוּל. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר: אִם לְעֵינַיִן טְמָאָה, מִכְּנֵגַד הַחוּמָה
וְלַפְּנִים - כְּלַפְּנִים, מִכְּנֵגַד הַחוּמָה וְלַחוּץ -
כְּלַחוּץ. אִם לְאָכוּל קֹדֶשִׁים - הַכֹּל הוֹלֵךְ
אַחַר פְּתוּחָה:

טו. הֵיְתָה בְּנוּיָהּ בַּחוּמַת עֲזָרָה - אוֹכְלִין בָּהּ
קֹדֶשִׁי קֹדֶשִׁים, וְשׁוֹחֲטִין בָּהּ קֹדֶשִׁים קְלִים.
הֵיְתָה בְּנוּיָהּ בַּחוּמַת יְרוּשָׁלַיִם - אוֹכְלִין בָּהּ
קֹדֶשִׁים קְלִים וְאֵין פּוֹדִין בָּהּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי:

טז. בֵּית הַבְּנוּיָהּ בַּחוּמָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:
כְּאֵלוֹ הוּא מִבְּחוּץ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּאֵלוֹ
הוּא מִבְּפְּנִים:

יז. כָּל הַלְשָׁכוֹת כֻּלָּן בְּנוּיּוֹת בְּקֹדֶשׁ. רַבִּי
יוֹסִי אוֹמֵר: תַּחּוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁבִכְתּוּבִים
- נְדוּנִין כַּחוּצָה לְאֶרֶץ. רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי
יוֹסִי אוֹמֵר: נְדוּנִין כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

יח. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם וּנְטָמָא,
בֵּין שְׁנַטְמָא בְּאֵב הַטְּמָאָה וּבֵין שְׁנַטְמָא
בְּוֹלַד הַטְּמָאָה, בֵּין מִבְּפְּנִים בֵּין מִבְּחוּץ -
בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יְפָדָה וַיֵּאָכֵל
בַּפְּנִים. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל יְפָדָה
וַיֵּאָכֵל מִבְּחוּץ, חוּץ מִשְׁנַטְמָא בְּאֵב הַטְּמָאָה
מִבְּפְּנִים; דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל יְפָדָה
וַיֵּאָכֵל בַּפְּנִים, חוּץ מָה שְׁנַטְמָא בְּאֵב
הַטְּמָאָה בַּחוּץ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הַכֹּל
יְפָדָה וַיֵּאָכֵל בַּחוּץ, חוּץ מָה שְׁנַטְמָא בְּוֹלַד
הַטְּמָאָה מִבְּפְּנִים. רַבִּי אֱלֵעָזָר אוֹמֵר: נְטָמָא
בְּאֵב הַטְּמָאָה, בֵּין מִבְּפְּנִים בֵּין מִבְּחוּץ -
יְפָדָה וַיֵּאָכֵל בַּחוּץ. נְטָמָא בְּוֹלַד הַטְּמָאָה,
בֵּין בַּפְּנִים בֵּין בַּחוּץ - יְפָדָה וַיֵּאָכֵל בַּפְּנִים.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נְטָמָא בַּחוּץ, בֵּין בְּאֵב
הַטְּמָאָה בֵּין בְּוֹלַד הַטְּמָאָה, יְפָדָה וַיֵּאָכֵל
בַּחוּץ. נְטָמָא בַּפְּנִים, בֵּין בְּאֵב הַטְּמָאָה בֵּין
בְּוֹלַד הַטְּמָאָה - יְפָדָה וַיֵּאָכֵל בַּפְּנִים. אָמַר
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר: לֹא נִחְלְקוּ בֵּית

וַיְדַבֵּר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמַלִּיל יי עם מֹשֶׁה לְמִימַר:

כִּי תִשָּׂא אֶת-רֹאשׁ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כְּפָר נַפְשׁוֹ לִי-הוָה בַּפְּקֹד אֲתֶם וְלֹא יִהְיֶה בְהֶם גִּגַּף בַּפְּקֹד אֲתֶם:
אֲרִי תִקְבִּיל ית חוֹשֵׁבֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיַהֲוֹן וְיִתְּנוּן גַּבְר פּוֹרְקוֹן נַפְשֵׁיהֶם קָדָם יי כַּד תִּמְנִי יתְּהוֹן וְלֹא יִהְיֶה בְּהוֹן מוֹתָא כַּד תִּמְנִי יתְּהוֹן:

כִּי תִשָּׂא – לִשׁוֹן קִבְלָה, כְּתַרְגוּמוֹ: כְּשִׁתְּחַפֵּץ לְקַבֵּל סְכוּם מִנְיָנָם, לְדַעַת כְּמָה הֵם, אֵל תִּמְנַם לְגַלְגַּלְתָּ, אֲלֵא יתְנוּן כָּל אֶחָד מִחֻצֵי הַשְּׁקָל, וְתִמְנֶה אֶת הַשְּׁקָלִים וְתִדַּע מִנְיָנָם. וְלֹא יִהְיֶה בְהֶם גִּגַּף – שֶׁהִמְנִיךְ שׁוֹלֵט בּוֹ עֵינֵי הָרַע וְהַדְּבָר בֹּא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמְצִינּוּ בִימֵי דָוִד.

זֶה יִתְּנוּ כָּל-הָעֵבֶר עַל-הַפְּקֻדִים מִחֻצֵי הַשְּׁקָל בַּשְּׁקָל הַקָּדָשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל מִחֻצֵי הַשְּׁקָל תְּרוּמָה לִי-הוָה:
דִּין יתְנוּן כָּל דְּעֵבֶר עַל מִנְיַנְיָא פְּלָגוֹת סְלֻעָא בְּסֻלְעֵי קוּדְשָׁא עֲשָׂרִין מְעִין סְלֻעָא פְּלָגוֹת סְלֻעָא אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יי:

זֶה יִתְּנוּ – הַרְאָה לוֹ כְּמִין מְטַבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ, וּמִשְׁקָלָהּ מִחֻצֵי הַשְּׁקָל, וְאוֹמֵר לוֹ: כִּזָּה יִתְּנוּ. **הַעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים** – דְּרַךְ הַמוֹנִין, מִעֲבִירֵין אֶת הַנְּמִינִין זֶה אַחַר זֶה. וְכֹן: כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט; וְכֹן: "תַּעֲבֹרְנָה הַצֵּאֵן עַל יְדֵי מוֹנֶה". **מִחֻצֵי הַשְּׁקָל בַּשְּׁקָל הַקָּדָשׁ** – בְּמִשְׁקַל הַשְּׁקָל שֶׁקָּצַבְתִּי לָךְ לְשִׁקֵּל בּוֹ שְׁקָלֵי הַקָּדָשׁ, כְּגוֹן שְׁקָלִים הָאֵמוּרִין בַּפְּרִשְׁת עֲרִכִין וְשִׂדָּה אַחְזָה. **עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל** – עֲכָשׁוּ פִרְשׁ לָךְ כְּמָה הוּא. **גֵּרָה** – לִשׁוֹן מְעָה, וְכֹן: "יֵבֵא לְהַשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לְאַגֹּרֶת כֶּסֶף וְכַפֵּר לָחֶם". **עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל** – שֶׁהַשְּׁקָל הַשֶּׁלֶם אַרְבָּעָה זִוְזִים, וְהַזִּוּ מִתְחַלְתּוֹ חֲמֵשׁ מְעוֹת; אֲלֵא בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עֲלָיו שְׁתוֹת, וְהִעֲלוּהוּ לְשֵׁשׁ מְעָה כֶּסֶף. וּמִחֻצֵי הַשְּׁקָל הִנֵּה שְׂאֵמְרָתִי לָךְ, יִתְּנוּ תְּרוּמָה לָהּ!

כָּל הָעֵבֶר עַל-הַפְּקֻדִים מִפְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה יתְנוּ תְּרוּמַת י-הוָה:
כָּל דְּעֵבֶר עַל מִנְיַנְיָא מִפְּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וּלְעִילָא יתְנוּן אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יי:

מִפְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה – לְמַדָּה כָּאֵן, שְׂאִין פְּחוֹת מִפְּנֵי עֲשָׂרִים יוֹצֵא לְצִבָּא וְנִמְנָה בְּכָלֵל אֲנָשִׁים.

הָעֲשִׂיר לֹא-יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט מִמִּחֻצֵי הַשְּׁקָל לְתַת אֶת-תְּרוּמַת י-הוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁיתִיכֶם:
דַּעֲתִיר לֹא יִסְגִי וְדַמְסִפִּין לֹא יִזְעַר מִפְּלָגוֹת סְלֻעָא לְמַתָּן יתְנוּן אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יי לְכַפְרָא עַל נַפְשֵׁיתִיכֶן:

לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיתִיכֶם – שֶׁלֹּא תִתְּנֶנּוּ עַל יְדֵי מִנְיָן. דְּבָר אַחַר: לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיתִיכֶם – לְפִי שְׂרָמְזוּ לָהֶם כָּאֵן שְׁלֵשׁ תְּרוּמוֹת, שְׁנֵיכֶתֶב כָּאֵן "תְּרוּמַת ה'" שְׁלֵשׁ פְּעָמִים: אַחַת – תְּרוּמַת אֲדָנִים, שְׁמִנְאָן כְּשֶׁהִתְחִילוּ בַּנְּדָבָת הַמִּשְׁכָּן, וְנִתְּנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִחֻצֵי הַשְּׁקָל. וְעַלָּה לְמַאֲת הַכֶּפֶר, שְׁנֵיכֶתֶב: "וְכִסֹּף פְּקוּדֵי הַעֲדָה מֵאֵת כְּפָר". וּמִהֶם נִעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, שְׁנֵיכֶתֶב: "וַיְהִי מֵאֵת כְּפָר הַכֶּסֶף" וְגוֹמֵר. וְהַשְּׁנִית – אֵף הִיא עַל יְדֵי מִנְיָן, שְׁמִנְאָן מִשְׁהוּקָם הַמִּשְׁכָּן; הוּא הַמִּנְיָן הָאֵמוּר בַּתְּחִלַּת חֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים, "בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית". וְנִתְּנוּ כָּל אֶחָד מִחֻצֵי הַשְּׁקָל, וְהוֹן לְקִנּוֹת מִהוֹן קִרְבָּנוֹת צְבוּר שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה; וְהִשְׁוּ בְהֶם עֲנִיִּים וְעֲשִׂירִים. וְעַל אוֹתָהּ תְּרוּמָה נֵאֶמֶר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיתִיכֶם", שֶׁהַקְּרָבָנוֹת לְכַפְרָה הֵם בְּאִים. וְהַשְּׁלִישִׁית – הִיא תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שְׁנֵיכֶתֶב: "כָּל מְרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנִחֲזַשְׁתָּ". וְלֹא הִיָּתָה יד כָּלֶם שָׁנָה בָּהּ, אֲלֵא אִישׁ אִישׁ מֵה שְׁנֵיכֶתֶבוּ לְבוֹ.

וְלִקְחֹתֶם אֶת-כֶּסֶף הַכְּפָרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְּתָ אֹתוֹ עַל-עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד וְהָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזַכָּרוֹן לִפְנֵי י-הוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֵׁיתִיכֶם:
וְתִסַּב ית כֶּסֶף כְּפּוּרִיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתִּין יתִּיהָ עַל פּוּלְתָן מִשְׁכָּן זִמְנָא וְיִהִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרָנָא קָדָם יי לְכַפְרָא עַל נַפְשֵׁיתִיכֶן:

וְנִתְּתָ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד – לְמַדָּת שְׁנֵיכֶתֶב לְמִנּוֹתֶם בַּתְּחִלַּת נְדָבַת הַמִּשְׁכָּן אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, מִפְּנֵי שְׁנֵיכֶתֶב בְּהֶם מִגְּפָה, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב: "וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם". מִשָּׁל לְצֵאֵן הַתְּבִיבָה עַל בְּעֻלְיָה שְׁנֵיכֶתֶב לָךְ דְּבָר, וּמִשְׁפָּסֵק אֵמֵר לוֹ לְרוּעָה: בְּכַבְשָׁה מִמֶּךָ, מִנָּה אֶת צִאֲנֵי וְדַע כְּמָה נּוֹתְרוּ בְהֶם; לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא תְּבִיבָה עֲלָיו. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמֵר שֶׁהִמְנִיךְ הִנֵּה הוּא הָאֵמוּר בְּחֻמְשׁ הַפְּקוּדִים, שְׁהָרִי נֵאֶמֶר בּוֹ "בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי", וְהַמִּשְׁכָּן הוּקַם בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, שְׁנֵיכֶתֶב: "בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לְחֹדֶשׁ תְּקִים" וְגוֹמֵר; וּמִהִמְנִיךְ הִנֵּה נִעֲשׂוּ הָאֲדָנִים מִשְׁקָלִים שְׁלֹו, שְׁנֵיכֶתֶב: "וַיְהִי מֵאֵת כְּפָר הַכֶּסֶף לְצִקָּת" וְגוֹמֵר. הֵא לְמַדָּת שְׁשֵׁתִים הָיוּ: אַחַת בַּתְּחִלַּת נְדָבָתוֹ, אַחַר יוֹם הַכְּפָרִים בַּשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחַת בַּשָּׁנָה שְׁנִיָּה בְּאִיר, מִשְׁהוּקָם הַמִּשְׁכָּן. וְאֵם תֵּאֶמֶר: וְכִי אֶפְשָׁר לְשַׁבְּשְׁנֵיהֶם הָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁוִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי וּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים? שְׁהָרִי כְּכֶסֶף פְּקוּדֵי הַעֲדָה נֵאֶמֶר כּוֹן, וּבְחֻמְשׁ הַפְּקוּדִים אֵף בּוֹ נֵאֶמֶר כּוֹן: "וַיְהִי כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפֵי וּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים". וְהֵלֵא בְּשֵׁתִי שְׁנִים הָיוּ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ בְּשֵׁעַת מִנְיָן הָרִאשׁוֹן בְּנֵי תִשְׁעַ עֲשָׂרָה שָׁנָה שֶׁלֹּא נִמְנּוּ, וּבְשָׁנָה נִעֲשׂוּ בְנֵי עֲשָׂרִים? תְּשׁוּבָה לְדְבָר: אֲצַל שְׁנוֹת אֲנָשִׁים, בַּשָּׁנָה אַחַת נִמְנּוּ; אֲבָל לְמִנְיָן יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, לְפִי שְׁלִישִׁית מִצְרַיִם מוֹנִין מִנִּיסוֹן, כְּמוֹ שֶׁשְׁנֵיכֶתֶב בְּמִסְכַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְנִבְנָה הַמִּשְׁכָּן בְּרִאשׁוֹנָה וְהוּקַם בַּשָּׁנָה, שְׁנוֹתֶיכֶם שָׁנָה בְּאֶחָד בְּנִיסוֹן. אֲבָל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים מְנוּיִין לְמִנְיָן שְׁנוֹת עוֹלָם הַמִּתְחִילִין מִתְּשָׁרֵי, נִמְצְאוּ שְׁנֵי הַמִּנְיָנִים בַּשָּׁנָה אַחַת: הַמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן הָיָה בְּתִשְׁרִי לְאַחַר יוֹם הַכְּפָרִים, שְׁנוֹתֶיכֶם הַמְּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לְסִלֵּחַ לָהֶם וּנְצִטּוּ עַל הַמִּשְׁכָּן, וְהַשְּׁנִי בְּאֶחָד בְּאִיר. **עַל עֲבֹדַת אֱהֵל מוֹעֵד** – הֵן אֲדָנִים שְׁנֵיכֶתֶבוּ בּוֹ.

וַיְדַבֵּר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמַלִּיל יי עם מֹשֶׁה לְמִימַר:

וְעֲשִׂיתָ פִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכִנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָהּ וְנִתְּתָ אֹתוֹ בִּיּוֹר אֱהֵל מוֹעֵד וּבִין הַמִּזְבְּחַת וְנִתְּתָ שְׁמָה מִיָּם:
וְתַעֲבִיד פִּיּוֹרָא דְנְחֹשָׁא וּבְסִיסִיהָ דְנְחֹשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתִּין יתִּיהָ בֵּין מִשְׁכָּן זִמְנָא וּבֵין מְדַבְחָא וְתִתִּין תְּמָן מִיָּא:

פִּיּוֹר – כְּמִין דָּוִד גְּדוּלָּה, וְלָהּ דְּדִים הַמְּרִיקִים בְּפִיהֶם מַיִם. וְכִנּוֹ – כְּתַרְגוּמוֹ, "וּבְסִיסִיהָ", מוֹשֵׁב מְתָקוֹן לְפִיּוֹר. **לְרַחֲצָהּ** – מוֹסַב עַל הַפִּיּוֹר. וּבִין הַמִּזְבְּחַת – מִזְבַּח הָעוֹלָה, שְׁכַתּוּב בּוֹ שֶׁהוּא לְפָנֵי פֶתַח מִשְׁכָּן אֱהֵל מוֹעֵד. וְהָיָה הַפִּיּוֹר מְשׁוּף קִמְעָא וְעוֹמֵד כְּנֶגֶד אוֹרֵי שְׁבִינ הַמִּזְבְּחַת וְהַמִּשְׁכָּן, וְאִינוּ מְפָסִיק כָּלֵל בְּנֵתִים, מִשׁוּם

וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שְׁמֹן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלִיל לְמִימַר מִשַּׁח רַבּוֹת קוֹדֶשׁא יְהִי דִין זֶה לִי לְדוֹרֵיכֶם:

לְדוֹרֵיכֶם – מִכָּאן לְמַדוּ רַבּוֹתֵינוּ לִזְמַן שֶׁכֵּלּוּ קִנְיָם לְעֵתִיד לְבָא. זֶה – בְּגִימְטְרִיא תְרִיסָר לְגִין הוּוּ.

עַל־בִּשְׂר אָדָם לֹא יִיטֹף וּבְמִתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כִמְהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לְכֶם:

עַל בִּשְׂרָא דְאַנְשָׁא לֹא יִתְסַף וּבְדָמוֹתֶיהָ לֹא תַעֲבֹדוּן פְּוֹתֶיהָ קוֹדֶשׁא הוּא קוֹדֶשׁא יְהִי לְכוּן:

אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח פְּמָהוּ וְאַשְׁרֵי יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מַעֲמִיו:

וְאַשְׁרֵי יִתֵּן מִמֶּנּוּ – מֵאוֹתוֹ שֶׁל מִשָּׁה. עַל זָר – שְׂאִינוּ צָרָךְ כְּהִנֵּה וּמְלֻכוֹת.

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סָמִים נְטָף וּשְׁחַלְתָּ וְחִלְבֹנָה סָמִים וּלְבֹנָה זָכָה בַד בְּבַד יִהְיֶה:

וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סֵב לָךְ בּוֹסְמִין נְטוּפָא וְטוּפְרָא וְחִלְבוֹנָתָא בּוֹסְמִין וּלְבוֹנָתָא דְכִיתָא מִתְקַל בְּמִתְקַל יְהִי:

וְעִשִׂיתָ אֹתָהּ קִטְרֶת רִקַח מַעֲשֶׂה רִקַח מְמַלַח טְהוֹר וְתַעֲבִיד יִתָּה קִטְרֶת בּוֹסְמִין בּוֹסֵם עוֹבֵד בּוֹסְמִינוּ מְעַרְב דְכִי קֹדֶשׁ:

מְמַלַח – כְּתַרְגוּמוֹ, מְעַרְב, שְׂעִירֵב שְׁחִיקְתוֹן יָפֵה יָפֵה זֶה עִם זֶה. וְאוֹמַר אֲנִי שְׂדוּמָה לֹו "וַיִּירָאוּ הַמְּלָחִים"; "מְלַחְיָהּ וְחֻבְלִיָּהּ", עַל שֵׁם שְׁמֵהֶפְכִין אֶת הַמַּיִם בְּמִשְׁוֹטוֹת כְּשֶׁמְנַהֲיִיגִים אֶת הַסִּפִּינָה כְּאֵדָם הַמְהַפֵּף בַּפָּה בִּיצִים טְרוּפוֹת, לְעַרְכוֹ עִם הַמַּיִם. וְכָל דְבָר שֶׁהָאָדָם רוֹצֵה לְעַרְב יָפֵה יָפֵה, מִהַפְּכוֹ בְּאֶצְבַּע אוֹ בְּכַזָּב. מְמַלַח טְהוֹר קֹדֶשׁ – מְמַלַח יִהְיֶה, וְטְהוֹר יִהְיֶה, וְקֹדֶשׁ יִהְיֶה.

וְשִׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הַדֶּקֶל וְנִתְתָּה מִמֶּנָּה לַפְּנֵי הַעֲדַת בְּאַהֲלֵי מוֹעֵד אֲשֶׁר אֹנֵעַד לָךְ שְׂמָה קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים תִּהְיֶה לְכֶם:

וְתַשְׁחֹק מִנָּה וְתַדִּיק וְתַמִּין מִנָּה קֹדֶם סְהַדוּתָא בְּמִשְׁפָּן זְמַנָּא דְאַזְמִין מִימְרֵי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין תִּהִי לְכוּן:

וְהַקִּטְרֶת אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה בְּמִתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָךְ לִי־הוּא:

בְּמִתְכַנְתּוֹ – בְּמִנְיַן סְמָמִינִיהּ. קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָךְ לִי – שְׁלֹא תַעֲשֶׂנָּה אֶלָּא לְשָׁמַי.

אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמוֹהָ לְהָרִית בָּהּ וְנִכְרַת מַעֲמִיו:

לְהָרִית בָּהּ – אֶכְל עוֹשָׂה אֹתָהּ בְּמִתְכַנְתּוֹ מִשְׁלַף כְּדִי לְמַכְרָה לְצַבוֹר.

וַיְדַבֵּר יְ-הוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצִלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹר לְמַטֵּה יִהוּדָה:

קָרָאתִי בְשֵׁם – לְעִשׂוֹת מְלֻאכְתִּי, אֶת בְּצִלְאֵל.

וְאָמַלְא אֹתוֹ רִוֵחַ אֶל־לֵהִים בְּחֻכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:

בְּחֻכְמָה – מֵה שְׂאָדָם שׁוֹמַע דְּכָרִים מְאַחְרִים וְלִמְד. וּבְתַבּוּנָה – מִבִּין דְּכָר מְלַבּוֹ מִתּוֹךְ דְּכָרִים שְׁלֵמַד. וּבְדַעַת – רוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

לחשוב מחשבת לעשות בזהב ובכסף ובנחשת:

לחשוב מחשבת – אריגת מעשה חושב.

לאלפא אומגנון למעבד בדהבא ובכסףא ובנחשא:

ובתרשת אבן למלאת ובתרשת עץ לעשות בכל-מלאכה:
ובאומנות אבן טבא לאשלמא ובנגרות אעא למעבד בכל עבידא:

ובתרשת – לשון אמנות, כמו "תרש חכם". ואונקלוס פרש ושנה בפרושו, שאמן אבנים קרוי אמן, ותרש עץ קרוי נגר. למלאת – להושיבה במשבצת שקלה במלוואה, לעשות המשבצת למדת מושב האבן ועביה.

ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן-אחיסמד למטה-דן ובלב פלי-חכם-לב נתתי חכמה ועשו את פלי-אשר צויתד:
ואנא הא יהבית עמיה ית אהליאב בר אחיסמד לשבטא דדן ובלב כל חפמי לבא יהבית חכמתא ויעבדון ית כל דפקידתד:

ובלב כל חכם לב וגומר – ועוד שאר חכמי לב שכם, וכל אשר נתתי בו חכמה, ועשו את כל אשר צויתד.

את אהל מועד ואת-הארן לעלת ואת-הכפרת אשר עליו ואת פלי-האהל:
ית משפן זמנא וית ארונא לסקהדותא וית כפורתא דעלוהי וית כל מני משפנא:

ואת הארן לעדת – לצרף לוחות העדות.

ואת-השלתן ואת-פליו ואת-המנרה והטהרה ואת-פלי-פליה ואת מזבח הקטרת:
וית פתורא וית מנוהי וית מנרתא דכיתא וית כל מנהא וית מדבחא דקטרת בוסמיא:

הטהרה – על שם "זהב טהור".

ואת-מזבח העלה ואת-פליו ואת-הפניור ואת-כנו:
וית מדבחא דעלתא וית כל מנוהי וית פינורא וית בסיסיה:

ואת בגדי השרד ואת-בגדי הקדש לאהרו הפהו ואת-בגדי בגיו לכהן:
וית לבושי שמושא וית לבושי קודשא לאהרו כהנא וית לבושי בנוהי לשמשא:

ואת בגדי השרד – אומר אני לפי פשוטו של מקרא, שאי אפשר לומר שבבגדי כהנה מדבר, לפי שצאמר אצלם: "ואת בגדי הקדש לאהרו הפהו ואת בגדי בגיו לכהן". אלא אלו בגדי השרד הם בגדי התכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת מסעות: ונתנו עליו בגד תכלת, ונתנו עליו בגד ארגמן, ונתנו עליהם בגד תולעת שני. ונראין דברי, שצאמר: "וימן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש" ולא הזכיר שש עמקם; ואם בבגדי כהנה מדבר, לא מצינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני בלא שש. בגדי השרד – יש מפרשים לשון עבודה ושרות, כמרגומ: "לבושי שמושא", ואין לו דמיון במקרא. ואני אומר שהוא לשון ארמי, כמרגום של "קלעים" ומרגום של "מכבר", שהיו ארומים במחט, עשויים נקבים נקבים, לצדי"ץ ובלעז.

ואת שמן המשחה ואת-קטרת הסמים לקדש ככל אשר-צויתד ועשו:
וית משחא דרבותא וית קטרת בוסמיא לקודשא ככל דפקידתד ועבדון:

ואת קטרת הסמים לקדש – לצרף הקטרת ההיכל, שהוא קדש.

ויאמר י-הוה אל-משה לאמר:
ואמר יי למשה למימר:

ואתה דבר אל-בני ישראל לאמר אך את-שבתתי תשמרו פי אות הוא ביני וביניכם לדעת פי אני י-הוה מקדשכם:
ואת מליל עם בני ישראל למימר ברם ית יומי שבאי דיילי ותטרון ארי את היא בין מימרי וביניכון לדריכון למדע ארי אנא יי מקדשכון:

ואתה דבר אל בני ישראל – ואתה, אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה. אך את שבתתי תשמרו – אף על פי שתהיו רדופין וקריזין בנריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה. כל אפיו ורקין מעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן. פי אות הוא ביני וביניכם – אות גדולה היא בינינו, ששבתתי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה. לדעת – האמות בה, פי אני ה' מקדשכם.

ושמרתם את-השבת פי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת פי פלי-העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה:
ותטרון ית שבתא ארי קודשא היא לכון דיתלנה אתקטלא יתקטיל ארי כל דיעביד בה עבידתא וישתיצי אנשא ההוא מגו עמיה:

מות יומת – אם יש עדים ונתרעה. ונכרתה – בלא התרעה. מחלליה – הנהג בה חל בקדשתה.

ושבת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לי-הוה פלי-העשה מלאכה ביום השבת מות יומת:
שבתא יומין תתעביד עבידתא וביומא שביעאה שבתא שבתא קודשא קדם יי כל דיעביד עבידתא ביומא דשבתא אתקטלא יתקטיל:

שבת שבתון – מנוחת מרגוע, ולא מנוחת עראי. **שבת שבתון** – לכה כפלו הפתוב, לומר שאסור בכל מלאכה, אפילו אכל נפש. וכן יום הכפורים, שנאמר בו: "שבת שבתון היא לכם", אסור בכל מלאכה. אבל יום טוב לא נאמר בו כי אם "ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון", אסורים בכל מלאכת עבודה, ומתרים במלאכת אכל נפש. **קדש לה'** – שמירת קדשתה לשמי ובמצינותי.

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת | **ולדורתם ברית עולם:**
ויטרו בני ישראל ית שבתא למעבד ית שבתא לדריהון | **קיום עולם:**

ביני ובין בני ישראל הוא לעולם פייששת ימים | **עשה י-הוה את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:**
עבד יי ית שמיא וית ארעא וביומא שביעאה שבת ונח:

וינפש – פתרגומו: "ונח". וכל לשון נפש הוא לשון נפש, שמשויב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטרח המלאכה. ומי שכתוב בו "לא ייעף ולא ייגע" וכל פעלו במאמר, הכתיב מנוחה לעצמו, לשפר האזן מה שהיא יכולה לשמע.

פרשת העגל

שני

וימתן אל משה ככלתו לדבר אתו בקר סיני שני לחת | **העדת לחת אבן כתבים באצבע א-להים:**
ויהב למשה כד שיצוי למללא עמיה בטורא דסיני תרין | **לוחי סהדותא לוחי אבנא כתיבין באצבעא די:**

וימתן אל משה וגומר – אין מקדם ומאחר בתורה: מעשה העגל קודם לצווי מלאכת המשכן ימים רבים הנה. שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן, והוקם באחד בניסן. **ככלתו** – ככלתו פתיב, חסר; שנמסרה לו תורה במתנה, ככלה לחתו, שלא הנה יכול ללמד פלה בזמן מועט פנה. **דבר אחר:** מה פלה מתקשטת בעשרים וארבעה קשיות, הן האמורים בספר ישעיה, אף תלמיד חכם צריך להיות בקי בעשרים וארבעה ספרים. **לדבר אתו** – החקים והמשפטים שבנאלה המשפטים. **לדבר אתו** – מלמד שהנה משה שומע מפי הגבורה, וחזרין ושוניו את ההלכה שניהם יחד. **לחת** – לשת פתיב, שהיו שמינהן שוות.

ויבא העם פייבשש משה לרדת מרההר | **ויקהל העם על-אחרון ויאמרו אליו קום | עשה-לנו א-להים אשר ילכו לפנינו פיינה | משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה-הנהיה לו:**
והזא עמא ארי אחר משה למיתת מן טורא ואתפניש | **עמא על אחרון ואמרו ליה קום עביד לנא דחלו דיהכון** | **קדמנא ארי דין משה גוברא דאסקנא מארעא דמצרים** | **לא ידענא מא הנה ליה:**

כי בשש משה – פתרגומו, לשון אחר; וכן: "בשש רכבו"; "ויחילו עד בוש". כי כשעלה משה להר, אמר להם: לסוף ארבעים יום אני בא, בתוך שש שעות. כסבורים הם שאותו יום שעלה – מן המגזן הוא; והוא אמר להם שלמים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו. שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז. **בששה עשר** בא השטן וערב את העולם, והראה דמות חשף ואפלה וערבוביא, לומר: **מתי משה**, לכה בא ערבוביא לעולם. אמר להם: **מת משה**, שכבר באו שש שעות ולא בא וכוליה, כדאיתא במסכת שבת. ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המענן בין קדם תצות בין לאחר תצות; שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר: "וישכימו ממחרת ויעלו עלת". **אשר ילכו לפנינו** – אלהות הרבה אוו להם. **כי זה משה האיש** – כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים. **אשר העלנו מארץ מצרים** – והנה מורה לנו הדרך אשר נעלה בה; עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו.

ויאמר אלהם אחרון פרקו נזמי הזתב אשר באזני נשיכם | **בניכם ובנותיכם והביאו אלי:**
ואמר להון אחרון פריקו קדשי דדהבא דבאודגני נשיכון | **בניכון ובנותכון ואיתו לותי:**

באזני נשיכם – אמר אחרון בלבו: הנשים והילדים חסים בתלשיטיהו; ושם יתעכב הדרך, ובתוך כך יבא משה. והם לא המתינו, ופרקו מעל עצמן. **פרקו** – לשון צווי, מגזרת "פרק" ליתיד, כמו "פרכו" מגזרת "פרד".

ויתפרקו פליהעם את-נזמי הזתב אשר באזניהם ויביאו | **אל-אחרון:**
ופריקו כל עמא ית קדשי דדהבא דבאודגניהון ואיתאיו | **לות אחרון:**

ויתפרקו – לשון פריקת משא; כשנשטלים מאזניהם, נמצאו הם מפרקים מנזמיהם, דישקריי"ר בלעז. **את נזמי** – כמו מנזמי; כמו "כצאתי את העיר", מן העיר.

ויקח מזלם ויצר אתו בחרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו | **אלה א-להיה ישראל אשר העלוהו מארץ מצרים:**
ונסיב מיזדהון וצר יתיה בזיפא ועבדיה עיגל מתכא ואמרו | **אליו דחלתה ישראל דאסקוה מארעא דמצרים:**

ויצר אותו בחרט – יש לתרגמו בשני פנים: האחד, "ויצר" – לשון קשיה; "בחרט" – לשון סוחר, כמו "והמטפחות והחריטים"; "ויצר פכרים כסף בשני חרטים". והשני, **ויצר** – לשון צורה; **בחרט** – פלי אמנות הצורפין, שחורצין וחורטין בו צורות בזהב, כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו "וכתב עליו בחרט אגוש". והו שתרגם אונקלוס: "וצר תיה בזיפא", לשון זיפה; הוא פלי אמנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים, שקורין בלעז ניא"ל, ומזיפין על ידו חותמות. **עגל מסכה** – פיון שהשליכו לאור כפור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמקם ממצרים ויעשאוהו בכשפים. **ולש אומרים:** מיכה הנה שם, שיצא מתוך דמוסי בגין שנתמעד בו במצרים, והנה בידו שם וטס שכתב בו משה: "עלה שור, עלה שור", להעלות ארונו של יוסף מתוך גילוס, והשליכו

לתודת הכור ונצא העגל. **מסכה** – לשון מתכת. דבר אחר: מאה עשרים וחמשה קנטרין וזהו היו בו, פגימטריא של מסכה. **אלה א-להיך** – ולא נאמר "אלה א-להינו", מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקלחו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו.

ויקרא אהרן ויבן מזבחת לפגיו ויקרא אהרן ויאמר תג לי-הנה מקור:
ותזא אהרן ויבנא מדבחתא קדמוהי וקרא אהרן ויאמר תגא קדם יי מקור:

ויקרא אהרן – שהיה בו רוח חיים, שנאמר: בתבנית שור אכל עשב. וראה שהצליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם לגמרי. **ויבן מזבחת** – לדחותם. **ויאמר תג לה מקור** – ולא היום, שמא יבא משה קדם שיעבדוהו. זהו פשוטו. ומדבריו בויקרא רבה: דברים הרבה ראה אהרן; ראה חור בן אחרתו, שהיה מוכיחם והרגיהו. וזהו ויבן מזבחת לפגיו, ויבן מזבוח לפגיו. ועוד ראה ואמר: מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם. ועוד ראה ואמר: אם הם בונים את המזבחת, זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת; מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתו, בין כך ובין כך משה בא. **תג לה** – בלבד היה לשמים; ביום היה שיבא משה ויעבדו את המקום.

וישפיתו ממחלת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק:
ואקדימו ביומא דבתרוהי ואסיקו עלון וקריבו גכסן ואסחר עמא למיכל ולמשתי וקמו לתיבא:

וישפיתו – השטן ורזם כדי שיחטאו. **לצחק** – יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר: "לצחק ביי"; ושפיכות דמים, כמו שנאמר: "יקומו נא הנערים וישחקו לפגיו". אף כאן, נהרג חור.

וינדבר י-הוה אל-משה לד-רד פי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים:
ומליל יי עם משה איזיל חות ארי חביל עמך דאסיקתא מארעא דמצרים:

וינדבר – לשון קושי הוא, כמו: "וינדבר אתם קשות". **לד רד** – רד מגדלתה; לא נמתי לה גדלה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה. **שחת עמך** – "שחת העם" לא נאמר, אלא "עמך", ערב רב שקבלת מעצמך וגירתם, ולא נמלכת ביי, ואמרת: טוב שידיבקו גרים בשכינה; הם שחתו והשחיתו.

סרו מהר מן-הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו-לו וינזבחו-לו ויאמרו אלה א-להיך ישראל אשר העלוה מארץ מצרים:
סטו בפריע מן אורחא דפקידתגון עבדו להון עיגל מתכא וסגידו ליה ודבחו ליה ויאמרו אליו דחלתך ישראל דאסקוד מארעא דמצרים:

ויאמר י-הוה אל-משה ראיתל את-העם הזה והנה עם קשה-ערה הוא:
ואמר יי למשה גלי קדמי עמא קדין והא עם קשי קדל הוא:

קשה ערה – מחזיריו קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמע.

ועתה הניחה לי ויחר-אפי בהם ואכלם ואעשה אותם לגוי גדול:
ויכען אנח בעותך מן קדמי ויתקף רוגזי בהון ואשיצינון ואעביד יתך לעם סגי:

הניחה לי – עדין לא שמענו שהתפלל משה עליהם, והוא אומר: "הניחה לי"? אלא כאן פתח לו פתח, והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם – לא יכלם.

ויחל משה את-פגיו י-הוה א-להיו ויאמר למה י-הוה יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכת גדול וביד חזקה:
ויצלי משה קדם יי א-להיה ויאמר למא יי יתקף רוגזך בעמך דאסיקתא מארעא דמצרים בחיל רב וביד תקיפא:

למה ה' וגומר – כלום מתקנא אלא חכם בחכם, גבור בגבור?

למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מתרון אפך והנחתם על-הרעה לעמך:
למא יימרין מצראי למימר בבישא אפיקגון לקטלא יתהון ביני טוריא ולישיצייתהון מעל אפי ארעא תוב מתקוף רוגזך ואתיב מן בשתא דמלילתא למעבד לעמך:

והנחתם – התעשת מחשבה אחרת להיטיב להם. **על הרעה** – אשר חשבת להם.

זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אליהם ארבה את-זרעכם פכוכבי השמים וכל-הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם:
אדכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדך דקנימתא להון במימרך ומלילתא עמהון אסגי ית בניכון פכוכבי שמיא וכל ארעא קדא דאמרית אתיו לבניכון ויחסנון לעלם:

זכר לאברהם – אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשר נסיונות, ועדין לא קבל שכרו; תגהו לו, ונצאו עשר בעשר. **לאברהם ליצחק ולישראל** – אם לשרפה הם, זכר לאברהם שמסר עצמו להשרוף עליה באור פש-דים; אם להרגה, זכר ליצחק שפשט צוארו לעקדה; אם לגלות, זכר ליעקב שגלה לחרן. ואם אינו נצולין בזכותו, מה אתה אומר לי: "ואעשה אותך לגוי גדול"? ואם פסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסה, קל וחומר

לקסא של רגל אחד. אשר נשבעת להם בך – לא נשבעת להם בדבר שהוא פלה: לא בשמים ולא בארץ, לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך, שאמה קניש ושבועתך קימת לעולם, שנאמר: "בי נשבעתי נאם ה'", וליצחק נאמר: "נהקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביה", וליעקב נאמר: "אני אל ש-די פרה ורבה", נשבע לו באל ש-די.

וינחם י-הוה על-הרעה אשר דבר לעשות לעמו:
ותב יי מן בשתא דמליל למעבד לעמיה:

ויפו וירד משה מ-ההר ושגי לחת העדת ביגדו לחת כתבים משגי עבריהם מזה ומזה הם כתבים:
ואתפני ונחת משה מן טורא ותרין לוחי סהדותא בידיה לוחי פתיבין מתרין עבריהון מפא ומפא אנון פתיבין:

משגי עבריהם – היו האותיות נקראות; ומעשה נסים היה.

והלחת מעשה א-להים הגמה ותמכתב מכתב א-להים הוא חרות על-הלחת:
ולוחיא עובדא די אנון וכתבא כתבא די הוא מפרש על לוחיא:

מעשה א-להים הגמה – כמשמעו: הוא בכבודו עשאן. דבר אחר, כאדם האומר לחברו: כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית; כך כל שעשועיו של הקדוש ברוך הוא בתורה. חרות – לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חקוק, אנטיילי"ר בלעז.

וישמע יהושע את-קול העם ברעה ויאמר אל-משה וישמע יהושע ית קל עמא פד מינבין ואמר למשה קל קול מלתמה במחנה:
קרבא במשריתא:

ברעה – בהרעו, שהיו מריעים ושומחים וצוחקים.

ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע:
ואמר לא קל גברין דנצחין בקרבא ואף לא קל חלשין דמתברין קל דמחזיכו אנא שמע:

אין קול ענות גבורה – אין קול הנה נראה קול ענות גבורים הצועקים נצחון, ולא קול חלשים, שצועקים וי או ניסה. קול ענות – קול חרופין וגדופין, המענין את נפש שומען לשנאמרין לו.

ויחי כאשר קרב אל-המחנה וירא את-העגל ומחלת ויחר-אף משה וישלח מיגדו את-הלחת וישבר אתם תחת ההר:
ונהי פד קריב למשריתא ונחא ית עגלא וחנגין ותקיה רוגזא דמשה ורמא מידוהי ית לוחיא ותבר יתהון בשפולי טורא:

וישלח מיגדו וגומר – אמר: מה פסח, שהוא אחד מן המצות, אמרה תורה: "פל בן נכר לא יאכל בו"; התורה פלה פאן, וכל ישראל משמדים, ואתננה להם? תחת ההר – לרגלי ההר.

ויקח את-העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר-דק ויזר על-פני המים וישק את-בני ישראל:
ונסיב ית עגלא דעבדו ואוקיד בנורא וסף עד דהנה דקיה ודרא על אפי מיא ואשקי ית בני ישראל:

ויזר – לשון נפוז, וכן: "זורה על גוה גפרית"; וכן: "פי חנם מזרה הרשת", שזורין בה דגן וקטנית. וישק את בני ישראל – נתפגן לכדקם פסוטות. שלש מיתות נדונו שם: אם יש עדים והתראה – בסיף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרבים. עדים בלא התראה – במגפה, שנאמר: "ויגף ה' את העם". לא עדים ולא התראה – בהדרוקו, שבידקום המים וצבו בטניהם.

ויאמר משה אל-אהרן מה-עשה לך העם הזה כיי הבאת עלי חטאה גדלה:
ואמר משה לאהרן מא עבד לך עמא קדין ארי איתיתא עלוהי חובא רבא:

מה עשה לך העם הזה – כמה יסורים סבלת, שישרוד עד שלא תביא עליהם חטא זה?

ויאמר אהרן אלי-יתר אף אדגי אתה ידעת את-העם כיי ברע הוא:
ואמר אהרן לא יתקף רוגזא דרבוני את ידעת ית עמא ארי בביש הוא:

כיי ברע הוא – בדרך רע הם הולכים תמיד, ובנסיונות לפני המקום.

ויאמרו לי עשה-לנו א-להים אשר ילכו לפנינו פי-זה ו משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה-היה לו:
ואמרו לי עביד לנא דחלן דיהכו קדמנא ארי דין משה גוברא דאסקנא מארעא דמצרים לא ידענא מא הנה ליה:

ואמר להם למי זקב התפרקו ויתנו-לי ואשלכהו באש ויצא העגל הזה:
ואמרית להון למן דהבא פריקו ויהבו לי ורמיתיה בנורא ונפק עגלא קדין:

ואמר להם – דבר אחד: "למי זקב" לבד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי. ואשלכהו באש – ולא ידעתי שיצא העגל הזה, ויצא.

וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־הַעֲנָנִים כִּי פָרַע הוּא כִּי־פָרַעָה אַהֲרֹן
לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם:

פרוע – מגלה, נתגלה שמצו וקלונו, כמו: "ופרע את ראש האשה". לשמצה בקמיהם – להיות להם הדבר הזה לגנות כפי כל הקמים עליהם.

וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בַשַּׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִי־הוּא אֵלָי
וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי:

מי לה' אלי – יבא אלי. כל בני לוי – מכאן שכל השבט כשר.

וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְיָ־הוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ־
תְּרָבוֹ עַל־יָרְכוֹ עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ
אִישׁ־אֶת־אֶחָיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קָרְבוֹ:

כה אמר וגומר – והיכן אמר? "זובח לא־להים יחרם". כך שנויה במקילתא. אחיו – מאמו, והוא ישראל.

וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כַדְבָר מֹשֶׁה וַיַּפֵּל מִן־הַעֲנָנִים בַּיּוֹם הַהוּא
כַּשְׁלִשָּׁת אלפֵי אִישׁ:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מַלְאוּ יְדַכֶּם הַיּוֹם לִי־הוּא כִּי אִישׁ בָּבְנוֹ
וּבְאֶחָיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:

מלאו ידכם – אתם שהורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות פהגים למקום. כי איש – מקם ימלא ידו בבנו ובאחיו.

וַיְהִי מִמַּחֲרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵי־הַעֲנָנִים אַתֶּם חֲטֵאתֶם
חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אַעֲלֶה אֵלַי־הוּא אוֹלֵי אַכְפְּרָה בְּעַד
חֲטֵאתְכֶם:

אכפרה בעד חטאתכם – אשים כפר וקננים וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין חטא.

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְיָ־הוּא וַיֹּאמֶר אֲנִי חֲטָא הַעֲנָנִים הַזֶּה חֲטָאָה
גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב:

אֱלֹהֵי זָהָב – אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם; מה יעשו שלא יחטאו? משל למלך, שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו, ותולה לו כיס בצנארו ומעמידו בפתח בית זונות; מה יעשה הבן שלא יחטא?

וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חֲטֵאתֶם וְאִם־אֵין מַחֲנֵי נָא מִסְפָּרָךְ
אֲשֶׁר כִּתְבָתָּ:

ועתה אם תשא חטאתם – הרי טוב, איני אומר לך מחני; ואם אין, מחני. וזה מקרא קצר, וכן הרבה. מספרך – מכל התורה כלה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי פדאי לבקש עליהם רחמים.

וַיֹּאמֶר יְיָ־הוּא אֲשֶׁר חֲטָא־לִי אֲמַחֲנוּ
מִסְפָּרֵי:

וְעַתָּה לָךְ | נָתַתָּ אֶת־הַעֲנָנִים אֵל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הַגָּה
מִלְאָכֵי יַלְדָּה לְפָנֶיךָ וּבַיּוֹם פְּקֹדֵי וּפְקֹדֹתַי עֲלֵהֶם חֲטֵאתֶם:

אל אשר דברתי לך – יש פאן "לך" אצל דבור במקום "אלוהי"; וכן: "לדבר לו על אדניהו". הגה מלאכי – ולא אני. וביום פקדי וגומר – עתה שמעתי אלוהי מלכותם יחד, ותמיד תמיד, כשאפקד עליהם צונותיהם – "ופקדתי עליהם" מעט מן העון הזה עם שאר העונות. ואין פרענות באה על ישראל, שאין בה קצת מפרעון עון העגל.

וַיַּגֵּף יְיָ־הוּא אֶת־הַעֲנָנִים עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר
עָשָׂה אַהֲרֹן:

ויגף ה' את העננים – מיתה בידי שמים לעדים בלא התרעה.

וַיַּדְבֵּר יְיָ־הוּא אֶל־מֹשֶׁה לָךְ עֲלֶה מִזֶּה אַתָּה וְהַעֲנָנִים
אֲשֶׁר הָעֵלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵינִיל סָק מִפָּא אַתָּ וְעַמָּא דְאַסִּיקְתָּא
מֵאֶרְעָא דְמִצְרַיִם לְאֶרְעָא דְקִיּוּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לְמִימַר לְבָנָךְ אַתְּנָנָה:

וְנִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרַעְךָ אֶתְנֶנָּה:

לֶךְ עֲלֵה מִזֶּה – אָרְץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּלָהּ מִכָּל הָאָרְצוֹת, לֶכְךָ נֹאמַר "עֲלֵה". דָּבָר אַחֵר: כִּלְפֵי שְׁאֵמַר לוֹ בְּשִׁעַת הַכַּעַס: "לֶךְ רֵד", אָמַר לוֹ בְּשִׁעַת רַצוֹן: "לֶךְ עֲלֵה". אִתָּה וְהָעַם – כָּאֵן לֹא נֹאמַר "וְעַמְּךָ".

וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ וְגֵרְשָׁתִי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הַיָּמֹרִי וְהַחֲתָלִי וְהַפְּרִזִּי הַחֲנִי וְהַיְבוּסִי: וּפְרִזָּאִי חֲנָאִי וַיְבוּסָאִי:

וְגֵרְשָׁתִי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְגוֹמֵר – שְׁשָׁה אַמּוֹת הֵן; וְהַגְּרָגְשִׁי עֵמֵד וּפְנֵה מִפְּנֵיהֶם מֵאֵלָיו.

אֶל־אָרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קָשָׁה־עֲרָף אַתָּה פֹּן־אֶכְלֶךָ בְּדָרְךָ:

אֶל אָרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ – אֲנִי אוֹמֵר לֶךְ לְהַעֲלוֹתְם. כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ – לֶכְךָ אֲנִי אוֹמֵר לֶךְ: "וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלְאָךְ". כִּי עַם קָשָׁה עֲרָף אַתָּה – וּכְשִׁיכִינְתִי בְּקִרְבְּכֶם וְאַתֶּם מִמָּרִים בִּי, מִרְבָּה אֲנִי עֲלִיכֶם וְעַם. אֶכְלֶךָ – לְשׁוֹן פְּלִיזָן.

וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדְּבָר הַרַע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא־שָׁעֲתוּ אִישׁ עֲדָיו עֲלָיו:

הַדְּבָר הַרַע – שְׁאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה וּמִהֲלַכַת עַמָּם. אִישׁ עֲדָיו – כְּתָרִים שְׁנַתְּנוּ לָהֶם בְּחוּרֵב, כְּשִׁאֲמָרוּ: "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע".

וַיֹּאמֶר יְיָ־הוֹי אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קָשָׁה־עֲרָף רַגַע אַתְּד אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְכִלְיֹתֶיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדֶיךָ מֵעֲלֶיךָ וְאַדְעָה מֶה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ:

רַגַע אַתְּד אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ וְכִלְיֹתֶיךָ – אִם אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ, וְאַתֶּם מִמָּרִים בִּי בְּקִשְׁיוֹת עֲרָפְכֶם, אֲזַעַם עֲלִיכֶם רַגַע אַתְּד, שֶׁהוּא שְׁעוֹר וְעַמִּי, שְׁנֹאמַר: "חֲבִי כִמְעַט רַגַע עַד יַעֲבֹר וְעַם", וְאֶכְלֶה אֶתְכֶם; לִפְיֶךָ טוֹב לָכֶם שְׁאֶשְׁלַח מִלְאָךְ. וְעַתָּה – פִּרְעֻנוֹת זֹאת תִּלְקוּ מִיָּד, שְׁתוֹרִידוּ עֲדִיכֶם מֵעֲלִיכֶם. וְאַדְעָה מֶה אֶעֱשֶׂה לָּךְ – בְּקִדְּמַת שְׁאָר הָעוֹן, אֲנִי יוֹדַע מֶה שְׁבֹלְבִי לַעֲשׂוֹת לָךְ.

וַיִּתְנַבְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֲדֵיכֶם מִהָר חוֹרֵב: אֶת עֲדִים מִהָר חוֹרֵב – אֶת הָעֲדִי שֶׁהָיָה בְּיָדֶם מִהָר חוֹרֵב.

וּמֹשֶׁה יָקַח אֶת־הָאֱהָל וַנִּטְּה־לוֹ וּמַחוּץ לַמַּחֲנֶה הִרְחִיק מִן־הַמַּחֲנֶה וַקְרָא לוֹ אֱהָל מוֹעֵד וְהָיָה כָל־מִבְּקֵשׁ יְיָ־הוֹי יֵצֵא אֶל־אֱהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר מַחוּץ לַמַּחֲנֶה:

וּמֹשֶׁה – מֵאוֹתוֹ עוֹן וְהִלָּאָה. יָקַח אֶת הָאֱהָל – לְשׁוֹן הוֹנֵה: הוּא לֹזְקֵם אֶהְלוֹ וְנִטְּהוּ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה; אָמַר: מִגִּדָּה לְרֵב – מִגִּדָּה לַתְּלִמִּיד. הִרְחִיק – אֶלְפִים אַמָּה, כְּעִנְיָן שְׁנֹאמַר: "אֵךְ רְחוּק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינִי כְּאֶלְפִים אַמָּה בְּמִדָּה". וַקְרָא לוֹ – וְהָיָה קוֹרָא לוֹ אֱהָל מוֹעֵד, הוּא בֵּית וְעַד לְמִבְּקֵשֵׁי תוֹרָה. כָּל מִבְּקֵשׁ ה' – מִכָּאֵן לְמִבְּקֵשׁ פְּנֵי יָקוֹן, כְּמִבְּקֵשׁ פְּנֵי הַשְּׂכִינָה. יֵצֵא אֶל אֱהָל מוֹעֵד – כְּמוֹ יוֹצֵא. דָּבָר אַחֵר: וְהָיָה כָּל מִבְּקֵשׁ ה' – אֶפְלוּ מִלְאֲכֵי הַשְּׂרָת, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים מִקוֹם שְׂכִינָה, שְׂכָרֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם: הֲרִי הוּא בְּאֶהְלוֹ שֶׁל מוֹשֶׁה.

וְהָיָה כִּצְאֹת מוֹשֶׁה אֶל־הָאֱהָל יָקוּמוּ כָל־הָעָם וַנִּצְבּוּ אִישׁ פֶּתַח אֶהְלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מוֹשֶׁה עַד־בָּאוּ הָאֱהָלָה:

וְהָיָה – לְשׁוֹן הוֹנֵה. כִּצְאֹת מוֹשֶׁה – מִן הַמַּחֲנֶה, לְלַכַת אֶל הָאֱהָל. יָקוּמוּ כָל הָעָם – עוֹמְדִים מִפְּנֵיו, וְאִין יוֹשְׁבִים עַד שְׁנִתְפַּסָּה מִהֶם. וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מוֹשֶׁה – לְשִׁבְחָה: אֲשֶׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה, שְׁכַף מִבְּטַח שֶׁהַשְּׂכִינָה תִכְנַס אַחֲרָיו לְפֶתַח אֶהְלוֹ.

וְהָיָה כִּבָּא מוֹשֶׁה הָאֱהָלָה יֵרֵד עִמּוֹד הָעֲנָן וְעַמֵּד פֶּתַח הָאֱהָל וְדָבָר עִם־מוֹשֶׁה:

וְהָיָה עִם מוֹשֶׁה – כְּמוֹ "וּמְדַבֵּר עִם מוֹשֶׁה". תַּרְגוּמוֹ "וּמִתְמַלֵּל עִם מוֹשֶׁה", שֶׁהוּא כְּבוֹד הַשְּׂכִינָה, כְּמוֹ "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו", וְאִינוֹ קוֹרָא "מְדַבֵּר אֵלָיו". כְּשֶׁהוּא קוֹרָא "מְדַבֵּר", פִּתְרוּנוֹ: הַקּוֹל מְדַבֵּר בֵּינֵנו לְבִין עֲצָמוֹ וְהַהֲדִיּוֹט שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו; וְכִשֶׁהוּא קוֹרָא "מְדַבֵּר", מִשְׁמַע שֶׁהַמְּלָךְ מְדַבֵּר עִם הַהֲדִיּוֹט.

וַרְאָה כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶת־עִמּוֹד הָעֲנָן עִמֵּד פֶּתַח הָאֱהָל וְהָיָה כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֶהְלוֹ:

וְהִשְׁתַּחֲוּוּ – לְשְׂכִינָה.

וְחָזוּ כָּל עַמָּא יְתַּ עִמּוֹדָא דְעֵנָנָא קִיאִים בְּתַרְע מִשְׁכַּנָּא וְקִיאִים כָּל עַמָּא וְסִגְדוּ גְבַר בְּתַרְע מִשְׁכַּנָּה:

וְדַבֵּר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה פָּנִים אֶל-פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל-הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתֹו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן נֹעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל:
וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה מִמְּלַל עִם מִמְּלַל כִּמָּא דִּמִּלִּיל גּוֹבְרָא עִם חֲבֵרִיהּ וְתֵאִיב לְמִשְׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשֻׁנִיהּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נוּן עוֹלִימָא לֹא עָדִי מִגּוּ מִשְׁפָּנָא:

וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים – וּמִתְמַלֵּל ה' עִם מֹשֶׁה. וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה – לְאַחַר שֶׁנִּדְבַּר עִמוֹ, הִנֵּה מֹשֶׁה שָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמִלְמַד לְתַלְמִידֵי מֵה שְׁלָמֹד. וְהַדְּבָר הַזֶּה נִהְיָ מִשָּׁה מִיּוֹם הַכַּפּוּרִים עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְלֹא יוֹתֵר. שֶׁהָרִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחֹת, וּבְשִׁמוֹנֶה עָשָׂר שָׁרַף אֶת הַעֲגֹל וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים, וּבְתִשְׁבֵּעַ עָשָׂר עֲלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי מִמִּתְחַרַּת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם" וְגוֹמֵר. וְעָשָׂה שֵׁם אַרְבָּעִים יוֹם וּבִקְשׁ רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵתְנַפֵּל לִפְנֵי ה'" וְגוֹמֵר. וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲלוּל נֶאֱמַר לוֹ: "וְעֲלִיתָ בַּבֶּקֶר אֶל הַר סִינַי", לְקַבֵּל לוחות האחרונות. וְעָשָׂה שֵׁם אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וְאֵנֹכִי עֹמְדֵתִי בְּהָר פְּנִימִים הָרִאשׁוֹנִים" וְגוֹמֵר; מֵה הָרִאשׁוֹנִים בְּרִצּוֹן, אֶף הָאֲחֵרוֹנִים בְּרִצּוֹן; אֲמַר מַעֲתָה, אֲמַצְעֵיִם הָיוּ בְּכַעַס. בְּעֵשְׂרָה בְּתִשְׁרִי נִתְרַצָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה וּבְלֵב שְׁלֵם, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: "סִלַּחְתִּי כַּדְּבָרְךָ", וּמָסַר לוֹ לוחות האחרונות, וְיָרַד, וְהִתְחִיל לְצוּרֹתָיו עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְעֲשָׂאוּהוּ עַד אַחַד בְּנִיסָן. וּמִשְׁהוּקַם, לֹא נִדְבַר עִמוֹ עוֹד אֶלָּא מֵאַהֲלֵ מוֹעֵד. וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה – תַּרְגוּמוֹ: "וְתָב לְמִשְׁרִיתָא", לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹנֵה, וְכֵן כָּל הָעֲנָן: "וְרֹאֵה כָּל הָעָם", "וְחַזְנוּ". "וְנִצְבּוּ", "וְקוֹמְיוּ". "וְהִבִּיטוּ", "וּמִסְתַּכְּלִינּוּ". "וְהִשְׁתַּחֲוּיוּ", "וְסִגְדִינוּ". וּמִדְרָשׁוֹ: "וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה", שֶׁיִּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה; אָמַר לוֹ: אֲנִי בְּכַעַס וְאַתָּה בְּכַעַס, אִם כֵּן מִי יִקְרַבְכֶם?

שְׁלִישִׁי פְּרָשַׁת בְּקִשְׁתָּא גְלוּי הַפָּנִים

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-י-הוָה רְאֵה אֵתְּהָ אֲמַר אֲלֵי הָעַל אֶת-הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֶת אֲשֶׁר-תִּשְׁלַח עִמָּי וְאַתָּה אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיהָ בְּשֵׁם וְגַם-מִצְאָתָהּ חֵן בְּעֵינָי:
וְאָמַר מֹשֶׁה קְדָם יִי חֲזִי דְאַתָּה אֲמַר לִי אֲסִיק יִת עֲמָא הַדִּין וְאַתָּה לֹא אוֹדַעְתָּנִי יִת דְתִשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אֲמַרְתָּ רַבִּיתָהּ בְּשׁוֹם וְאַף אֲשַׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קְדָמִי:

וְרֹאֵה אֵתְּהָ אֲמַר אֵלֵי – רֹאֵה, תָּן עֵינְיָהּ וְלִבָּהּ עַל דְּבָרֶיהָ: אֵתְּהָ אֲמַר אֵלֵי וְגוֹמֵר, וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי וְגוֹמֵר. וְאַשֶׁר אֲמַרְתָּ לִּי: "הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ מִלְאַף", אֵין זֹה הוֹדַעְתָּה, שְׂאִין אֲנִי חֲפִיץ בָּהּ. וְאַתָּה אֲמַרְתָּ יְדַעְתִּיהָ בְּשֵׁם – הַכְּרַתִּיהָ מִשְׁאָר בְּנֵי אֲדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוֹת; שֶׁהָרִי אֲמַרְתָּ לִּי: "הִנֵּה אֲנִי כָּא אֵלֶיהָ בְּעֵב הָעֲנָן" וְגוֹמֵר, "וְגַם כִּהּ נֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם".

וְעָתָה אִם-נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינְיָהּ הוֹדַעְתָּנִי נָא אֶת-דְּרָכָהּ וְאַדְעָהּ לְמַעַן אֲמַצְאָהּ חֵן בְּעֵינְיָהּ וְרֹאֵה כִּי עֲמָהּ הַגּוֹי הַזֶּה:
וְכַעַן אִם כַּעַן אֲשַׁכַּחְתִּי רַחֲמִין קְדָמָה אוֹדַעְתָּנִי כַּעַן יִת אוֹרְחָ וְכַעַן נֶאֱדַע רַחֲמָהּ בְּדִיל דְאַשְׁכַּח רַחֲמִין קְדָמָה וְגַלִּי קְדָמָה אַרִי עֲמָהּ עֲמָא הַדִּין:

וְעָתָה – אִם אֲמַת שְׁמִצְאָתִי חֵן בְּעֵינְיָהּ, הוֹדַעְתָּנִי נָא אֶת דְּרָכָהּ, מֵה שְׁכַר אֵתְּהָ נוֹתֵן לְמוֹצָאֵי חֵן בְּעֵינְיָהּ. וְאַדְעָהּ לְמַעַן אֲמַצְאָהּ חֵן בְּעֵינְיָהּ – וְאַדְעָה כְּזוֹ מִדַּת מַגְמוּלָה, מֵה הִיא מְצִיאַת חֵן שְׁמִצְאָתִי בְּעֵינְיָהּ. וּפְתָרוֹן "לְמַעַן אֲמַצְאָהּ חֵן", לְמַעַן אֲפִיר כְּמָה שְׁכַר מְצִיאַת חֵן. וְרֹאֵה כִּי עֲמָהּ הַגּוֹי הַזֶּה – שְׁלֵא תֹאמַר: "וְאַעֲשֶׂה אוֹתָהּ לְגוֹי גְדוֹל", וְאַתָּה אֵלֶהּ תַּעֲזֹב; רֹאֵה כִּי עֲמָהּ הֵם מִקְדָּם, וְאִם בָּהֶם תִּמְאַס, אֵינִי סוֹמֵךְ עַל הַיּוֹצְאִים מִחֻלְצֵי שְׂיִתְקוּמִיו. וְאַתָּה תִּשְׁלֹוּם הַשְׁכָּר שְׁלִי בְּעַם הַזֶּה תוֹדִיעֵנִי. וְרַבּוּתִינוּ דְרָשׁוּהוּ בְּמִסְכַּת בְּרַכּוֹת, וְאַנִּי לְיֹשֵׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל אֲפֻנֵיהֶם וְעַל סִדְרָם בְּאֵתִי.

וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכּוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ:
וַיֹּאמֶר פָּנֵי יַלְכּוּ – כִּתְרַגּוּמוֹ. לֹא אֲשַׁלַּח עוֹד מִלְאַף, אֲנִי בְּעֲצָמִי אֲלָף; כְּמוֹ: "וּפְנִיָהּ הַלְכִים בַּקְּרָב".

וַיֹּאמֶר אֲלֵיו אִם-אֵין פְּנִיָהּ הַלְכִים אֶל-תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:
וַיֹּאמֶר קְדָמוּהִי אִם לִית שְׁכִינְתָהּ מְהִלְכָא בִּינָנָא לֹא תִסְקוּנָא מְכָא:
וַיֹּאמֶר אֲלֵיו – כְּזוֹ אֲנִי חֲפִיץ: כִּי עַל יְדֵי מִלְאַף, "אֵל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה".

וּבְמָה יוֹדַע אֲפּוּא פִּי-מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינְיָהּ אֲנִי וְעֲמָהּ הַלּוֹא בְּלִכְתָּהּ עֲמָנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעֲמָהּ מִכָּל-הָעָם אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:
וּבְמָה יוֹדַע אֲפּוּא – יוֹדַע מְצִיאַת חֵן? "הַלּוֹא בְּלִכְתָּהּ עֲמָנוּ". וְעוֹד דְּבַר אַחַר אֲנִי שׁוֹאֵל מִמָּהּ, שְׁלֵא תִשְׁרַה שְׁכִינְתָהּ עוֹד עַל אַמּוֹת הָעוֹלָם. וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעֲמָהּ – וְנִהְיָה מְבַדְּלִים בְּדָבָר הַזֶּה מִכָּל הָעָם, כְּמוֹ: "וְהִפְלָה ה' בֵּין מִקְנֵה מִצְרַיִם" וְגוֹמֵר.

רְבִיעִי פְּרָשַׁת י"ג הַמְדוֹת

וַיֹּאמֶר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה גַם אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אַעֲשֶׂה פִּי-מִצְאָתָהּ חֵן בְּעֵינָי וְאַדְעָהּ בְּשֵׁם:
וַיֹּאמֶר יִי לְמֹשֶׁה אֶף יִת פְּתַגְמָא הַדִּין דְּמִלִּילְתָּא אַעֲבִיד אַרִי אֲשַׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קְדָמִי וְרַבִּיתָהּ בְּשׁוֹם:

גַּם אֵת הַדְּבָר הַזֶּה – שְׁלֵא תִשְׁרַה שְׁכִינְתִּי עוֹד עַל אַמּוֹת הָעוֹלָם, אַעֲשֶׂה. וְאֵין דְּבַרְיוֹ שֶׁל בְּלַעַם עַל יְדֵי שְׂרִית שְׁכִינָה, אֶלָּא "נִפְל וְגַלּוּי עֵינַיִם", כְּגוֹן: "וְאֵלֵי דְבַר יִגְבֹּב"; שׁוֹמְעִין עַל יְדֵי שְׁלִים.

וַיֹּאמֶר הָרָאִי נָא אֶת-כְּבֹדְךָ:
וַיֹּאמֶר אַחֲזִינִי כַּעַן יִת יִקְרָהּ:
וַיֹּאמֶר הָרָאִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ – רֹאֵה מֹשֶׁה שֶׁהִיָּה עַת רִצּוֹן וּדְבָרְיוֹ מְקַבְּלִים, וְהוֹסִיף לְשַׁאֵל לְהִרְאוֹתוֹ מִרְאֵית כְּבוֹדוֹ.

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל-טוֹבִל עַל-פְּנֵיךָ וְקִרְאתִי בְשֵׁם י-הוָה לְפָנֶיךָ וַחֲתַל אֶת-אֲשֶׁר אֲחִן וְרַחֲמֵי אֶת-אֲשֶׁר אֲרַחֵם:

וַאֲמַר אָנָּה אֶעֱבֵר כָּל טוֹבִי עַל אַפְּךָ וְאֶקְרִי בְשֵׁמָּה דֵיִי קְדָמְךָ וְאֲחִין לְמִן דְּאֲחִין וְאֲרַחֵם עַל מִן דְּאֲרַחֵם:

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר וְגוֹמֵר – הַגִּיעָה שְׁעַר שְׂתַרְאָה בְּכַבּוּדֵי מַה שְׂאֲרָשָׁה אוֹתָךְ לְרֵאוֹת, לְפִי שְׂאֲנִי רוֹצֵה וְצָרִיךְ לְלַמְדֶּךָ סֶדֶר תְּפִלָּה. שְׂכַשְׁנָצְרַכְתָּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, הַזְכַּרְתָּ לִי זְכוֹת אָבוֹת, כְּסִבּוֹר אֲתָה שְׂאֵם תְּמָה זְכוֹת אָבוֹת – אִין עוֹד תִּקְנֶה? אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל מִדַּת טוֹבִי לְפָנֶיךָ עַל הַצּוֹר, וְאֲתָה נָתוּן בְּמַעֲרָה, וְקִרְאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ, לְלַמְדֶּךָ סֶדֶר בְּקִשְׁת רַחֲמִים, אִף אִם תִּכְלֶה זְכוֹת אָבוֹת. וְכַסְדֶּךָ שְׂאֲתָה רוֹצֵה אוֹתִי מְעַטְפֶּךָ וְקוֹרָא שְׂלֵשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת – הֵנִי מְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כּוֹ, וְעַל יְדֵי שְׂיִזְכִּירוּ לְפָנֶי "רַחֲמוּ וַחֲנוּן!" הֵנִי נִעְנֵן, כִּי רַחֲמֵי לֹא כְּלִים. וַחֲנוּתִי אֶת אֲשֶׁר אֲחִן – אוֹתָן פְּעֻמִּים שְׂאֲרָצָה לְחִן. וְרַחֲמֵי – עַת שְׂאֲחַפֵּץ לְרַחֵם. עַד כָּאֵן לֹא הִבְטִיחוּ, אֲלֵא עֲתִים אֲעֲנֶה וְעֲתִים לֹא אֲעֲנֶה; אֲבָל בְּשַׁעַת מְעֻשָׁה אֲמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנִי פּוֹרֵת בְּרִית", הִבְטִיחוּ שְׂאִינֵן חוֹזְרוֹת רִיגָם.

וַיֹּאמֶר לֹא תוֹכַל לְרַאֵת אֶת-פָּנַי כִּי לֹא-יִרְאֵנִי הָאָדָם וַחֲזִי: וַאֲמַר לֹא תִכּוֹל לְמַחְזִי יַת אִפִּי שְׂכִינֹתִי אֲרִי לֹא יִחְזִינֵנִי אֲנִישָׂא וַיִּתְקִיִּים:

וַיֹּאמֶר לֹא תוֹכַל וְגוֹמֵר – אִף כְּשֶׂאֲעֲבִיר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֵיךָ, אִינִי נוֹתֵן לְךָ רְשׁוּת לְרֵאוֹת אֶת פָּנַי.

וַיֹּאמֶר י-הוָה הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי וְנִצַּבְתָּ עַל-הַצּוֹר:

וַאֲמַר ייִ הָא אַתָּר מִתּוֹקֵן קְדָמִי וְתַתְּעַמַּד עַל טַנְרָא:

הִנֵּה מְקוֹם אֲתִי – בְּהַר אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ תְּמִיד, וְשׂ מְקוֹם מוֹכֵן לִי לְצַרְפֶּךָ, שְׂאֲטִמִּינֶךָ שֵׁם שְׂלֹא תִזְדַּק, וּמְשֵׁם תִרְאֶה מַה שְׂתַרְאָה; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ, עַל מְקוֹם שְׂהַשְׂכִּינָה שֵׁם מְדַבֵּר; וְאוֹמֵר "הַמְקוֹם אֲתִי" וְאוֹמֵר "אֲנִי בְּמְקוֹם", שְׂהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִין עוֹלָמוֹ מְקוֹמוֹ.

וְהָיָה בְּעֵבֶר כְּבֹדִי וְשִׂמְתִיךָ בְּנִקְרַת הַצּוֹר וְשִׂפְתֵי כָפִי עָלֶיךָ עַד-עֲבָרֶי: וְהָיָה בְּמַעֲבַר יְקָרִי וְאֲשׁוּינֶךָ בְּמַעֲרַת טַנְרָא וְאֲגִין בְּמִימְרֵי עָלְךָ עַד דְּאֶעֱבֵר:

בְּעֵבֶר כְּבוֹדִי – כְּשֶׂאֲעֲבֵר לְפָנֶיךָ. בְּנִקְרַת הַצּוֹר – כְּמוֹ: "הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הַהֵם תְּנַקֵּר"; "יְקָרִיבָה עֲרֵבִי נַחֵל"; "אֲנִי קִרְתִּי וְשִׂתִּיתִי מִים", גְּזֵרָה אַחַת לָהֶם. נִקְרַת הַצּוֹר – בְּרִית הַצּוֹר. וְשִׂפְתֵי כָפִי – מִכָּאֵן שְׂנִתְּנָה רְשׁוּת לְמַחְבְּלִים לְחַבֵּל. וְתַרְגוּמוֹ: "וְאֲגִין בְּמִימְרֵי", כְּנִוִי הוּא לְדַרְךָ כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה, שְׂאִינֵנוּ צָרִיךְ לְסוֹכְדָה עָלֶיךָ בְּכַף מְמִשׁ.

וַחֲסֻרְתִּי אֶת-כָּפִי וְרֵאִיתָ אֶת-אֲחֵרֵי וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ:

וְאֲעֲדִי יַת דְּבַרְתָּ יְקָרִי וְתַחְזִי יַת דְּבַתְרִי וְדַקְדָּמִי לֹא יַתְחַזְוּ:

וַחֲסֻרְתִּי אֶת כָּפִי – "וְאֲעֲדִי יַת דְּבַרְתָּ יְקָרִי", כְּשֶׂאֲסַלֵּק הַנְּהַגַת כְּבוֹדִי מִנְּגַד פְּנֵיךָ, לְלַקֵּחַ מְשֵׁם וּלְהַלְוֵן. וְרֵאִיתָ אֶת אֲחֵרֵי – הִרְאֶהוּ קִשְׁר שֶׁל תְּפִלּוֹן.

חמישי

וַיֹּאמֶר י-הוָה אֶל-מֹשֶׁה פֶּסֶל-לְךָ שְׂגִי-לְחַת אֲבָנִים פְּרָאשְׁגִים וְכַתְּבָתִּי עַל-הַלְּחַת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הֵנִי עַל-הַלְּחַת הַרְאֵשְׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:

וַאֲמַר ייִ לְמֹשֶׁה פֶּסֶל לְךָ תָרִין לִיחִי אֲבָנִיא בְּקַדְמָאִי וְאֶכְתּוֹב עַל לִיחִיאַ יַת פְּתַגְמִיא דְּהוּוּ עַל לִיחִיאַ קְדָמָאִי דְּתַבְרַתָּא:

פֶּסֶל לְךָ – הִרְאֶהוּ מַחְצַב סַפִּירִינֵן מִתּוֹךְ אֲהֶלוֹ, וְאֲמַר לוֹ: הַפֶּסֶלֶת יִהְיֶה שְׂלֶךָ. מְשֵׁם נִתְעַשֵּׂר מֹשֶׁה הַרְבֵּה. פֶּסֶל לְךָ – אֲתָה שִׁבַּרְתָּ הַרְאֵשׁוֹנוֹת, אֲתָה פֶּסֶל לְךָ אַחֲרוֹת. מְשֵׁל לְמַלְךָ שְׂהַלֵּךְ לְמִדֵּינַת הַיָּם, וְהַיִּתִּים אֲרוֹסְתוֹ עִם הַשְּׂפָחוֹת. מִתּוֹךְ קַלְקוּל הַשְּׂפָחוֹת, יֵצֵא עָלֶיךָ שֵׁם רַע. עֵמֵד שׁוֹשְׁבֵינָה וְקִרְעַת פְּתַבְתָּה, אֲמַר: אִם יֹאמֵר הַמֶּלֶךְ לְהַרְגָהּ, אוֹמֵר לוֹ: עֲדִין אֵינָה אֲשֻׁתָּךְ. בְּדַם הַמֶּלֶךְ וּמִצָּא שְׂלֹא הִנֵּה הַקַּלְקוּל אֲלֵא מִן הַשְּׂפָחוֹת. נִתְרַצָּה לָהּ. אֲמַר לוֹ שׁוֹשְׁבֵינָה: כָּתַב לָהּ כְּתִיבָה אַחֲרַת, שְׂנִקְרַעַת הַרְאֵשׁוֹנָה. אֲמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: אֲתָה קִרְעַת אוֹתָהּ! אֲתָה קָנָה לָהּ גִּיבֵר אַחֵר, וְאֲנִי אֶכְתּוֹב לָהּ בְּכַתֵּב יְדִי. כּוֹן הַמֶּלֶךְ – זֶה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הַשְּׂפָחוֹת – אֵלוֹ עֲרַב רַב, וְהַשְּׂוֹשְׁבִין – זֶה מֹשֶׁה, אֲרוֹסְתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא – אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל; לְכָךְ נִצְאֵר: פֶּסֶל לְךָ.

וְהָיָה נִכּוֹן לְבַקֵּר וְעֲלִיתָ בְּבִקְרֵי אֶל-הָהָר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל-רֵאשׁ הָהָר:

וְהָיָה זְמִין לְצַפְרָא וְתַסַּק בְּצַפְרָא לְטוֹרָא דְּסִינַי וְתַתְּעַמַּד קְדָמִי תַמָּן עַל רֵישׁ טוֹרָא:

נִכּוֹן – מְזוּן.

וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם-אִישׁ אֶל-יִרְאָה בְּכָל-הָהָר גַּם-הַצֹּאן וְהַבְּקָר אֶל-יִרְעֵוֹ אֶל-מִוֵּל הָהָר הַהוּא:

וְאֲנִישׁ לֹא יִסַּק עִמָּךְ וְאִף אֲנִישׁ לֹא יַתְחַזִּי בְּכָל טוֹרָא אִף עֲנָא וְתוֹרֵי לֹא יִרְעוּן לְקַבִּיל טוֹרָא הַהוּא:

וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ – הַרְאֵשׁוֹנוֹת, עַל יְדֵי שְׂהִיוּ בְּתַשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וְקוֹהֵלָה, שְׂלִטָּה בְּהֵן עֵין רַעְיָה; אִין לָךְ יָפָה מִן הַצְּנִיעוּת.

וַיִּפְסֹל שְׂגִי-לְחַת אֲבָנִים פְּרָאשְׁנִים וַיִּשְׂפֹּם מֹשֶׁה בְּבִקְרֵי וַיַּעַל אֶל-הָהָר סִינַי כְּאֲשֶׁר צִוָּה י-הוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׂגִי לְחַת אֲבָנִים:

וַיִּפְסֹל תָרִין לִיחִי אֲבָנִיא בְּקַדְמָאִי וְאֶקְדִּים מֹשֶׁה בְּצַפְרָא וַיִּסְלִיק לְטוֹרָא דְּסִינַי כְּמָא דְּפַקִּיד ייִ יַתִּיה וַיִּנְסִיב בִּידֵיהָ תָרִין לִיחִי אֲבָנִיא:

וַיַּרְדּוּ י-הוָה בְּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם י-הוָה: וְאֲתַגְלִי ייִ בַעֲנָנָא וְאֲתַתְּעַמַּד עִמִּיהָ תַמָּן וַיִּקְרָא בְשֵׁמָּה דֵיִי:

וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה' – מִתְרַגְּמִינֵן "וַיִּקְרָא בְשֵׁמָּה דֵה"."

וַיַּעֲבֹר י-הוָה אֶל-פְּנֵי וַיִּקְרָא י-הוָה אֶל-רְחֹם וַתִּזְוֹן אֶרֶץ אֲפִים וּרְבִי-חֶסֶד וְאַמֶּת:

וַאֲעֲבֹר יי שְׁכִינָתִיָּה עַל אַפְוֵהי וַיִּקְרָא יי יי אֱלֹהָה רַחֲמָנָה וַתִּזְוֹן מְרַחֵם רַגְזוֹ וּמְסַגֵּי לְמַעַבְד טָבוֹן וּקְשׁוּט:

ה' ה' – מדת רחמים היא, אחת קדם שִׁיחֻטָּא, ואחת לאסר שִׁיחֻטָּא וְנִשׁוּב. אל – אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר: "אלי אלי למה עֲזַבְתָּנִי", ואין לומר למדת הדין "למה עֲזַבְתָּנִי", כִּי מִצְאָתִי בְּמִכְלִיתָא. אֶרֶץ אֲפִים – מארץ אפן ואינו ממחר לפרע, שְׁמָא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. וּרְבִי חֶסֶד – לְצָרִיכִים חֶסֶד, שְׁאִין לָהֶם זְכוּת כָּל כֹּהֵן. וְאַמֶּת – לְשֵׁלֶם שְׁכָר טוֹב לַעֲוֵשֵׁי רְצוּנוֹ.

בְּצֵר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עֲוֹן וּפְשַׁע וַחֲטָאָה וְנִקְהָה לֹא יִנְקָהּ פִּקְדָה | עֲוֹן אֲבוֹת עַל-בְּנִים וְעַל-בְּנֵי בְנֵים עַל-שְׁלֹשִׁים וְעַל-רַבְעִים:

בְּטִיר טִיבוֹ לְאֱלֹפֵי דְרִין שְׁבִיק לַעֲוֹנוֹ וּלְמַרְוֵד וּלְחֹבִין סִלַּח לְדַתְּבִין לְאוּרִיתִיָּה וּלְדָלָא תְּבִין לֹא מְזַפֵּי מְסַעַר חֹבֵי אֲבָהֶן עַל בְּנִין וְעַל בְּנֵי בְנֵי מְרַדִּין עַל דְּרַתְּלִיתָאֵי וְעַל דְּרַתְּרַבֵּיעָאֵי:

בְּצֵר חֶסֶד – שְׁהָאֲדָם עוֹשֶׂה לְפָנָיו. לְאֱלֹפִים – לְשֵׁנֵי אֱלֹפִים דְּרוּת. – עֲוֹנוֹת, אֵלּוּ הַזְּדוֹנוֹת. פְּשָׁעִים, אֵלּוּ הַמְּרָדִים שְׁאֲדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס. וְנִקְהָה לֹא יִנְקָהּ – לְפִי פְּשׁוּטוֹ, מִשְׁמַע שְׁאִינוֹ מוֹתֵר עַל הַעֲוֹן לְגַמְרִי, אֲלֵא נִפְרַע מִמֶּנּוּ מַעֲט מַעֲט. וּרְבוּתִינוּ דְּרִשׁוֹ, מְנַקֵּה הוּא לְשָׁבִים, וְ"לֹא יִנְקָה" לְשִׁאִינָן שְׁבִים. פִּקְדָה עֲוֹן אֲבוֹת עַל בְּנִים – כְּשִׂאוֹחֲזִים מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בְּיַדֵּיהֶם; שְׁכָבֵר פִּרְשׁ בְּמִקְרָא אֲחֵר: "לְשִׁנְאֵי". וְעַל רַבְעִים – דוֹר רַבְעִים. נִמְצָאת מִדָּה טוֹבָה מְרַבָּה עַל מִדַּת פְּרַעֲנוֹת אֲחַת לְחֻמְשׁ מֵאוֹת; שְׁבַמְדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר: "בְּצֵר חֶסֶד לְאֱלֹפִים".

וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְד אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:

וַאוּחֵי מוֹשֶׁה וַיִּכְרַע עַל אֶרְעָא וַיִּסְגִּיד:

וַיִּמְהַר מוֹשֶׁה – כְּשִׂרָאָה מוֹשֶׁה שְׁכִינָה עוֹבְרָת וְשִׁמְעָה קוֹל הַקְּרִיאָה, מִיָּד וַיִּשְׁתַּחֲוֶה.

וַיֹּאמֶר אִם-נָא מִצְּאָתִי חֲזוֹן בְּעֵינַיִךְ א-דְּנִי יִלְדָּנָא א-דְּנִי בְּקַרְבָּנוּ כִּי עִם-קִשְׁיָה-עֵרְפָה הוּא וְסִלְתָּהּ לַעֲוֹנָנוּ וּלְחַטָּאתָנוּ וְנִסְלַחְתָּנוּ:

וַאֲמַר אִם כַּעַן אֲשַׁפְּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ יי תְּהִיָּךְ כַּעַן שְׁכִינָתָא דִּי בִינָנָא אַרִי עִם קִשְׁיָה קְדָל הוּא וְתִשְׁבּוּק לְחֹבֵבָא וּלְחַטָּאתָנוּ וְנִסְלַחְתָּנוּ:

יִלְדָּה נָא ה' בְּקַרְבָּנוּ – כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ, מֵאֲחַר שְׁאִתָּה נוֹשָׂא עוֹן. וְאִם עִם קִשְׁיָה עֵרְפָה הוּא וְנִמְרוּ כֹּהֵן, וְאַמְרָתָּה עַל זֹאת: "כִּי אֲכַלְךָ בְּדֶרֶךְ", אִתָּה תִּסְלַח לַעֲוֹנָנוּ וְגוֹמֵר. יֵשׁ "כִּי" בְּמִקּוֹם "אִם". וְנִסְלַחְתָּנוּ – וְתִתְּנֵנוּ לָהּ לְנִחְלָה מִיְּחֻדָּת. זוֹ הִיא בְּקִשְׁת "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמִּי", שְׁלֹא תִשְׁרָה שְׁכִינָתָךְ עַל הָאֲמוֹת.

שִׁישִׁי

וַיֹּאמֶר הַגֵּה אָנֹכִי כְּרַת בְּרִית גִּגְד כְּלֵי-עַמְּךָ אֲעַשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-יִנְבְּרָאוּ בְּכִלְהֵאָרֶץ וּבְכִלְהַגּוֹיִם וְרָאָה כְּלֵי הָעָם אֲשֶׁר-אִתָּה בְּקַרְבּוֹ אֶת-מַעֲשֶׂה י-הוָה כִּי-נִוְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ:

וַאֲמַר הָא אֲנָא גִזֵּר קִיָּם קִיָּם כְּלֵי עַמְּךָ אֲעַבִּיד פְּרִישָׁן דְּלֹא אֲתַבְּרִיאוּ בְּכָל אֶרְעָא וּבְכָל עַמְּמִיָּא וַיְחַזִּי כָל עַמְּא דְאִתָּה בִּינְיָהוֹן יֵת עוֹבְדָא דִּי אַרִי דְחִיל הוּא דְאֲנָא עַבִּיד עִמָּךְ:

כְּרַת בְּרִית – עַל זֹאת. אֲעַשֶׂה נִפְלְאוֹת – לְשׁוֹן "וְנִפְלִינוּ", שְׁתִּהִיוּ מְבַדְּלִים בְּזוֹ מִכָּל הָאֲמוֹת, שְׁלֹא תִשְׁרָה שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם.

וְשִׁמְרֵ-לָךְ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶנָה הַיּוֹם הַגִּבִּי גִרְשׁ מִפְּנֵיךָ אֶת-הָאֲמָרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִיל וְהַפְּרִזִי וְהַחֲזִי וְהַיְבוֹסִי:

טַר לָךְ יֵת דְאֲנָא מְפַקְדָךְ יוֹמָא דִּין הָאֲנָא מְתַרִיךְ מִן קְדָמָךְ יֵת אֲמָרָאֵי וְכַנְעַנָאֵי וְחַתָּאֵי וְפַרְזָאֵי וְחַזָּאֵי וַיְבוֹסָאֵי:

אֵת הָאֲמָרִי וְגוֹמֵר – שִׁשׁ אֲמוֹת יֵשׁ כֹּאן, כִּי הַגְּרָגְשִׁי עֲמַד וּפְנָה מִפְּנֵיהֶם.

הַשְׁמֵר לָךְ פְּנֵי-תְכַרְת בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה בְּאֵ עֲלֶיךָ פְּנֵי-הַיָּה לְמוֹקֵשׁ בְּקַרְבְּךָ:

אֲסַתְּמַר לָךְ דְּלִמָּא תִגְזֵר קִיָּם לְיִתִּיב אֶרְעָא דְאִתָּה עֲלִיל עֲלֵה דְלִמָּא יְהִי לְתַקְלָא בִּינָךְ:

כִּי אֶת-מִזְבְּחֵיכֶם תִּתְּצוּן וְאֶת-מִצְבְּתֵיכֶם תִּשְׁבְּרוּן וְאֶת-אֲשֶׁרֵי תִכְרֹתוּן:

אַרִי יֵת אִיגוּרִיָּהוֹן תְּתַרְעוּן וַיֵּת קְמַתְהוֹן תִּתְּבְּרוּן וַיֵּת אֲשִׁירִיָּהוֹן תִּקְצְצוּן:

אֲשֶׁרֵי – הוּא אֵילָן שְׁעוֹבָדִים אוֹתוֹ.

כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר כִּי י-הוָה קָנָא שְׁמוֹ אֵל קָנָא הוּא:

אַרִי לֹא תִסְגוּד לְטַעֲוֹת עַמְּמִיָּא אַרִי יי קָנָא שְׁמִיָּה אֵל קָנָא הוּא:

קָנָא שְׁמוֹ – מְקַנָּא לְהַפְרַע וְאִינוּ מוֹתֵר. וְזֵהוּ כָּל לְשׁוֹן קָנָאָה, אוֹחַז בְּנִצְחוֹנוֹ וּפּוֹרַע מֵאוּיָבִיב.

פְּנֵי-תְכַרְת בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְזָנוּ | אֲחֵרֵי א-לֵהֵיָהֶם וְנִבְחָלוּ לֹא-לֵהֵיָהֶם וְקָרָא לָךְ וְאֲכַלְתָּ מִזְבְּחֵי:

דְּלִמָּא תִגְזֵר קִיָּם לְיִתִּיב אֶרְעָא וַיִּטְעוּן בְּתַר טַעֲוֹתְהוֹן וַיִּזְבְּחוּן לְטַעֲוֹתְהוֹן וַיִּקְרוּן לָךְ וְתִיכּוֹל מִדְּבַחֵיהוֹן:

וְאֲכַלְתָּ מִזְבְּחוֹ – כְּסָבוּר אִתָּה שְׁאִין עֲנֵשׁ בְּאֲכִילָתוֹ, וְאֲנִי מַעֲלָה עֲלֶיךָ כְּמוֹדָה בְּעַבְדוֹתוֹ, שְׁמַתוֹךְ כֹּהֵן אִתָּה בָּא וְלוֹקַח מִבְּנוֹתָיו לְבָנָיָה.

ראשית בפורי אדמתך תביא בית י-הנה א-להיך לא- תבשל גדי בחלב אמו:
ריש בפורי ארעך תיתי לבית מקדשא די אלהי לא תיכלון בשר בחלב:

ראשית בפורי אדמתך – משכעת המיניו האמורים בשבח ארצה, "ארץ חטה ושעורה וקנן וגומר ודבש", הוא דבש תמרים. לא תבשל גדי – אזהרה לכשר בחלב. ושלשה פעמים כתוב בתורה: אחד לאכילה, ואחד להנאה, ואחד לאסור בשול. גדי – כל וקד רך במשמע, ואף עגל וכבש. ממה שהצריך לפרש בכמה מקומות: "גדי עזים", למדת שגדי סתם, כל יונקים במשמע. בחלב אמו – פרט לעוף שאין לו חלב אם, שאין אסורו מן התורה אלא מדברי סופרים.

שביעי
ויאמר י-הנה אל-משה כתב-לך את-הדברים האלה פי על-פי | הדברים האלה פרתני אתה ברית ואת-ישראל: את הדברים האלה – ולא אתה רשאי לכתב תורה שבעל פה.

ויהי-שם עם-י-הנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה וכתב על-הלח את דברי הברית עשרת הדברים:
ונה תמן קדם יי ארבעין ומיין וארבעין לילון לחמא לא אכל ומיא לא שתי וכתב על לוחיא ית פתגמי קימא עשרא פתגמיון:

ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד-משה ברדתו מן-ההר ומשה לא-יזע פי קרן עור פגיו בדברו אתו:
ונה פד גחת משה מטורא דסיני ותרין לוחי דסהדותא בידיא דמשה במיתתיה מן טורא ומשה לא ידע ארי סגי זיו יקרא דאפוהי במללותיה עמיה:

ויהי ברדת משה – כשהביא לוחות אחרונים ביום הכפורים. פי קרן – לשון קרננים, שהאור מביקו ובלט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני ההוד? רבותינו אמרו: מן המערה, שנתן הקדוש ברוך הוא ידו על פניו, שנאמר: "ושפתי כפי".

ויקרא אהרן וכל-בני ישראל את-משה והנה קרן עור פגיו וייראו מגשת אליו:
ויקרא אהרן וכל בני ישראל ית משה והא סגי זיו יקרא דאפוהי ודחילו מלאתקרבא לותיה:

ויקרא אלהם משה וישבו אליו וכל-הנשאים בעדה וידבר משה אלהם:
ויקרא להון משה ותבו לותיה אהרן וכל רברביא בכנשתא ומליל משה עמהון:

הנשאים בעדה – כמו נשיאי העדה. וידבר משה אליהם – שליחותו של מקום. ולשון הנה הוא כל הענין הנה.

ואחר-יכן נגשו כל-בני ישראל ויצוהם את פלי-אשר דבר י-הנה אתו בהר סיני:
ובתר כן אתקרבו כל בני ישראל ופקידון ית כל דמליל יי עמיה בטורא דסיני:

ואחרי כן נגשו – אחר שלמד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן: כיצד סדר המשנה? משה היה לומד מפי הגבורה. נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו. נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה. נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם. נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן וכוליה. נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם. נסתלקו זקנים, ישבו לצדדיו. נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם. נמצא ביד כל העם אחד, ביד הזקנים שנים, ביד בני אהרן שלשה, ביד אהרן ארבעה וכוליה, כדאיתא בערוכין.

ויכל משה מדבר אתם ויתן על-פגיו מסוה:
ויתן על פגיו מסוה – כתר גומו: "בית אפי". לשון ארמי הוא בגמרא: "סוי לבא"; ועוד בכתבות: "הנה קא מסוי לאפה", לשון הבטה, הנה מסתכל בה. אף כאן "מסוה", בגד נתן כנגד הפרצוף ובית העינים. ולכבוד קרני ההוד, שלא יזנו הכל מהם, היה נותן המסוה כנגדו. ונוטלו בלשעה שהיה מדבר עם ישראל, ובשעה שהמקום נדבר עמו, עד צאתו; ובצאתו יצא בלא מסוה.

ובבא משה לפני י-הנה לדבר אתו יסיר את-המסוה עד- צאתו ויצא ודבר אל-בני ישראל את אשר יצוה:
וכד עליל משה לקדם יי למללא עמיה מעדי ית בית אפי עד מפקיה ונפיק ומליל עם בני ישראל ית דמתפקד:

ודבר אל בני ישראל – וראו קרני ההוד בפניו. וכשהוא מסתלק מהם, והשיב משה את המסוה על פגיו עד בואו לדבר אתו. וכשבא לדבר אתו, נוטלו מעל פגיו.

וראו בני-ישראל את-פגיו משה פי קרן עור פגיו משה והשיב משה את-המסוה על-פגיו עד-באו לדבר אתו:
וחזן בני ישראל ית אפי משה ארי סגי זיו יקרא דאפי משה ומתיב משה ית בית אפי על אפוהי עד דעליל למללא עמיה:

מגלת אסתר

א וַיְהִי בַיּוֹם אֲחַשְׁוֵרוּשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוּשׁ הַמֶּלֶךְ
מֵהַדּוֹ וְעַד־כּוֹשׁ שִׁבְעַת יָמִים וְעֹשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה:
בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבַת | הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ עַל כֹּסֵא
מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: בַּשָּׁנָה שְׁלוֹשׁ
לְמַלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֵּה לְכָל־שָׂרָיו וְעַבְדָּיו חָיִל | פָּרַס
וּמְדֵי הַפְּרָתָיִם וְשָׂרֵי הַמְּדִינּוֹת לִפְנָיו: בַּהֲרֹאתוֹ
אֶת־עֵשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת־יָקָר תַּפְאֲרַת גְּדוּלְתוֹ
יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמֵאָת יוֹם: וּבַמְּלֹואֹת |
הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל־הַעַם הַנִּמְצָאִים
בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמַגְדוֹל וְעַד־קֶטֶן מִשְׁתֵּה שִׁבְעַת
יָמִים בַּחֲצָר אֶגֶת בֵּיתוֹ הַמֶּלֶךְ: יָתוּר | כַּרְפֵּס וּתְכֵלֶת
אֲחוּז בַּתְּבִלִּי־בּוּץ וְאַרְגָּמָן עַל־גְּלִילֵי כֶסֶף וְעִמּוּדֵי
שֵׁשׁ מִטּוֹת | זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בַּהֲטַו־וְשֵׁשׁ וְדָר
וְסֻחָרַת: וְהַשְׂקוֹת בְּכָל־יְהוָה וְכֹלִים מִפְּלִים שׁוֹנִים
וַיֵּין מַלְכוּת רַב כְּנֵד הַמֶּלֶךְ: וְהַשְׁתִּיָּה כַדָּת אֵין
אֲנִס כִּי־כֹן | יִסַּד הַמֶּלֶךְ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת
כַּרְצוֹן אִישׁ־וְאִישׁ: גַּם וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָה עָשָׂתָה
מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוּשׁ: בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כָּטוֹב לְב־הַמֶּלֶךְ בַּיּוֹם
אֲמַר לְמַהוּמָן בְּזָתָא תְּרַבּוּנָא בְּגָתָא וְאַבְגָּתָא זִתְר
וְכַרְפֵּס שִׁבְעַת הַסְּרִיסִים הַמְּשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ: לְהֵבִיא אֶת־וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָה
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֹתֵר מַלְכוּת לְהִרְאוֹת הָעַמִּים
וְהַשָּׂרִים אֶת־יָפְיָה כִּי־טוֹבַת מְרָאָה הִיא: וְנִתְמַאֵן
הַמֶּלֶכָה וְשָׂתִי לָבוֹא בְּדָבָר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּנֵד
הַסְּרִיסִים וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַתִּחַמְתוּ בַּעֲרָה בּוֹ:
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יִדְעֵי הָעֵתִים כִּי־כֹן דָּבָר
הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יִדְעֵי דַת וְדִין: וְהַקְּרַב אֵלָיו
כַּרְשֵׁנָא שֶׁתֵּר אֲדַמְתָּא תְּרִישֵׁי שֶׁרֶס מְרִסְנָא
מְמוּכָן שִׁבְעַת שָׂרֵי | פָּרַס וּמְדֵי רֵאִי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ
הַיֹּשְׁבִים רֵאשֻׁנָה בַּמַּלְכוּת: כַּדָּת מַה־לַּעֲשׂוֹת
בַּמֶּלֶכָה וְשָׂתִי עַל | אֲשֶׁר לֹא־עָשָׂתָה אֶת־מֵאֲמַר
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ בְּנֵד הַסְּרִיסִים: וַיֹּאמֶר מְמוּכָן
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֲוֹתָה
וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הָעַמִּים
אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינּוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ: כִּי־יֵצֵא
דְּבַר־הַמֶּלֶכָה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים לְהַבְּזוֹת בַּעֲלֵיהֶן

בְּעֵינֵיהֶן בְּאֲמָרָם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ אֲמַר לְהֵבִיא
אֶת־וְשָׂתִי הַמֶּלֶכָה לִפְנָיו וְלֹא־בָּאָה: וְהַיּוֹם הַזֶּה
תֵּאמְרָנָה | שָׂרוֹת פָּרַס־וּמְדֵי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר
הַמֶּלֶכָה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וְכַדִּי בְּזִיווּ וְקִצְּפוּ: וַאֲמַר־
עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְּבַר־מַלְכוּת מִלִּפְנָיו וַיִּכְתַּב
בְּדַתִּי פָּרַס־וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר לֹא־תָבוֹא וְשָׂתִי
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוּשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ
לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: וַיִּשְׁמַע פְּתָגָם הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־
הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדוֹל וְעַד־קֶטֶן:
וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ
כְּדָבָר מְמוּכָן: וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־מְדִינּוֹת
הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל־עַם וְעַם
כְּלִשׁוֹנוֹ לְהִיּוֹת כָּל־אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ וּמְדָבָר
כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ:

ב אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁדָּה חֲמַת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוּשׁ זָכַר אֶת־וְשָׂתִי וְאֶת אֲשֶׁר־עָשָׂתָה וְאֶת
אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ: וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מִשָּׂרְתָיו
וַיִּבְקְשׁוּ לְמֶלֶךְ נַעֲרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מְרָאָה:
וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינּוֹת מַלְכוּתוֹ
וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה־בְּתוּלָה טוֹבַת מְרָאָה אֶל־
שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים אֶל־יָד הַגָּא סְרִיס
הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶר הַנָּשִׁים וְנִתְּנוּ תַּמְרָקִיָּהוּ: וְהַנַּעֲרָה
אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשָׂתִי וַיִּיטֵב
הַדְּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: וַאֲשֶׁר יְהוּדֵי הָיָה
בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וְשִׁמּוֹ מְרַדְּכֵי בֶן יָאִיר בֶּן־שִׁמְעִי
בֶּן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: וְאֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עַם־
הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם יְכֻנָּיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר
הִגְלָה גְּבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: וַיְהִי אֲמֵן אֶת־הַדּוֹפָה
הִיא אֶסְתֵּר בַּת־דָּדּוּ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאִם וְהַנַּעֲרָה
יִפְת־תֵּאֵר וְטוֹבַת מְרָאָה וּבְמֹות אֲבִיהָ וְאִמָּהּ לְקַחַתָּהּ
מְרַדְּכֵי לֹו לְבַת: וַיְהִי בַּהֲשָׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ
וּבַהֲקַבֵּץ נַעֲרוֹת רַבּוֹת אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יָד
הַגִּי וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל־יָד הַגִּי שֶׁמֶר
הַנָּשִׁים: וַתִּיטֵב הַנַּעֲרָה בְּעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֶסֶד לִפְנָיו
וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת־מְנוּחָהּ לְתַת לָהּ וְאֶת

שבע הנערות הראיות לתת-לה מבית המלך
וישנה ואת-נערותיה לטוב בית הנשים: לא-
הגידה אסתר את-עמה ואת-מולדתה כי מרדכי
צוה עליה אשר לא-תגיד: וּבְכָל-יוֹם וַיּוֹם
מְרַדְכִי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֹזֵר בֵּית-הַנְּשִׂיִם לְדַעַת אֶת-
שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמִה-יַעֲשֶׂה בָּהּ: וַיְבַהֲגֵיץ תָּרַ וַנְּעִרָה
וַנְּעִרָה לָבוֹא | אֶל-הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ מִקֵּץ הַיּוֹת
לֵאמֹר כִּדְת הַנְּשִׂיִם שָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֹן יִמְלֹאוּ
יְמֵי מְרוֹקִיתָן וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּשִׁמּוֹן הַמֶּלֶךְ וְשִׁשָּׁה
חֳדָשִׁים בְּבִשְׂמִים וּבִתְמָרוֹקֵי הַנְּשִׂיִם: וַיְבִיחָהּ
הַנְּעִרָה בָּאָה אֶל-הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל-אֲשֶׁר תֹּאמַר יִגְתָּן
לָהּ לָבוֹא עִמָּה מִבֵּית הַנְּשִׂיִם עַד-בֵּית הַמֶּלֶךְ:
וַיַּעֲרַב | הִיא בָּאָה וּבְבִקָּר הִיא שָׁבָה אֶל-בֵּית
הַנְּשִׂיִם שָׁנֵי אֶלְיָד שְׁשָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְשִׁשָּׁה
הַפִּילִגְשִׁים לֹא-תָבוֹא עוֹד אֶל-הַמֶּלֶךְ כִּי אִם-חֲפִיץ
בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם: וַיְבַהֲגֵיץ תֹּרַ-אֶסְתֵּר בֵּת-
אֲבִיתָהּ יָד מְרַדְכִי אֲשֶׁר לָקַח-לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל-
הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דָבָר כִּי אִם אֶת-אֲשֶׁר יֹאמַר הַגִּי
סְרִיס-הַמֶּלֶךְ שִׁמְר הַנְּשִׂיִם וְתִהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן
בְּעֵינֵי כָל-רְאִיָּה: וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל-הַמֶּלֶךְ
אֶחָשְׁוֵרוּשׁ אֶל-בֵּית מַלְכוּתוֹ בְּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא-
חֹדֶשׁ טֵבֵת בְּשַׁנְת-שִׁבְעָה לְמַלְכוּתוֹ: וַיֵּאֱהָב הַמֶּלֶךְ
אֶת-אֶסְתֵּר מִכָּל-הַנְּשִׂיִם וַתִּשְׂאֵתָן וַחֲסֵד לִפְנֵי
מִכָּל-הַבְּתוּלוֹת וַיִּשָּׂם כְּתֹר-מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ
וַיִּמְלִיכָהּ תַּחַת וְשָׂתִי: וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ מִשְׁתֵּה גָדוֹל
לְכָל-שָׂרָיו וְעַבְדָּיו אֶת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וַהֲנַחָה
לְמַדִּינֹת עֲשֶׂה וַיִּתֵּן מִשְׂאֵת כֶּנֶד הַמֶּלֶךְ: וַיְבַהֲקִבֵץ
בְּתוּלוֹת שָׂגִית וּמְרַדְכִי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-הַמֶּלֶךְ: אִין
אֶסְתֵּר מִגְדַת מוֹלְדָתָהּ וְאֶת-עִמָּה כָּאֲשֶׁר צִוָּה
עָלֶיהָ מְרַדְכִי וְאֶת-מֵאֵמֶר מְרַדְכִי אֶסְתֵּר עֲשֶׂה
כָּאֲשֶׁר הִיָּתָה בְּאִמְנָה אִתּוֹ: וּבְיָמֵים הָהֵם וּמְרַדְכִי
יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-הַמֶּלֶךְ קִצֵּף בְּגָתוֹ וְתָרַשׁ שְׁנֵי-סְרִיסֵי
הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֶּף וַיְבַקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ
אֶחָשְׁוֵרוּשׁ: וַיִּנְדַע הַדָּבָר לְמְרַדְכִי וַיִּגַּד לְאֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרַדְכִי:
וַיְבַקֵּשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל-עֵץ
וַיִּכְתֹּב בְּסֶפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ:

ג אחר | הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש
את-המן בן-המדתא האגגי וינשא-הו וישם את-
כסאו מעל כל-השרים אשר אתו: וְכָל-עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ פְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים
לְהָמָן כִּי-כֹן צִוָּה-לוֹ הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא
יִשְׁתַּחֲוֶה: וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר-בְּשַׁעַר
הַמֶּלֶךְ לְמְרַדְכִי מִדוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ:
וַיְהִי בְּאִמְרָם כָּאִמְרָם אֵלָיו יוֹם וַיּוֹם וְלֹא שָׁמַע
אֲלֵיהֶם וַיִּגִּידוּ לְהָמָן לְרֹאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי מְרַדְכִי
כִּי-הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר-הוּא יְהוּדִי: וַיִּירָא הָמָן כִּי-
אִין מְרַדְכִי פָרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֹא הָמָן חֲמָה:
וַיִּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמְרַדְכִי לְבַדּוֹ כִּי-הִגִּידוּ לוֹ
אֶת-עַם מְרַדְכִי וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת-כָּל-
הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל-מַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוּשׁ עִם
מְרַדְכִי: וּבְחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן הוּא-חֹדֶשׁ נִסָּן בְּשַׁנְת
שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה לְמֶלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ הַפִּיל פּוֹר הוּא
הַגּוֹרֵל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם לַיּוֹם וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ
שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא-חֹדֶשׁ אָדָר: וַיֹּאמֶר הָמָן לְמֶלֶךְ
אַחַשְׁוֵרוּשׁ יִשְׁנֹן עִם-אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד בֵּין
הָעַמִּים בְּכָל מַדִּינֹת מַלְכוּתָהּ וְדַתִּיהֶם שְׁנוֹת מִכָּל-
עַם וְאֶת-דַּתִּי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלַמֶּלֶךְ אִין-שׁוּחַ
לְהַנִּיחָם: אִם-עַל-הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכְתֹּב לְאַבְדָּם
וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֶּסֶף-כֶּסֶף אֲשִׁקוּל עַל-יְדֵי עֲשִׂי
הַמַּלְאָכָה לְהַבִּיא אֶל-גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ: וַיִּסֵּר הַמֶּלֶךְ
אֶת-טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן-הַמְּדַתָּא
הָאֲגָגִי צָרַר הַיְהוּדִים: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף
נָתוֹן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטוֹב בְּעֵינֶיךָ: וַיִּקְרָאוּ
סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בְּחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן בְּשַׁלּוּשָׁה עָשָׂר יוֹם
בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה הָמָן אֶל אַחַשְׁוֵרוּשׁ-פְּנֵי-
הַמֶּלֶךְ וְאֶל-הַפְּחֹת אֲשֶׁר | עַל-מְדִינָה וּמְדִינָה
וְאֶל-שָׂרֵי עַם וְעַם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָה וְעַם
וְעַם כָּל-שׁוֹנֵי בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוּשׁ נִכְתָּב וְנִחְתָּם
בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ: וַנְּשַׁלְּחוּ סִפְרִים בְּיַד הָרָצִים אֶל-
כָּל-מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֹּ וּלְאַבֵּד אֶת-כָּל-
הַיְהוּדִים מִנְעַר וְעַד-זָקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד
בְּשַׁלּוּשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא-חֹדֶשׁ
אָדָר וְשַׁלְּלָם לָבוֹז: וַפְּתִשְׁגוּן הַכְּתָב לְהַנְתֵּן דַּת
בְּכָל-מְדִינָה וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל-הָעַמִּים לְהַנְתֵּן

עֲתִידִים לַיּוֹם הַזֶּה: הַהֲרָצִים יֵצְאוּ דְחוּפִים בְּדִבְרֵי
הַמֶּלֶךְ וְהַעֲתָה נִתְּנָה בְּשׁוֹשׁוֹן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן
יָשָׁבוּ לַשָּׂתוֹת וְהָעִיר שׁוֹשׁוֹן נְבוּכָדְנֶצַּר:

ד וּמֶרְדֳּכָי יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע
מֶרְדֳּכָי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ
הָעִיר וַיִּזְעַק וְזַעַק גְּדוֹלָה וּמְרָה: וַיָּבֹאוּ עַד לִפְנֵי
שַׁעֲר־הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לְבֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בַּלְבוּשׁ
שָׂק: וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר־
הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגֵּיעַ אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי
וּמִסְפָּד שָׂק וַאֲפֹר יֵצֵעַ לָרַבִּים: וַתְּבֹאוּנָה נַעֲרוֹת
אֲסָתֵר וְסָרִיסֶיהָ וַיִּגִּידוּ לָהּ וַתַּתְּחַלְתֵּל הַמַּלְכָּה מְאֹד
וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־מֶרְדֳּכָי וּלְהַסִּיר שָׂקוֹ
מֵעָלָיו וְלֹא קָבַל: וַתִּקְרָא אֲסָתֵר לְהַתֵּךְ מִסָּרִיסֵי
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֵמִיד לִפְנֵיהָ וַתִּצְוֶהוּ עַל־מֶרְדֳּכָי
לְדַעַת מַה־זֶּה וְעַל־מַה־זֶּה: וַיֵּצֵא הַתֵּךְ אֶל־מֶרְדֳּכָי
אֶל־רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעֲר־הַמֶּלֶךְ: וַיִּגְדֵּלֵהוּ
מֶרְדֳּכָי אֶת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת | פָּרִשַׁת הַכֶּסֶף
אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּן לְשָׂקוֹל עַל־גִּגְנֵי הַמֶּלֶךְ בַּיהוּדִים
לְאַבְדָּם: וְאֵת־פַּת־שַׁנְיָן כְּתַב־הַדָּת אֲשֶׁר־נָתַן
בְּשׁוֹשׁוֹן לְהַשְׁמִידָם גָּתוֹן לֹא לְהַרְאוֹת אֶת־אֲסָתֵר
וּלְהַגִּיד לָהּ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לְבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ
לְהַתְּחַנֵּן־לּוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל־עַמָּה: וַיָּבֹאוּ הַתֵּךְ
וַיִּגְדֵּל לְאֲסָתֵר אֶת דְּבָרֵי מֶרְדֳּכָי: וַתֹּאמֶר אֲסָתֵר
לְהַתֵּךְ וַתִּצְוֶהוּ אֶל־מֶרְדֳּכָי: כָּל־עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם־
מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יִדְעִים אֲשֶׁר כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר
יָבֹאוּ־אֶל־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַחֲצָר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא־
יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית לְבָד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט־לוֹ
הַמֶּלֶךְ אֶת־שַׁרְבִיט הַזֶּהב וְחָיָה וְאֲנִי לֹא נִקְרָאתִי
לְבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם: וַיִּגִּידוּ
לְמֶרְדֳּכָי אֶת דְּבָרֵי אֲסָתֵר: וַיֹּאמֶר מֶרְדֳּכָי לְהָשִׁיב
אֶל־אֲסָתֵר אֶל־הַתְּדַמִּי בְּנִפְשֶׁךָ לְהַמְלִיט בֵּית־הַמֶּלֶךְ
מִכָּל־הַיְּהוּדִים: כִּי אִם־הִתְרַשׁ תַּחֲרִישִׁי בַּעֲת
הַזֹּאת רְנוּחַ וְהַצִּלָּה יַעֲמֹד לַיהוּדִים מִמְּקוֹם אַחֵר
וְאֵת וּבֵית־אֲבִיךָ תֵּאבְדוּ וְכִי יוֹדַע אִם־לַעֲתָה כֹּזֵאת
הִגַּעַת לַמַּלְכוּת: וַתֹּאמֶר אֲסָתֵר לְהָשִׁיב אֶל־
מֶרְדֳּכָי: לֵךְ כְּנֹס אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים
בְּשׁוֹשׁוֹן וְצוּמוּ עָלַי וְאֶל־תֹּאכְלוּ וְאֶל־תִּשְׂתּוּ
שְׁלֹשַׁת יָמִים לְלֵילָה וַיּוֹם גַּם־אֲנִי וְנַעֲרַתִּי אֲצוּם כֹּן

וּבְכֹן אָבֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־כָדָת וּכְאֲשֶׁר
אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי: וַיַּעֲבֹר מֶרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוְּתָה עָלָיו אֲסָתֵר:

ה וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֲסָתֵר מַלְכוּת
וַתַּעֲמִד בַּחֲצָר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית זָכַח בֵּית
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כֶּסֶא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית
הַמַּלְכוּת זָכַח פֶּתַח הַבַּיִת: וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־
אֲסָתֵר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בַּחֲצָר וְשָׂאָה חֵן בְּעֵינָיו
וַיּוֹשֵׁט הַמֶּלֶךְ לְאֲסָתֵר אֶת־שַׁרְבִיט הַזֶּהב אֲשֶׁר
בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֲסָתֵר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט:
וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ אֲסָתֵר הַמַּלְכָּה וּמַה־
בְּקִשְׁתְּךָ עַד־חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַיִּגְתֵּן לָּהּ: וַתֹּאמֶר
אֲסָתֵר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבֹא הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן הַיּוֹם
אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מִהְרֵוֹ אֶת־הַמֶּן לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֲסָתֵר וַיָּבֹא
הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשִׂתָה אֲסָתֵר:
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֲסָתֵר בְּמִשְׁתָּה הַלֵּין מַה־שָּׂאלְתְּךָ
וַיִּגְתֵּן לָּהּ וּמַה־בְּקִשְׁתְּךָ עַד־חֲצֵי הַמַּלְכוּת וַתַּעֲשׂ:
וַתַּעַן אֲסָתֵר וַתֹּאמֶר שְׂאֵלְתִי וּבְקִשְׁתִּי: אִם־
מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב לְתַת
אֶת־שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־בְּקִשְׁתִּי יָבֹא הַמֶּלֶךְ
וְהַמֶּן אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לָּהֶם וּמִתֵּר
אַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי הַמֶּלֶךְ: וַיֵּצֵא הַמֶּן בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֵחַ
וְטוֹב לֵב וּכְרָאוֹת הַמֶּן אֶת־מֶרְדֳּכָי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ
וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמְלֵא הַמֶּן עַל־מֶרְדֳּכָי
חֲמָה: וַיִּתְּאֶפֶק הַמֶּן וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֹא
אֶת־אֶהֱבִיו וְאֶת־זָרַשׁ אִשְׁתּוֹ: וַיִּסְפָּר לָהֶם הַמֶּן
אֶת־כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְרַב בְּגָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ
הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ:
וַיֹּאמֶר הַמֶּן אִף לֹא־הִבִּיאָה אֲסָתֵר הַמַּלְכָּה עִם־
הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־עָשִׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי
וְגַם־לְמַתֵּר אֲנִי קָרוּא־לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ: וּכְלִלָּהּ
אֵינְנוּ שׁוֹהֵה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת־מֶרְדֳּכָי
הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: וַתֹּאמֶר לוֹ זָרַשׁ
אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֶהֱבִיו יַעֲשׂוּ־עִץ גְּבוּהַ חֲמִשִּׁים אַמָּה
וּבְבִקְרָא | אָמַר לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת־מֶרְדֳּכָי עָלָיו וּבֹא־
עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתָּה שְׂמֵחַ וַיִּיטֵב הַדְּבַר לִפְנֵי
הַמֶּן וַיַּעַשׂ הָעֵץ:

וּבְלִילָהּ הַהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא
אֶת־סֹפֵר הַזְכָּרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים וַיְהִינּוּ נִקְרָאִים
לְפָנָי הַמֶּלֶךְ: וַיִּמָּצֵא כְּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד מֶרְדֵּכַי עַל־
בְּגַתָּנָא וְתָרַשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֶּפֶר
אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לְשַׁלַּח לֹד בַּמֶּלֶךְ אֶחְשׁוּרוּשׁ: וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ מַה־נַּעֲשֶׂה יְקָר וּגְדוּלָה לְמֶרְדֵּכַי עַל־זֶה
וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו לֹא־נַעֲשֶׂה עִמּוֹ
דָּבָר: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בְּחָצֵר וְהֵמֶן בָּא לְחָצֵר
בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַחֵיצוֹנָה לֵאמֹר לְמֶלֶךְ לְתִלּוֹת אֶת־
מֶרְדֵּכַי עַל־הַעֵץ אֲשֶׁר־הִכִּין לוֹ: וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הֵמֶן עֹמֵד בְּחָצֵר וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
יָבוֹא: וַיָּבֹאוּ הֵמֶן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לַּעֲשׂוֹת
בְּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וַיֹּאמֶר הֵמֶן בְּלִבּוֹ
לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי: וַיֹּאמֶר
הֵמֶן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ:
יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבוּשׁוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס
אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וְאֲשֶׁר נָתַן כְּתָר מַלְכוּת
בְּרֵאשׁוֹ: וַנִּתְּוֹן הַלְבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשְׁרֵי
הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתָמִים וְהַלְבִּישׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ
חָפֵץ בִּיקְרוֹ וְהַרְפִּיבֵהוּ עַל־הַסּוּס בְּרַחֲבֵי הָעִיר
וְקִרְאוּ לְפָנָיו כֶּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקְרוֹ: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵמֶן מִהֵרָ קַח אֶת־הַלְבוּשׁ
וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֶׂה־כֵן לְמֶרְדֵּכַי
הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֶל־תִּפְּל דָּבָר מִכָּל
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וַיִּקַּח הֵמֶן אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס
וַיִּלְבַּשׁ אֶת־מֶרְדֵּכַי וַיַּרְפִּיבֵהוּ בְּרַחֲבֵי הָעִיר וַיִּקְרָא
לְפָנָיו כֶּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ:
וַיָּשָׁב מֶרְדֵּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהֵמֶן נִדְתָּף אֶל־
בֵּיתוֹ אָבֵל וַחֲפוּי רֵאשׁ: וַיִּסְפֹּר הֵמֶן לְזָרַשׁ אֲשֶׁתּוֹ
וּלְכָל־אֲהָבָיו אֶת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חַכְמָיו
וְזָרַשׁ אֲשֶׁתּוֹ אִם מִזְרַע הַיְהוּדִים מֶרְדֵּכַי אֲשֶׁר
הַחַלּוֹת לְנַפְּל לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נִפּוּל תִּפּוּל
לְפָנָיו: עוֹדֵם מִדְּבָרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ
וַיָּבִיאוּ לְהָבִיא אֶת־הֵמֶן אֶל־הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר־
עָשְׂתָה אֶסְתֵּר:

ז וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהֵמֶן לְשִׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה:
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשְּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה
הַיָּיִן מַה־שָּׂאלְתָךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִגַּתְוֹ לָךְ וּמַה־

בִּקְשָׁתְךָ עַד־חֲצֵי הַמַּלְכוּת וְתַעֲשֶׂ: וַתַּעַן אֶסְתֵּר
הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אִם־מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ
וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּגַּתְוֶנִי־לִי נִפְשִׁי בְּשִׂאלְתִּי
וְעַמִּי בְּבִקְשָׁתִי: כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד
לְהַרְגוֹ וּלְאַבְּד וְאֵלּוּ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַרְנוּ
הַחַרְשָׁתִי כִּי אֵין הַצָּר שְׁוֶה בְּגוֹק הַמֶּלֶךְ: וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ אֶחְשׁוּרוּשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא
זֶה וְאִי־זֶה הוּא אֲשֶׁר־מָלְאוּ לְבוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן:
וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צָר וְאוֹיֵב הֵמֶן הִרְעֵה זֶה וְהֵמֶן
נִבְעַת מִלְּפָנָי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה: וְהַמֶּלֶךְ קָם בַּחֲמָתוֹ
מִמִּשְׁתֵּה הַיָּיִן אֶל־גִּנַּת הַבַּיִת וְהֵמֶן עָמַד לְבִקְשׁ
עַל־נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־כָלְתָה אֵלָיו
הִרְעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ: וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִת וְאֶל־
בֵּית הַמִּשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהֵמֶן נָפַל עַל־הַמַּטָּה אֲשֶׁר
אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגַּם לְכַבּוֹשׁ אֶת־
הַמַּלְכָּה עַמִּי בְּבֵית הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי
הֵמֶן חָפוּ: וַיֹּאמֶר תְּרַבּוּנָה אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים
לְפָנָי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־הַעֵץ אֲשֶׁר־עָשְׂה הֵמֶן
לְמֶרְדֵּכַי אֲשֶׁר דִּבַּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית
הֵמֶן גֹּבֵה חֲמִשִּׁים אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תִּלְהוּ עָלָיו:
וַיִּתְּלוּ אֶת־הֵמֶן עַל־הַעֵץ אֲשֶׁר־הִכִּין לְמֶרְדֵּכַי
וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכְכָה:

הלכות דעות פרק ה

הא פשם שהחכם נפר בהכמתו ובדעותיו, והוא מבדל בהן משאר העם כד צריך שיהיה נפר במעשיו, במאכלו ובמשקו ובבעילותו ובעשיות צרכיו ובדבורו ובחלוקו ובמלבושו ובכלכלו דבריו ובמשאיו ובמתנו: ויהיו כל המעשים האלו, נאים ומתקנים ביותר.

הב פינצד תלמיד חכמים לא יהיה גרוגן, אלא אוכל מאכל הראוי להכרות גופו, ולא יאכל ממונו אכילה גסה. ולא יהא רודף למלאות בטנו, כאלו שמתמלאין ממאכל ומשקה עד שתפוח פרסו; ועליהם מפרש בקבלה, "זוריתי פרש על פניכם, פרש חגיכם" אמרו חכמים, אלו בני אדם שאוכלין ושותין ועושין כל ימיהם כחגים.

הג והם האומרים "אכול ושתו, כי מחר נמות". וזה הוא מאכל הרשעים; ושלחנות אלו, הם שגגה תפוח ואמר "כי כל שלחנות, מלאו קיץ צאה, בלי מקום". אבל החכם אינו אוכל אלא תבשיל אחד או שנים, ואוכל ממונו כדי חייו ודיו; הוא שאמר שלמה, "צדיק אכל, לשבע נפשו".

הד פשהחכם אוכל מעט זה הראוי לו, לא יאכלנו אלא בביתו על שלחנו. לא יאכל בחנות ולא בשוק אלא לפי צרך גדול, כדי שלא יתגנה בפני הבריות; ולא יאכל אצל עמי הארץ, ולא על אותן השלחנות המלאים קיץ צאה. ולא ירבה סעודותיו בכל מקום, ואפלו עם החכמים. ולא יאכל בסעודות שיש בהן קבוץ הרבה; ואין ראוי לו לאכול אלא בסעודה שלמצוה בלבד, כגון סעודת ארוסין ונשואין והוא שיהיה תלמיד חכמים, שנשא בת תלמיד חכמים. והצדיקים החסידים הראשונים לא אכלו מעולם, מסעודה שאינה שלהם.

הה פשהחכם שותה יין, אינו שותה אלא כדי

לשרות אכילה שפמעיו. וכל המשתפר, חרי זה חוטא ומגנה ומפסיד חכמתו; ואם משתפר בפני עמי הארץ, חרי זה חלל את השם. ואסור לשתות פצהרים ואפלו מעט, אלא אם היה בכלל האכילה, שהשתיה שפכלל האכילה אינה משפרת, ואין נזהרין אלא מיין שלאחר המזון.

הו אף על פי שאשתו שלאדם מתרת לו תמיד, ראוי לו לתלמיד חכמים שינהיג עצמו בקדשה: ולא יהא מצוי אצל אשתו פתרנגול, אלא מלילי שבת לילי שבת, אם יש בו פוח. ובשהוא מספר עמה, לא יספר לא בתחלת הלילה כשהוא שבע ובטנו מלאה, ולא בסוף הלילה כשהוא רעב אלא באמצע הלילה כשיתאכל המזון שפמעיו.

הז ולא יקל ראשו ביותר, ולא ינבל את פיו בדברי הבאי, ואפלו בינו לבינה; חרי הוא אומר בקבלה, "מגיד לאדם מה שחז" אמרו חכמים, אפלו שיחה קלה שפין איש לאשתו, עתיד לתן עליה את הדיון.

הח ולא יהיו שניהם לא שפורים, ולא עצלנין, ולא עצפנין; ולא אחד מהן. ולא תהיה ישנה; ולא יאנס אותה, והיא אינה רוצה אלא פרצון שניהם, ובשמחתן. יספר מעט וישחק עמה מעט, כדי שתתישב נפשו; ויבעל פבושה ולא בעזות, ויפרש מיד.

הט כל הנזהג מנהג זה לא די לו שקדש נפשו, וטחר עצמו, ותקן דעותיו; אלא שאם היו לו פנים חזוין פנים נאים ובישנים, ראויין לחכמה ולחסידות. וכל הנזהג במנהגות שאר העם, החולכים בחשך חזוין לו פנים כמו אותן העם.

הי צניעות גדולה נוחגים תלמידי חכמים בעצמן: לא יתבוז, ולא יגלו ראשן ולא גופן. ואפלו בשעה שיבנסו לבית הכסא, יהא צנוע, ולא יגלה בגדיו עד שישב, ולא יקנח בימיו. ויתרחק מכל אדם ויבנס חדר בחדר לפנים מן

המַעֲרָה, וּנְפִנָּה שָׁב; וְאִם נִפְנָה אַחֲרַי גָּדַר, יִרְחִיק בְּדִי שְׁלֵא יִשְׁמַע חֲבֵרוֹ קוֹלוֹ אִם נִתְעַשֵּׂשׁ, וְאִם נִפְנָה בְּבִקְעָה, יִרְחִיק בְּדִי שְׁלֵא יִרְאֶה חֲבֵרוֹ פְּרוּעוֹ. וְלֹא יִדְבֵר בְּשֵׁהוּא נִפְנָה, אֲפִלּוּ לְעֶרְךָ גְּדוֹל. וּבְדַרְךָ שְׂנוּהַג צְנִיעוּת בְּבֵית הַכֶּסֶף בְּיוֹם, כִּי נוֹחַג בְּלִילָה. וְלַעֲוֹלָם יִלְמַד אָדָם עֲצָמוֹ לְהַפְנוֹת שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּלִבָּהּ, בְּדִי שְׁלֵא יִתְרַחֵק.

הַיּוֹא תִלְמִיד חֲכָמִים לֹא יֵחָא צוֹעֵק וְצוֹחַ בְּשַׁעַת דְּבוּרוֹ, כַּפְּהֻמוֹת וּכְחִיּוֹת; וְלֹא יִגְבִּיהַ קוֹלוֹ בְּיוֹתֵר, אֲלֵא דְבוּרוֹ בְּנַחַת עִם כָּל הַפְּרִיּוֹת. וּכְשִׁי־יִדְבֵר בְּנַחַת, יִזְהַר שְׁלֵא יִתְרַחֵק עַד שִׁירְעָה בְּדַבְרֵי גִפְסֵי הַרוּחַ. וּמְקַדִּים לְשָׁלוֹם כָּל אָדָם, בְּדִי שֶׁתֵּהָא רוּחָן נוֹחַח הַמְּנוּ. וְדָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת מְסַפֵּר בְּשִׁבְחַת חֲבֵרוֹ, וְאִינוּ מְסַפֵּר בְּגִנּוּתוֹ כְּלָל. אֹהֵב שְׁלוֹם, וְרוֹדֵף שְׁלוֹם.

הַיֵּב אִם רָאָה מְקוֹם שְׂדֵבְרֵיו מוֹעִילִין וְנִשְׁמַעִין, אֹמֵר; וְאִם לֹא, שׁוֹתֵק. פִּינְעָד: לֹא יִרְעָה חֲבֵרוֹ בְּשַׁעַת בְּעָסוֹ, וְלֹא יִשְׁאַל לוֹ עַל נִדְרוֹ בְּשַׁעַת שְׁנֵדָר עַד שֶׁתִּתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ וְיִנְהוּ; וְלֹא יִנְחַמְנוּ בְּשַׁעַת שְׁמֵתוֹ מִטַּל לְפָנָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהוֹל עַד שִׁיקְבֵר. וְכֵן כָּל פִּינְעָא בְּאֵלּוּ. וְלֹא יִרְאֶה לְחֲבֵרוֹ בְּשַׁעַת קְלָקְלָתוֹ, אֲלֵא יַעֲלִים עֵינָיו מִמְּנוּ.

הַיֵּג וְלֹא יִשְׁנֶה בְּדְבוּרוֹ, וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע אֲלֵא בְּדַבְרֵי שְׁלוֹם וְכִינְעָא בְּהוֹן. כָּלּוֹ שֶׁלְּדַבֵּר אִינוּ מְדַבֵּר אֲלֵא אִו בְּגַמְלִלוֹת חֲסָדִים, אִו בְּדַבְרֵי חֲכָמָה, וְכִינְעָא בְּהוֹן. וְלֹא יִסְפֵּר עִם אִשָּׁה בְּשׁוּק, אֲפִלּוּ הִיא אִשְׁתּוֹ אִו אַחֲוֹתוֹ אִו בֵּתוֹ.

הַיֵּד לֹא יַחֲלֵף תִּלְמִיד חֲכָמִים בְּקוֹמָה זְקוּפָה וְגָרוֹן נָטוּי, כַּעֲנִין שְׁנַאֲמַר "וְתִלְכְּנָה נְטוּיּוֹת גָּרוֹן, וּכְשִׁקְרוֹת עֵינַיִם"; וְלֹא יַחֲלֵף עֵקֵב בְּצַד גָּדֵל בְּנַחַת כְּמוֹ הַנְּשִׁים וְגִפְסֵי הַרוּחַ, כַּעֲנִין שְׁנַאֲמַר "חֲלוּד וְטַפֵּף תִּלְכְּנָה, וּבְרַגְלֵיהֶם תַּעֲכֹסְנָה".

הַיֵּטוּ וְלֹא יְרוּץ בְּרִשּׁוֹת חֲרָפִים, וְיִנְהוּג בְּשִׁנְעוּן.

וְלֹא יִכְפֹּף קוֹמָתוֹ כְּבַעֲלֵי חֲטָרַת; אֲלֵא מִסְתַּכֵּל לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפְלָה, וּמְחַלֵּף בְּשׁוּחַ כְּאָדָם שֶׁהוּא טָרוּד בְּעַסְקָיו.

הַיֵּטוּ גַם בְּמַחֲלָכּוֹ שֶׁלְּאָדָם, נִכְרַ אִם חָכֵם כַּעֲל דַּעָה הוּא, אִו שׁוֹטָה וְסַכְל; וְכֵן אֹמֵר שְׁלֵמָה בְּחֲכָמָתוֹ, "וְגַם בְּדַרְךָ כְּשֶׁסַּכַּל הַלֵּךְ, לְפָנֵי חֲסָר; וְאֹמֵר לְכָל, סַכַּל הוּא" מוֹדִיעַ לְכָל עַל עֲצָמוֹ שֶׁהוּא סַכַּל.

הַיֵּזוּ מִלְּבוּשׁ תִּלְמִיד חֲכָמִים, מִלְּבוּשׁ נְאֻחַ נְקִי; וְאִסוּר לוֹ שִׁינְעָא בְּבִגְדוֹ כֶּתֶם אִו שְׁמִנּוּת וְכִינְעָא בֵּת. וְלֹא יִלְבֹּשׁ לֹא מִלְּבוּשׁ מְלָכִים, כְּנֹזן בְּגָדֵי זָהָב וְאַרְגָּמָן שֶׁכָּפֵל מִסְתַּכְּלִין בְּהוֹן, וְלֹא מִלְּבוּשׁ עֲנִיִּים, שֶׁהוּא מְבִיָּה אֶת לוֹבְשָׁיו אֲלֵא בְּגָדִים פִּינּוּגִיִּים נְאֻמִּים.

הַיֵּיחַ וְלֹא יֵחָא בְּשָׂרוֹ נִרְאָה מִתַּחַת מוֹדִיו, כְּמוֹ בְּגָדֵי הַפְּשָׁטָן הַקְּלִים בְּיוֹתֵר שְׁעוֹשִׁין בְּמַעֲרָיִם. וְלֹא יֵהִי בְּגָדֵיו סְחוּבִים עַל הָאָרֶץ, כְּמוֹ בְּגָדֵי גִפְסֵי הַרוּחַ, אֲלֵא עַד עַקְבוֹ; וּבֵית יָד שְׁלוֹ, עַד רֵאשֵׁי אַעֲבָעוֹתָיו. וְלֹא יִשְׁלַשֵּׁל טְלִיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּגִפְסֵי הַרוּחַ, אֲלֵא בְּשַׁפְתַּת בְּלִבָּהּ, אִם אִין לוֹ לְחַחֲלִיף. וְלֹא יִלְבֹּשׁ מְנַעְעִלִים מְטִלָּאִים כְּבִגְדֵי טְלָאִי עַל גִּפְסֵי טְלָאִי, בְּיִמּוֹת הַחֲמוּה; אֲכָל בְּיִמּוֹת הַנְּשָׁמִים, מִתֵּר אִם הָיָה עֲנִי.

הַיֵּיט לֹא יַעֲזַב מְבִשָּׁם לְשׁוּק, וְלֹא בְּבִגְדֵים מְבִשָּׁמִים; וְלֹא יִשִּׂים בְּשָׁם בְּשַׁעֲרוֹ. אֲכָל אִם מִשָּׁח בְּשָׂרוֹ כְּבִשָּׁם בְּדִי לְהַעֲבִיר אֶת הַזְּהֻמָּה, מִתֵּר. וְכֵן לֹא יַעֲזַב יְחִידֵי בְּלִילָה, אֲלֵא אִם הָיָה לוֹ זְמַן קְבוּעַ לְעֲצַת כּוֹ לְתִלְמוּדוֹ. כָּל אֵלּוּ, מִפְּנֵי חֲחֻשָׁד.

הַיֵּיב תִּלְמִיד חֲכָמִים, מְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט, אֲכָל וְשׁוֹתָהּ וְזֵן אֶת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ כְּפִי מְמוֹנָו וְחַצְלָחָתוֹ, וְלֹא יִטְרִיחַ עַל עֲצָמוֹ יוֹתֵר מִדֵּי.

הַיֵּיב צוּר חֲכָמִים בְּדַרְכֵי אֶרֶץ, שְׁלֵא יֵאָכֵל אָדָם בְּשָׂרָה אֲלֵא לְתַאֲבוֹן, שְׁנַאֲמַר "כִּי תֵאָדָה נִפְשָׁךָ לְאָכֵל בְּשָׂרָה". הַיֵּי לְפָרִיא לְאָכֵלוֹ מִעֵרֵב שַׁפְּתַת

לְעָרֵב שִׁפְתָּי; וְאִם הָיָה עֲשִׂיר פְּדִי לְאָכַל בְּשָׂר
בְּכָל יוֹם, אוֹכֵל.

הַכֵּב צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ, לְעוֹלָם יֹאכַל אָדָם
פְּחוּת מִן הָרְאוּי לוֹ לְפִי מִמּוֹנֵו, וְיִלְבַּשׁ פְּרָאוּי
לוֹ; וַיִּכְבַּד אֲשֶׁתּוֹ וּבְנָיו, יִתֵּר מִן הָרְאוּי לוֹ.

הַכֵּג דָּרָךְ בְּעֲלֵי דַעְהָ, שְׂוִיבֵעַ לוֹ אָדָם מְלֹאכְהָ
הַמְּפָרְנֶסֶת אוֹתוֹ תְּחַלְהָ, וְאַחַר כֵּן יִקְנֶה בֵּית
דִּירָה, וְאַחַר כֵּן יִשָּׂא אִשָּׁה שְׂנֵאָמֵר "מִי הָאִישׁ
אֲשֶׁר נָטַע כָּרֵם, וְלֹא חָלְלוּ... אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת
חֲדָשׁ... אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה".

הַכֵּד אֲכַל הַטְּפָשִׁיב, מִתְּחִילִין לְשָׂא אִשָּׁה, וְאַחַר
כֵּן אִם תִּמְצָא יָדוֹ יִקְנֶה בֵּית, וְאַחַר כֵּן בְּסוּף
יָמָיו יִחְזֹר לְבַקֵּשׁ אֲמָנוֹת אוֹ יתְּפָרְנֶס מִן
הַצְּדָקָה; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּקָלְלוֹת, "אִשָּׁה
תְּאָרְשׁ... בֵּית תִּבְנֶה... כָּרֵם תִּטְעַ" כְּלוֹמֵר יִהְיוּ
מַעֲשֵׂיךָ הַפּוֹכִיךְ, פְּדִי שְׂלֹא תִצְלִיחַ דְּרָכֶיךָ.
וּבִפְרָכָה מַה הוּא אוֹמֵר, "וַיְהִי דוֹד לְכָל דְּרָכּוֹ,
מִשְׁפִּיל; וְהוּ, עָמוֹ".

הַכֵּה וְאָסוּר לְאָדָם לְחַפְקוֹר אוֹ לְחַקְדֵּיִשׁ כָּל
נְכָסָיו, וַיִּטְרִיחַ עַל הַכְּרִיּוֹת. וְלֹא יִמְכֹר שְׂדֵהוּ,
וַיִּקְנֶה בֵּית; וְלֹא בֵּית, וַיִּקְנֶה מִטְּלָטְלִין אוֹ יַעֲשֶׂה
סְחוּרָה בְּדָמֵי בֵּיתוֹ; אֲכַל מוֹכֵר הוּא מִטְּלָטְלִין,
וְקוֹנֶה שְׂדֵהוּ. כְּלוֹל שְׂלֵדְבָר: יָשִׁים מִגְּמַתּוֹ
לְהִצְלִיחַ נְכָסָיו לֹא לְהַתְּנָאוֹת מְעַט לְפִי שְׂעָה אוֹ
לְהַנּוֹת מְעַט, וַיִּפְסִיד חֲרִיבָה.

הַכֵּז מִשְׂאֵן וּמִתְנָן שְׂלֵת לְמוֹדֵי חֲכָמִים, בְּאַמֶּת
וּבְאַמוֹנָה: אוֹמֵר עַל לָאו לָאו, וְעַל הֵיךְ הֵיךְ.
מִדְּקָדֵק עַל עֲצָמוֹ, בְּחִשְׁבוֹן; וְנוֹתֵן וּמְוֹתֵר
לְאַחֲרִים בְּשִׁינְקָה מֵהֵן, וְלֹא יִדְקָדֵק עֲלֵיהֶן. וְנוֹתֵן
דָּמֵי חֶלְקָה לְאַלְתֵּר. וְאֵינּוּ נַעֲשֶׂה לֹא עָרֵב וְלֹא
קִבְלָן, וְלֹא יָבוֹא בְּתִרְשָׁאָה.

הַכֵּז מְחַיֵּב עֲצָמוֹ בְּדַבְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר, בְּמִקּוֹם
שְׂלֹא חִיבָה אוֹתוֹ תוֹרָה, פְּדִי שִׁיעֲמֹד בְּדַבְרוֹ,
וְלֹא יִשְׁנֶהוּ. וְאִם נִתְחַיְבּוּ לוֹ אַחֲרִים בְּדִין,
מֵאַרְיָה לְהֵן וּמוֹחֵל לְהֵן; וּמְלוֹהָ, וְחוֹנֵן. וְלֹא יִרְדַּ

לְתוֹךְ אֲמָנוֹת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יִצַּר לְאָדָם בְּעוֹלָם
בְּחַיָּיו.

הַכֵּה כְּלוֹל שְׂלֵדְבָר יִהְיֶה מִן הַנְּרָדְפִין, וְלֹא מִן
הַרְוֵדְפִין; מִן הַנְּעֵלְבִין, וְלֹא מִן הַעוֹלְבִין. וְאָדָם
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,
עָלּוּ הַכְּתוּב אֹמֵר "וַיֹּאמֶר לִי, עֲבָדִי אֲתָה
יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר כָּד אֲתִפְאֵר".

הַלְכוֹת דַּעוֹת פְּרָק ו

וְאֵ דָרָךְ בְּרִיתוֹ שְׂלֵאָדָם לְהִיוֹת נִמְשָׁךְ בְּדַעוֹתָיו
וּבְמַעֲשָׂיו אַחַר רַעְיוֹ וְחֲבֵרָיו, וְנוֹחַג בְּמִנְהַג
אַנְשֵׁי מְדִינָתוֹ. לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהַתְּחַבֵּר
לְצַדִּיקִים וְלִישֵׁב אֶצְל חֲכָמִים תְּמִיד, פְּדִי
שִׁילְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם; וַיִּתְּרַחֵק מִן הַרְשָׁעִים
הַחוֹלְבִים בְּחַשְׂדָּה, פְּדִי שְׂלֹא יִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם.
הוּא שְׂשַׁלְמָה אוֹמֵר, "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים, יִחַפֵּם;
וְרַעָה כְּסִילִים, יִרְוַע". וְאוֹמֵר, "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ...".

וְכֵן אִם הָיָה בְּמִדְיָנָה שְׂמִנְהַגוֹתֶיהָ רָעִים,
וְאִין אֲנָשִׁיָּה חוֹלְבִים בְּדָרָךְ יִשְׂרָה יִלְךְ לְמִקּוֹם
שְׂאֲנָשִׁיו צַדִּיקִים, וְנוֹחַגִים בְּדָרָךְ טוֹבִים. וְאִם
הֵיךְ כָּל הַמְּדִינּוֹת שֶׁהוּא יוֹדֵעַן וְשׁוֹמַעַ שְׂמוֹעֶתָן
נִוְחַגִים בְּדָרָךְ לֹא טוֹבָה, כְּמוֹ זְמַנְנוּ זֶה, אוֹ
שְׂאִינּוּ יִכּוֹל לִילְךְ לְמִדְיָנָה שְׂמִנְהַגוֹתֶיהָ טוֹבִים,
מִפְּנֵי הַגִּיסוֹת אוֹ מִפְּנֵי חֲחִלֵי יִשָּׁב לְבַדּוֹ יְחִידִי,
כְּעִנִּין שְׂנֵאָמֵר "יִשָּׁב בְּדָד וַיְדָם". וְאִם הֵיךְ רָעִים
וְחֲטָאִים, שְׂאִין מְנַחֵחַן אוֹתוֹ לִישָׁב בְּמִדְיָנָה
אַלֵּא אִם כֵּן נִתְעָרֵב עִמָּהֶן וְנוֹחַג בְּמִנְהַגֵּן הָרַע
יִצָּא לְמַעֲרֹת וּלְחַוְחִים וּלְמִדְבָּרוֹת וְאַל יִנְחִיג
עֲצָמוֹ בְּדָרָךְ חֲטָאִים, כְּעִנִּין שְׂנֵאָמֵר "מִי יִתְנַנֵּי
בְּמִדְבָּר...".

וְגַ מִצְוֹת עֲשֶׂה לְהִדְבֵק בְּחֲכָמִים, פְּדִי לְלַמֵּד
מִמַּעֲשֵׂיהֶם: שְׂנֵאָמֵר "וְכֹ תִדְבֵק", וְכִי אִפְשָׁר
לְאָדָם לְהִדְבֵק בְּשִׁנְיָנָה; אֵלֵּא כֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים
בְּפִרְוֶשׁ מִצְוָה זֹה, הִדְבֵק בְּחֲכָמִים וְתִלְמִידֵיהֶם.
לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהַשְׁתַּדֵּל שִׁישָׂא בֵּת תִּלְמִיד
חֲכָמִים, וַיִּשָּׂא בֵּתוֹ לְתִלְמִיד חֲכָמִים, וְלֹאכַל

ולשמות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיה לתלמידי חכמים, ולהתחבר להן בכל מיני חבור שנקאמר "ולדבקה בו". וכן צווי חכמים ואמרו, והוי מתאפק בעפר רגליהם, ושותה בצמא את דבריהם.

וד מצוה על כל אדם לאהב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנקאמר "ואהבת לרעהך כמוך". לפיכך צריך שישפר בשבחו ולחום על ממנו, כמו שהוא חם על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו; והמתכבד בקלון חברו, אין לו חלק לעולם הבא.

וה אהבת הגר שפא ונכנס תחת כנפי השכינה, שתי מצוות עשה: אחת מפני שהוא בכלל רעים, ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה "ואהבתם, את הגר". צוה על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת שמו, שנקאמר "ואהבת, את ה' אלהיך"; הקדוש ברוך הוא עצמו אוהב גרים, שנקאמר "ואהב גר".

וה כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה, שנקאמר "לא תשנא את אחיה, בלבבך"; ואין לזקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה. ולא הזהירה תורה, אלא על שנאה שבלב; אבל המפה את חברו, והמחרף את חברו אף על פי שאינו רשאי, אינו עובר משום "לא תשנא".

וה פשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתק, כמו שנקאמר ברשעים "ולא דבר אבשלום עם אמנו, למרע ועד טוב: פי שנא אבשלום, את אמנו"; אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו, למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני: שנקאמר "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא". ואם חזר ובקש ממנו למחל לו, צריך שימחל; ולא יהא המוחל אכזרי, שנקאמר "ויתפלל אברהם, אל האלהים".

וה הרוצה את חברו שחטא, או שהוא חולק

בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב, ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים: שנקאמר "הוכח תוכיח את עמיתך".

וט המוכיח את חברו בין בדברים שפינו לבינו, בין בדברים שפינו לבין המקום צריך להוכיחו פינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו, ולהביאו לחיי העולם הבא. אם קבל ממנו, מוטב; ואם לאו, יוכיח פעם שנייה ושלישית. וכן תמיד חייב להוכיח, עד שיפנה החוטא ויאמר לו איני שומע; וכל שאפשר בידו למחות ואינו ממחה, הוא נתפס בעוון אלו פלם שאפשר לו למחות בהן.

וה המוכיח את חברו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו, שנקאמר "ולא תשא עליו חטא". כך אמרו חכמים, יכול את מוכיחו, ופניו משתנות תלמד לומר, "ולא תשא עליו חטא"; מפאן שאסור להכלים את ישראל, וכל שפן ברבים.

וה אף על פי שהמכלים את חברו אינו לזקה, עוון גדול הוא: כך אמרו חכמים, המלפין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. לפיכך צריך אדם להזהר בדבר זה, שלא יביש חברו ברבים, בין קטן בין גדול; ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו.

והיב פמה דברים אמורים, בדברים שפין אדם לחברו; אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בפטר מכלימין אותו ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו בפניו ומבזין ומקלליו, עד שיחזר למוטב; כמו שעשו כל הגביאים לישראל.

וה מי שחטא עליו חברו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו פלום, מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהיתה דעתו משפשת, ומחל לו

בְּלִבּוֹ, וְלֹא שִׁטְמוֹ וְלֹא הוֹכִיחוּ הָרִי זֶה מִדַּת חֲסִידוֹת: לֹא הִקְפִידָה תּוֹרָה, אֲלָא עַל הַמְשֻׁטְמָה. וְיֵד חָיֵב אָדָם לְהִזְהֵר בִּיתּוֹמִים וְאַלְמָנוֹת מִפְּנֵי שְׁנֵפֶשֶׁן שֶׁפִּלְהָ לְמֵאוֹד וְרוּחָן נְמוּכָה, אִם עַל פִּי שֶׁחַן בְּעֵלֵי מְמוּזָן: אִפְלוּ אֲלֻמְנָתוֹ שֶׁלְמִלְךָ וִיתּוֹמָיו שֶׁלְמִלְךָ מִזְהַרְרִין אֲנִי עֲלִיחָן, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל אֲלֻמְנָה וִיתוֹם, לֹא תַעֲנוּן".

וְטוֹ וְהֵי אֵד נִוְחַגִּין עִמָּהֶן לֹא יִדְבֵר אֲלֵיהֶם אֲלָא רַבּוֹת, וְלֹא יִנְהַג בָּהֶן אֲלָא מִנְהַג כְּבוֹד; וְלֹא יִכְאִיב גּוֹפֶן בְּעִבּוּדָה וְלֹא לִבָּן בְּדַבָּרִים, וְיַחֲסוּם עַל מְמוּזָנָם יוֹתֵר מִמְמוּזָן עֲצָמוֹ.

וְטוֹ כָּל הַמְקַנְיָטָן, אִו הַמְכַעֲסָן, אִו הַכְּאִיב לִבָּן, אִו רְדָה בָּהֶן, אִו אֶפֶד מְמוּזָנָם הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה; וְכָל שֶׁכֵּן הַמַּכְּה אֹתָן, אִו הַמְקַלְלָן. וְלֹא זֶה, אִם עַל פִּי שְׂאִין לִזְקִין עֲלֵיו, הָרִי עֲנָשׁוּ מִפָּרֶשׁ בַּתּוֹרָה, "וַחֲרָה אִפִּי, וַחֲרַגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֲרָב".

וְיֵז בְּרִית פָּרַת לָחֵן מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁחַן צוֹעֲקִין מִחֲמַם הֵן נַעֲנִין, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שָׁמַע אֲשָׁמַע צַעֲקָתוֹ".

וְיָח בַּמָּה דְבָרִים אֲמוּרִים, בְּזְמַן שֶׁעָנָה אוֹתָם לְצַרְף עֲצָמוֹ; אֲכַל אִם עָנָה אוֹתָם הָרַב בְּרִי לְלַמְדָם תּוֹרָה אִו אֲמָנוֹת, אִו לְהוֹלִיכֶם בְּדַרְךָ יִשְׂרָאֵל הָרִי זֶה מִתֵּר. וְאִם עַל פִּי כֹן, לֹא יִנְהַג בָּהֶם מִנְהַג כָּל אָדָם; אֲלָא יַעֲשֶׂה לָהֶם הַפָּרֶשׁ, וְיִנְחֵלֶם בְּנַחַת וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים וְכְבוֹד, "כִּי ה', יְרִיב רִיבָם". אַחַד יְתוֹם מֵאֵב, וְאַחַד יְתוֹם מֵאֵם; וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יְתוֹמִים לְעַנְיָן זֶה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה צְרִיכִין לְאָדָם גְּדוֹל לְהַסְמֵךְ לוֹ לְאֻמְנָם וְלְהַטְפִּיל בָּהֶן, אֲלָא יִהְיֶה עוֹשֶׂה כָּל צָרָפֵי עֲצָמוֹ לְעֲצָמוֹ בְּשָׂאֵר כָּל הַגְּדוֹלִים.

הַלְבוֹת דְּעוֹת פִּירְק ז

זֶה הַמְרוֹגֵל בַּחֲבֵרוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִלְךָ רַכִּיל בְּעַמִּיךָ". וְאִם עַל פִּי שְׂאִין לִזְקִין עַל לָאוּ זֶה, עוֹזֵן גְּדוֹל הוּא וְגוֹרָם לְחַרְג נַפְשׁוֹת

רַבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל; לְפָדָה נִסְמָךְ לוֹ, "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רַעֵךְ". צֵא וְלַמַּד, מִה אֵרַע לְדוֹאֵג הָאֲדוּמִי.

זֶב אֵיזָה הוּא רַכִּיל זֶה שֶׁהוּא טוֹעֵן דְּבָרִים וְהוֹלֵךְ מִזָּה לְזָה וְאוֹמֵר כֵּךְ וְכֵךְ אָמַר פְּלוֹנִי, כֵּךְ וְכֵךְ שִׁמְעֵתִי עַל פְּלוֹנִי: אִם עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹמֵר אֲמַת, הָרִי זֶה מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם.

זֶה יֵשׁ עוֹזֵן גְּדוֹל מִזָּה עַד מֵאוֹד וְהוּא בְּכָלֵל לָאוּ זֶה, וְהוּא לְשׁוֹן חֲרַע; וְהוּא הַמְסַפֵּר בְּגִנּוֹת חֲבֵרוֹ, אִם עַל פִּי שֶׁאָמַר אֲמַת. אֲכַל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר, מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ נִקְרָא. אֲכַל בְּעַל לְשׁוֹן חֲרַע זֶה שִׂוֹשֵׁב וְאוֹמֵר כֵּךְ וְכֵךְ עֲשֶׂה פְּלוֹנִי, וְכֵךְ וְכֵךְ הָיוּ אֲבוֹתָיו, וְכֵךְ וְכֵךְ שִׁמְעֵתִי עֲלָיו, וְאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁלְגִנְאִי: עַל זֶה הַכְּתוּב אוֹמֵר, "יִכְרַת ה', כָּל שִׁפְתֵי חַלְקוֹת לְשׁוֹן, מִדְּבַרְתִּי גְדֻלוֹת".

זֶה אֲמָרוֹ חֲכָמִים, עַל שְׁלוֹשׁ עִבְרוֹת נִפְרָעִין מִן הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא עִבּוּדָה זָרָה, וְגִלּוֹי עֲרִיוֹת, וּשְׁפִיכוֹת דַּמִּים; וְלְשׁוֹן חֲרַע, כְּנֶגֶד פְּלֵם. וְעוֹד אֲמָרוֹ חֲכָמִים, כָּל הַמְסַפֵּר בְּלְשׁוֹן חֲרַע כְּאִלּוֹ כְּפָר בְּעִיקָר, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר אָמְרוּ, לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שִׁפְתֵינוּ אֶתְנוּ: מִי אֲדוּן, לָנוּ". וְעוֹד אֲמָרוֹ חֲכָמִים, שֶׁלּוֹשָׁה לְשׁוֹן חֲרַע הוֹרְגֵת הָאוֹמֵרוֹ, וְהַמְקַבְּלוֹ, וְזֶה שֶׁאוֹמְרִין עֲלָיו; וְהַמְקַבְּלוֹ, יוֹתֵר מִן הָאוֹמְרוֹ.

זֶה וְיֵשׁ שֵׁם דְּבָרִים שֶׁחַן אֲבָק לְשׁוֹן חֲרַע. פִּי צָד: מִי יֹאמֵר לְפְלוֹנִי, שִׁיחִיָּה בְּמוֹת שֶׁהוּא עֲתָה; אִו שִׁיאָמַר שֶׁתִּקַּן מִפְּלוֹנִי, אִינִי רוֹצֵה לְהוֹדִיעַ מִה אֵרַע וּמִה הָיָה; וְכִיּוֹצֵא בְּדַבָּרִים הָאֵלֶּוּ. וְכֵן הַמְסַפֵּר בְּטוֹבַת חֲבֵרוֹ בְּפִנֵּי שׂוֹנְאָיו הָרִי זֶה אֲבָק לְשׁוֹן חֲרַע, שֶׁזֶה גוֹרָם לָהֶם שְׂיִסְפָרוּ בְּגִנּוֹתָו; וְעַל עַנְיָן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה, "מִכְּבָרְךָ רַעְהוּ, בְּקוֹל גְּדוֹל בְּבִקָר הַשָּׁפִים: קָלְלָה, תִּחַשְׁב לִי" שְׁמִתוֹךְ טוֹבָתוֹ, בָּא לִיּוֹ רַעְתוֹ.

זֶה וְכֵן הַמְסַפֵּר בְּלְשׁוֹן חֲרַע דָּרָךְ שֶׁחֹק וְדָרָךְ קָלוֹת רֵאשׁ, כְּלוֹמֵר שְׂאִינוּ מְדַבֵּר בְּשִׁנְאָה הוּא

ששאלמה אזמר, "במתלהלה, הירה זקום הצים ומות... ואמר, הלא משחק אני". וכן המספר בלשון הרע דרד רמזית, והוא שייספר לתמו באלו אינו יודע שדבר זה לשון הרע הוא, אלא בשממחין בו, אזמר איני יודע שאלו מעשיו שלפלוני או שזה לשון הרע.

זו אחד המספר בלשון הרע בפני חברו, או שלא בפניו; והמספר דברים שגורמין אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, אפלו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו בפני שלושה, כבר נשמע הדבר ונודע, ואם ספר הדבר אחד מן השלושה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע והוא שלא יתפון להעביר חקול, ולגלותו יותר.

זח כל אלו הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם, וכל שפן לישוב עמהו, ולשמע דבריהם. ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר, אלא על לשון הרע בלבד.

זט הנזקם את חברו עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תקם". ואף על פי שאינו לוקה, דעה רעה היא עד מאוד; אלא ראוי לאדם לחיות מעביר על כל דברי העולם שחבל אצל המבינים דברי הכל והבאי, ואינו פדאי לנזקם.

הלכות תלמוד תורה

עליהם. זי פיצד היא הנקימה: אמר לו חברו השאילני קרדמה, אמר לו איני משאילך; למחר צרף לשאל ממנו, אמר לו השאילני קרדמה, אמר לו איני משאילך, כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך הרי זה נזקם. אלא כשיבוא לשאל, יתן בלב שלם ולא יגמל לו באשר גמלו; וכן כל פיצא באלו. וכן אמר דויד בדעותיו הטובות, "אם גמלתני, שולמי רע".

זיא וכן כל הנזטר לאחד מישראל עובר בלא תעשה, שנאמר "ולא תטר את בני עמך". פיצד: ראובן שאמר לשמעון שכר לי בית זה, או השאילני שור זה, ולא רצה שמעון; לימים צרף שמעון לראובן לשאל ממנו או לשפר, ואמר לו ראובן הא לך, הריני משאילך, ואיני כמותך, ולא אשלם לך כמעשיך העושה כזה, עובר ב"לא תטר".

זיב אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל זמן שהוא נזטר את הדבר וזוכרו, שמא יבוא לנזקם. לפיכך הקפידה תורה על הנטירה, עד שימחה העוון מלבו כלל ולא יזכרנו; וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ, ומשאן ומתנן שלבני אדם זה עם זה.

יש בכללן שתי מצוות עשה לתורה; לכפר מלמדיה ויודעיה. ובאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות תלמוד תורה פרק א

א, נשים ועבדים, פטורים מתלמוד תורה; אבל קטן אביו חייב לתלמוד תורה, שנאמר "ולמדתם אתם את בניכם, לדבר בם". ואין האשה חייבת לתלמוד את בנה, שכל החייב לתלמוד חייב לתלמוד.

לבנייה, ולבני בנייה. ולא בנו וכן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחסם מישראל לתלמוד את כל התלמידים, אף על פי שאינן בניו; שנאמר "ושננתם לבנייה" מפי השמועה למדו, בנייה אלו תלמידיה, שחתלמידים קרואים בנים, שנאמר "ויצאו בני הנביאים".

אג, אם בן למה נצטוה על בנו, ועל בן בנו להקדים בנו לבן בנו, וכן בנו לבן חברו; וחייב

א, בשם שאדם חייב לתלמוד את בנו כה הוא חייב לתלמוד את בן בנו, שנאמר "והודעתם

לשכר מלמד לבנו ללמוד, ואינו חייב ללמד בן חברו אלא בחנם.

א, ד מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו בפשיפיר, שנאמר "ולמדתם אתם, ושמרתם לעשתם". וכן אתה מוצא בכל מקום, שחתלמוד קודם למעשה, מפני שחתלמוד מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

א, ה היה הוא ללמוד תורה ויש לו בן ללמד תורה, הוא קודם לבנו. ואם היה בנו נכון ומשפיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודם; ואם על פי שבנו קודם, לא יבטל הוא שפשם שמוצוה עליו ללמד את בנו, כד הוא מצוה ללמד את עצמו.

א, ו לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה תחלה, אין דעתו פנויה ללמד. ואם היה יצרו מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא אשה, ואחר כך ילמד תורה.

א, ז מאימתי מתחיל אביו ללמוד תורה משיתחיל לדבר, מלמוד "תורה צוה לנו, משה" ופסוק ראשון מפרשת "שמע"; ואחר כך מלמוד מעט מעט פסוקים פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע לפי בריו, מוליכו אצל מלמד התינוקות.

א, ח היה מנהג המדינה לקח מלמד התינוקות שכר, נותן לו שכרו; וחייב ללמוד בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב בלה.

א, ט מקום שנחגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתר ללמד בשכר. אבל תורה שבעל פה, אסור ללמדה בשכר: שנאמר "ראה למדתי אתכם" מה אני בחנם למדתי, אף אתם בחנם למדתם ממני; וכן פשתלמודו לדורות, בחנם כמו שלמדתם ממני.

א, י לא מצא מי שילמוד בחנם ילמד בשכר,

שנאמר "אמת קנה". יכול, ללמד לאחרים בשכר: תלמוד לומר, "ואל תמכור" הא למדת שאסור לו ללמד בשכר, אף על פי שלמודו רבו בשכר.

א, יא כל איש מישראל, חייב בתלמוד תורה: בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורי, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש בוחו, אפלו עני המחור על הפתחים, ואפלו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר "והגית בו יומם ולילה".

א, יב גדולי חכמי ישראל היה מהם חוטבי עצים ומהם שואבי מים, ומהם סובין. ואף על פי כן היו עוסקין בתורה, ביום ובלילה; והם מבילל מעתיקי השמועה, איש מפי איש מפי משה רבנו.

א, יג עד אימתי חייב אדם ללמד תורה עד יום מותו, שנאמר "וכן יסורו מלבבך, כל ימי חיך"; וכל זמן שלא יעסק בלמוד, הוא שוכח. וחייב לשלש את זמן למידתו: שליש בתורה שבכתב; ושליש בתורה שבעל פה; ושליש יבין וישפיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, וידין במדות שחתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמתר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה וענין זה, הוא הנקרא תלמוד.

א, יד פיצד: היה בעל אמנות יהיה עוסק במלאכה שלוש שעות ביום, ובתורה תשע; אותן התשע קורא בשלוש מהן, בתורה שבכתב; ובשלוש, בתורה שבעל פה; ובשלוש, מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר. ודברי קבלה, בכלל תורה שבכתב הן; ופרושן בכלל תורה שבעל פה; והענינות הנקראין פרוס, בכלל התלמוד.

א,טו בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים, בְּתַחֲלַת תִּלְמוּדוֹ שֶׁל אָדָם; אָבֵל כְּשֵׁימְדִיל בְּחֻכְמָה וְלֹא יִהְיֶה צָרִיף לֹא לְלַמֵּד תּוֹרָה שְׂבַכְתָּב, וְלֹא לַעֲסֹק תִּמְוִד בְּתוֹרָה שְׂבַעֵל פֶּה יִקְרָא בְּעֵתִים מְזַמְּנִים תּוֹרָה שְׂבַכְתָּב וְדַבְרֵי הַשְּׂמוּעָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִשְׂבַּח דְּבַר מִדַּבְרֵי דִינֵי תּוֹרָה, וְיִפְנֶה כָּל יָמָיו לְתִלְמוּד בְּלִבָּהּ, לְפִי רַחֵב לְבוֹ וְיִשׁוּב דַּעְתּוֹ.

א,טז אִשָּׁה שֶׁלְמַדָּה תּוֹרָה, יֵשׁ לָהּ שְׂכָר; אָבֵל אֵינֶנּוּ כְּשֶׁכָּר הָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטַוְתָּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה דְבַר שֶׁאֵינֶנּוּ מְצֻוָּה עָלָיו, אֵין שְׂכָרוֹ כְּשֶׁכָּר הַמְצֻוָּה שֶׁעָשָׂה אֵלֶּא פְּחוּת מִמֶּנּוּ. וְאִם עַל פִּי שְׂיִישׁ לָהּ שְׂכָר, צָוּוּ חֻכְמִים שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת אֶתוֹ תּוֹרָה: מִפְּנֵי שֶׁרַב הַנָּשִׁים, אֵין דַּעְתּוֹ מְבֹנֶנֶת לְהַתְלַמֵּד, וְחֵן מוֹצִיאֵין דְּבַרֵי תּוֹרָה לְדַבְרֵי חֲבָאֵי, לְפִי עֲנִיּוֹת דַּעְתּוֹ.

א,יז אָמְרוּ חֻכְמִים, כָּל הַמְלַמֵּד אֶת אֶתוֹ תּוֹרָה, כְּאֵלּוֹ לְמַדָּה תְּפִלוֹת. בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים, בְּתוֹרָה שְׂבַעֵל פֶּה. אָבֵל תּוֹרָה שְׂבַכְתָּב, לֹא יִלְמַד אוֹתָהּ לְבַתְּחִלָּה; וְאִם לְמַדָּה, אֵינֶנּוּ כְּמִלְמַדָּה תְּפִלוֹת.

הַלְבוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה פֶּרֶק ב

ב,א מוֹשִׁיבֵין מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וּבְכָל פֶּלֶף וּפְלֶף. וְכָל עִיר שְׂאֵין בָּהּ תִינוּקוֹת שְׂלֵבִית רַבָּן מַחְרִימִין אֶת אַנְשֵׁי הָעִיר, עַד שֶׁמוֹשִׁיבֵין מְלַמֵּד תִינוּקוֹת; וְאִם לֹא הוֹשִׁיבוּ, מַחְרִיבִין אֶת הָעִיר: שְׂאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, אֵלֶּא בְּהַבֵּל פִּיהֶם שְׂלֵתִינוּקוֹת שְׂלֵבִית רַבָּן.

ב,ב מְכַנְיִסִין אֶת הַתִּינוּקוֹת לְהַתְלַמֵּד בְּכֵן שֵׁשׁ בְּכֵן שִׁבְעִי, לְפִי כּוּחַ הַכֵּן וּבְנֵין גּוֹפוֹ; וּפְחוּת מִכֵּן שֵׁשׁ, אֵין מְכַנְיִסִין אוֹתוֹ. וּמִכָּה אוֹתָן הַמְלַמֵּד, לְחַטִּיל עָלֵיהֶן אֵימָה. וְאֵינֶנּוּ מִכָּה אוֹתָן מִפֶּת אוֹיֵב, מוֹסֵר אַכְזָרִי; לְפִיכֶף לֹא יִפֶּה אוֹתָן בְּשׂוֹטִים וְלֹא בְּמִקְלוֹת, אֵלֶּא בְּרִצּוּעָה קִטְנָה.

ב,ג וְיֹשֵׁב וּמְלַמֵּד כָּל הַיּוֹם כָּלּוֹ, וּמִקְצַת מֵן

הַלִּילָה כִּדִּי לְחַנְכֵן לְלַמֵּד בַּיּוֹם, וּבְלִילָהּ. וְלֹא יִבְטְלוּ הַתִּינוּקוֹת כָּלֵל, חוּץ מִעֲרַפֵי שְׂבַתוֹת וְעֲרַפֵי יָמִים טוֹבִים כְּסוּף הַיּוֹם, וּבְיָמִים טוֹבִים; אָבֵל בְּשַׁבָּת, אֵין קוֹרִין לְבַתְּחִלָּה, אָבֵל שׁוֹנֵין לְרֵאשׁוֹן. וְאֵין מְבַטְלִין הַתִּינוּקוֹת, וְאֵפְלוֹ לְבָנֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

ב,ד מְלַמֵּד תִינוּקוֹת שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶת הַתִּינוּקוֹת וְיֹצֵא, אוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלֹאכָה אַחֲרַת עֲמָהֶן, אוֹ שֶׁהוּא מִתְרַשֵּׁל בְּתִלְמוּדוֹן חָרִי הוּא בְּכָלֵל "אֲרוּרָה, עָשָׂה מְלֹאכֶת ה' רְמִיחָה". לְפִיכֶף אֵין רְאוּי לְהוֹשִׁיב מְלַמֵּד אֵלֶּא כְּעַל יְרֵאָה, מְחִיר לְקָרוֹת וּלְדַקְדָּק. וּמִי שְׂאֵין לוֹ אִשָּׁה לֹא יִלְמַד תִינוּקוֹת, מִפְּנֵי אֲמוּתֵיהֶן שֶׁחֵן כָּאֵין אֵצֶל בְּנֵיהֶן; וְכֵן הָאִשָּׁה לֹא תִלְמַד תִינוּקוֹת, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶן שֶׁחֵן כָּאֵין אֵצֶל הַבָּנִים.

ב,ה עֲשָׂרִים וְחֻמְשָׁה תִינוּקוֹת, לְמַדִּים אֵצֶל מְלַמֵּד אֶחָד. חָיו יִתֵר עַל חֻמְשָׁה וְעֲשָׂרִים עַד אַרְבָּעִים, מוֹשִׁיבֵין עִמּוֹ אַחֵר לְסִיעוֹ בְּלְמוּדוֹ; חָיו יִתֵר עַל אַרְבָּעִים, מְעַמִּידִין לָהֶם שְׁנֵי מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת.

ב,ו מוֹלִיכִין אֶת חֻקְטָן מִמְלַמֵּד לְמְלַמֵּד אַחֵר שֶׁהוּא מְחִיר מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדַקְדוּק. בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים, בְּשִׁחְיוֹ שְׁנִיחֵן בְּעִיר אַחַת, וְלֹא חָיָה הַנְּחָר מִכְּסִיק בִּינֵיהֶן; אָבֵל מְעִיר לְעִיר, אוֹ מְצַד נְחָר לְצַדוֹ אֵפְלוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר אֵין מוֹלִיכִין אֶת חֻקְטָן, אֵלֶּא אִם כֵּן חָיָה בְּנֵין כְּרִיא עַל גְּבֵי הַנְּחָר, בְּנֵין שְׂאֵינֶנּוּ רְאוּי לְפַל בְּמַחֲרָה.

ב,ז אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּי שְׂבַקֵּשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלַמֵּד, אֵפְלוֹ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲצַר אֵין יְכוּלִין שְׂכַנְיוֹ לְמַחֲוֹת בִּידוֹ. וְכֵן מְלַמֵּד תִינוּקוֹת שְׂבַא חֲבָרוֹ וּפְתַח בֵּית לְלַמֵּד תִינוּקוֹת כְּצַדוֹ כִּדִּי שְׂיִבֹאֵוּ תִינוּקוֹת אַחֲרֵים לוֹ, אוֹ כִּדִּי שְׂיִבֹאֵוּ מִתִּינוּקוֹת שְׂלֻזָּה אֵצֶל זֶה אֵינֶנּוּ יְכוּל לְמַחֲוֹת בִּידוֹ, שְׂנַאֲמַר "ה' חֲפִץ, לְמַעַן צְדָקוֹ; יִגְדִיל תּוֹרָה, וְיִאֲדִיר".

הַלְבוֹת תִּלְמוּד תּוֹרָה פֶּרֶק ג

ג,א בשלושה כְּתָרִים נִכְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל כְּתַר תּוֹרָה, וְכְתַר כְּהֻנָּה, וְכְתַר מַלְכוּת: כְּתַר כְּהֻנָּה זָכָה בּוֹ אַחֲרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַחֲתִיתָ לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו, בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם". כְּתַר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר "זֶרְעוֹ, לְעוֹלָם יִהְיֶה; וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ, נִגְדִי". כְּתַר תּוֹרָה הָרִי הוּא מִנְחָה וְעוֹמֵד וּמוֹכֵן לְכָל, שֶׁנֶּאֱמַר "מוֹרְשָׁה, קָחֶלֶת יַעֲקֹב": כָּל מִי שִׁירְצָה, יָבוֹא וַיִּטַּל.

ג,ב שָׁמָּה תֹאמַר שְׂאוֹתֶן הַכְּתָרִים גְּדוּלָּם מִכְּתַר תּוֹרָה, הָרִי הוּא אוֹמֵר "בִּי, מַלְכִים וּמַלְכוּ; וְרֹזְנִים, יַחֲקִקוּ צֶדֶק. בִּי, שָׂרִים יִשְׂרוּ". הֵיא לְמַדְתָּ, שֶׁכְּתַר הַתּוֹרָה גְּדוּל מִכְּתַר כְּהֻנָּה וְכְתַר מַלְכוּת. אָמְרוּ חֲכָמִים, מִמֶּזֶר תִּלְמוּד חֲכָמִים קוֹדֵם לְכוּהֵן גְּדוּל עִם הָאָרֶץ: שֶׁנֶּאֱמַר "יִקְרָה הֵיא, מִפְּנִינִים" יִקְרָה הֵיא מִכוּהֵן גְּדוּל, שֶׁנִּכְנַס לְפָנָי לְפָנִים.

ג,ג אֵין לָךְ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְוֹת כֵּלֶן שֶׁהֵיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד תִּלְמוּד תּוֹרָה, אֵלֶּא תִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֵּלֶן שֶׁהַתִּלְמוּד מִבִּיא לְיָדִי מְעֵשֶׂה. לְפִיכֵן הַתִּלְמוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה, בְּכָל מָקוֹם: הֵיא לְפָנָיו עֲשִׂית מִצְוָה וְתִלְמוּד תּוֹרָה אִם אֲפֹשֶׁר לְמִצְוָה לְהַעֲשׂוֹת עַל יָדֵי אַחֲרִים, לֹא יִפְסִיק תִּלְמוּדוֹ; וְאִם לֹא, יַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה וַיַּחֲזֵר לְתוֹרָתוֹ.

ג,ד תַּחֲלֵת דִּינוֹ שֶׁלְאַדָּם, אֵינוֹ נִדוּן אֵלֶּא עַל הַתִּלְמוּד, וְאַחַר כֵּן, עַל שְׂאֵר מַעֲשָׂיו; לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לְשִׁמְחָה שְׂמֵתוֹדָה שֶׁלֹּא לְשִׁמְחָה, בָּא לְשִׁמְחָה.

ג,ה מִי שֶׁנֶּשְׂאוֹ לְבוֹ לְקַנֵּם מִצְוָה זֶו כְּרָאוּי לָהּ, וְלַחֲיוֹת מִכְּתַר בְּכַתְרָה שֶׁלְתּוֹרָה לֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְדַבְרִים אַחֲרִים, וְלֹא יֵשִׁיב עַל לְבוֹ שִׁיקְנָה תּוֹרָה עִם הָעֶשֶׂר וְהַכְּבוֹד כְּאַחֵד. כֵּן הוּא דִרְבָּה שֶׁלְתּוֹרָה: פֶּת בְּמַלְחָת תֹּאבֵל, וְעַל הָאָרֶץ תִּישֹׁן, וְחַיֵּי צַעַר תַּחֲיֶה, וּבַתּוֹרָה אֵתָה עֲמַל. וְלֹא עָלֶיךָ

כָּל הַמְּלָאכָה לְגַמְרָה, וְלֹא אֵתָה כֵּן חוֹרֵין לְכַטֵּל; אֲבָל אִם הִרְפִּיתָ תּוֹרָה, הִרְפִּיתָ שְׂכָר, וְהַשְׂכָּר, לְפִי הַצַּעַר.

ג,ו שָׁמָּה תֹאמַר עַד שְׂאֲקִיבִין כּוּמוֹן וְאַחֲזֵר וְאַקְרָא, עַד שְׂאֲקִנְנָה מַה שְׂאֲנִי צָרִיךְ וְאַפְנָה מַעֲסָקִי וְאַחֲזֵר וְאַקְרָא אִם תַּעֲלֶה מִחֻשְׁבָּה זֶו עַל לְבָבִי, אֵין אֵתָה זֹכָה לְכַתְרָה שֶׁלְתּוֹרָה לְעוֹלָם; אֵלֶּא עֲשֵׂה תּוֹרָתְךָ קִבְעַ, וּמְלָאכְתֶּךָ עֲרָאִי, וְאַל תֹּאמַר לְכִשְׂאֲפִנָּה אֲשַׁנָּה, שָׁמָּה לֹא תִפְנֶה.

ג,ז כְּתוּב בַּתּוֹרָה "לֹא בַשָּׁמַיִם, הֵיא... וְלֹא מִצַּעַר לַיִם, הֵיא": "לֹא בַשָּׁמַיִם, הֵיא", לֹא כְּנֶפְשֵׁי הָרוּחַ הֵיא מְצוּיָה; "וְלֹא מִצַּעַר לַיִם, הֵיא", לֹא בְּמַחְלָבֵי מִצַּעַר לַיִם הֵיא. לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, לֹא כָּל הַמְּרַבָּה סְחוֹרָה מִחֲכָמִים; וְצוּר וְאַמְרוּ, הֵיא מַעֲטָ עֵסֶק, וְעֵסֶק בַּתּוֹרָה.

ג,ח דְּבָרֵי תּוֹרָה נִמְשָׁלוּ בַּמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "הֵיא כֵּל צָמָא לְכוֹ לַמַּיִם" לֹאמַר לָךְ: מַה הַמַּיִם אֵין מִתְכַּנְּסִין בְּמָקוֹם מְדֻרָּן, אֵלֶּא נִזְחָלִין מְעַלְיו וּמִתְקַבְּצִין בְּמָקוֹם אֲשֶׁכְּרִין כֵּן דְּבָרֵי תּוֹרָה, אֵינָן נִמְצָאִין כְּנֶפְשֵׁי הָרוּחַ וְלֹא כֵּלֶב כֵּל גְּבַה לְבוֹ; אֵלֶּא בְּדַבָּא וּשְׁכַל רוּחַ שְׂמֵתֵאבֵק בְּעֶפֶר רַגְלֵי חֲחֲכָמִים, וּמְסִיר הַתִּאֲוֹת וְתַעֲנוּגֵי הַזְּמַן מִלְּפִי; וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּכָל יוֹם מַעֲטָ כְּדֵי חַיִּיו, אִם לֹא הֵיא לֹא מַה יֹּאבֵל, וּשְׂאֵר יוֹמוֹ וְלֵילוֹ, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

ג,ט כָּל הַמַּשִּׁים עַל לְבוֹ שִׁיעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה, וַיִּתְפָּרַס מִן הַצְּדָקָה הָרִי זֶה הַלֵּל אֵת הַשֶּׁם, וּבִזְוָה אֵת הַתּוֹרָה, וְכַבָּה מְאוּר חַדָּת, וְגָרַם רָעָה לְעַצְמוֹ, וְנִטַּל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם הַבָּא: לְפִי שְׂאֲסוּר לְהַנּוֹת בְּדַבְרֵי תּוֹרָה, בְּעוֹלָם הַזֶּה.

ג,י אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל הַנְּהַנָּה מִדְּבָרֵי תּוֹרָה, נִטַּל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם. וְעוֹד צוּר וְאַמְרוּ, לֹא תַעֲשֶׂם עֲטָרָה לְחַתְגָּדֵל בְּהֵם, וְלֹא קָרְדִם לְחַפֵּר בְּהֵם. וְעוֹד צוּר וְאַמְרוּ, אֲהַב אֵת הַמְּלָאכָה, וּשְׂנֵא אֵת חֲרַבְנֹתָ. וְכָל תּוֹרָה שְׂאֵין עֲמָה מְלָאכָה, סוֹפָה

בטלה; וסוף אדם זה, שיחא מלסטם את חבריות.

ג, יא מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל פבור וטובה שבעולם הזה, ולעולם הבא: שנאמר "יגיע פניו, כי תאכל; אשריה, וטוב לך" "אשריה" בעולם הזה, וטוב לך" לעולם הבא שכלו טוב.

ג, יב אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עיון ומתוך אכילה ושתייה אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפעפיו תנומה.

ג, יג אמרו חכמים דרך רמז, "זאת, התורה, אדם, כי ימות באהל" אין התורה מתקיימת, אלא במי שממית עצמו באהלי החכמה. ופך אמר שלמה בחכמתו, "התרפית, ביום צרה צר פחכה"; ועוד אמר, "אף חכמתי, עמדה לי" חכמה שלמדתי באף, עמדה לי.

ג, יד אמרו חכמים, ברית ברותה שכל היגע בתלמודו בבית הפנסת, לא במהרה הוא משבח; וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר "ואת צנועים חכמה". וכל המושמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא שוכח.

ג, טו אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה, אין אדם למד רב חכמתו אלא בלילה; לפיכך מי שרצה לזפות בכתר התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים, אין גרנה שלתורה אלא לילה, שנאמר "קומי רני בלילה". וכל העוסק בתורה בלילה, הוט שלחסד נמשך עליו ביום, שנאמר "יומם, יצוה ה' חסדו, ובלילה, שירה עמי תפלה, לאל חיי".

וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו.

ג, טז "כי דבר ה' בזה" זה שלא השגיח על דברי תורה, כל עיקר. וכן כל שאפשר לו לעסק בתורה, ואינו עוסק, או שקרא ושנה, ופרש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו חרי זה בכלל בזה דבר ה'.

ג, יז אמרו חכמים, כל המבטל את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקנים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר. וענין זה מפרש הוא בתורה: חרי הוא אומר "תחת, אשר לא עבדת את ה' אלהיך, בשמחה, ובטוב לבב מרב, כל. ועבדת את איביך"; ואומר "למען ענתך, ולמען נסתך להיטבך, באחריתך".

הלכות תלמוד תורה פ"ד

ד, א אין מלמדין דברי תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם. אבל אם היה חולף בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובדקין אותו; ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש, ומלמדין אותו. אמרו חכמים, כל השונה לתלמיד שאינו הגון, באלו זרק אבן למרקלים, שנאמר "בערוז אבן, במרגמה פן נותן לכסיל, פבור"; ואין "פבור" אלא תורה, שנאמר "פבור, חכמים ינחלו".

ד, ב וכן הרב שאינו חולף בדרך טובה אף על פי שחכם גדול הוא, וכל העם צריכין לו אין מתלמדין ממנו, עד שיחזר למוטב: שנאמר "כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו: כי מלאך ה' צבאות, הוא". אמרו חכמים, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו; ואם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

ד, ג פיצר מלמדין: הרב יושב בראש,

והתלמידים לפניו מקפין עטרה, כדי שיהו כולן רואין את הרב, ושומעין דבריו. ולא ישב הרב על הכסא, ותלמידיו על הקרקע, אלא או הכל על הארץ, או הכל על הכסאות. ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים; ומקדם חרבן בית שני, נהגו הכל ללמוד לתלמידים, והן יושבין.

ד, אם היה הרב מלמד מפיו לתלמידים, מלמד. ואם היה מלמד על ידי מתרגם המתרגם עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם, והמתרגם משמיע לכל התלמידים; וכשחן שואליו למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם משיב לשואל. ולא יגביה הרב קולו, יותר מקול המתרגם; ולא יגביה המתרגם קולו בעת ששואל את הרב, יותר מקול הרב.

ה, אין התרגמן רשאי, לא לפחת ולא להוסיף ולא לשנות, אלא אם פן היה התרגמן אביו שלחכם, או רבו. אומר הרב לתרגמן, כך אומר לי רבי, או כך אומר לי אבא מרי בשאומר התרגמן הדברים לעם, אומרן בשם החכם ומזכיר שמו שלאבי הרב או שלרבו, ואומר כך אומר רבנא פלוני, אף על פי שלא הזכיר החכם שמו; שאסור לו לקרות לרבו או לאביו בשמו.

ו, הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יכעם עליהם וירגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו במה פעמים, עד שיבינו עמוק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד הבנתי, והוא לא הבין, אלא חוזר ושואל, אפלו במה פעמים. ואם פעם עליו רבו, ורגז יאמר לו: רבי, תורה היא, וילמד אני צריה; ודעתי קצרה.

ז, לא יהיה התלמיד בוש מחבריו שלמדו מפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה פעמים: שאם נתביש מדבר זה

נמצא נכנס ויוצא לבית המדרש, והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו חכמים הראשונים, אין הבישן למד, ולא תקפדן מלמד.

ח, כמה דברים אמורים בזמן שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שחיה קצרה; אבל אם נפר לרב שחן מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו חייב לרגז עליהן ולהכלימן בדברים, כדי לחדדן; ובענין זה אמרו חכמים, זרק מרה בתלמידים.

ט, לפיכך אין ראוי לרב לנהג קלות ראש בפני התלמידים, ולא לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמיהם כדי שתהא אימתו עליהן, וילמדו ממנו במהרה.

י, אין שואליו את הרב פשיפנס לבית המדרש, עד שתתישב דעתו עליו; ואין התלמיד שואל פשיפנס, עד שישב וינחה. ואין שואליו שנים, באחד. ואין שואליו את הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שחן עוסקין בו, כדי שלא יתביש. ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו, ובמעשים שעושה בפניהם, כדי לחדדן, וכדי שיידע אם זוכרים הם מה שלמדו או אינם זוכרים. ואין צריה לומר, שיש לו רשות לשאל אותן בענין אחר שאינן עוסקין בו, כדי לזרזן.

יא, אין שואליו מעומד, ואין משיבין מעומד; ולא מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים. ואין שואליו את הרב אלא בענין, ואין שואליו אלא מיראה; ולא ישאל בענין, יותר משלוש הלכות.

יב, שנים ששאלו שאל אחד בענין ושאל אחד שלא בענין, נזקקין לענין; מעשה ושאינו מעשה, נזקקין למעשה; הלכה ומדרש, נזקקין להלכה; מדרש והגדה, נזקקין למדרש; הגדה וקל וחמר, נזקקין לקל וחמר; קל וחמר והגדה

שׁוֹרָה, נִזְקָקִין לְקַל וְחֹמֶר.

ד, יג הִיוּ הַשׁוֹאֲלִין אֶחָד חֶכֶם וְאֶחָד תַּלְמִיד, נִזְקָקִין לְחֶכֶם; תַּלְמִיד וְעַם הָאֶרֶץ, נִזְקָקִין לְתַלְמִיד. שְׁנֵיהֶם חֲכָמִים, שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידִים, שְׁנֵיהֶם עַמֵּי הָאֶרֶץ, שְׁאֵלוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁתִי הַלְבוֹת, אוֹ בְּשֵׁתִי שְׁאֵלוֹת, שְׁתִּי תְּשׁוּבוֹת, שְׁתִּי מַעֲשִׂים הַרְשׁוֹת בְּיַד הַתְּרַגְּמוֹן, מַעֲתָה.

ד, יד אֵין יִשְׁנִים בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְכָל הַמִּתְנַמְנֵם בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, חֲכָמָתוֹ נַעֲשִׂית קַרְעִים קַרְעִים; וְכֵן אָמַר שְׁלֵמָה בְּחֲכָמָתוֹ, "וְקַרְעִים, תִּלְבִּישׁ נֹמָה". וְאֵין מְסִיחִין בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, אֵלֹא בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה בְּלִבָּד: אִפְלוּ מִי שֶׁנִּתְעַטֵּשׁ, אֵין אוֹמְרִין לוֹ רְפוּאָה בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ; וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר, שְׁאֵר הַדְּבָרִים. וְקַדְשָׁת בֵּית הַמְּדַרְשׁ, חֲמוּרָה מִקְדְּשַׁת בְּתֵי כְּנֻסִיּוֹת.

<p>1 MAR</p>	<p>ראשון Sunday</p>	<p>יב 12</p>	<p>בבלי: מנחות מט ירושלמי: גיטין מ תוספתא: תרומות ט נ"ך: אסתר א רמב"ם: דעות ה</p>	<p>נץ החמה..... 6:30 סו"ז קר"ש - גר"א 9:19 סו"ז תפלה - גר"א 10:15 צה"כ לשיטת ר"ת 7:00</p>	<p>עלות השחר..... 5:17 סו"ז קר"ש - בג"א 8:43 סו"ז תפלה - בג"א 9:51 שקיעה..... 5:47</p>
<p>2 MAR</p>	<p>שני Monday</p>	<p>יג 13</p>	<p>בבלי: מנחות נ ירושלמי: גיטין מא תוספתא: תרומות י נ"ך: אסתר ב רמב"ם: דעות ו</p>	<p>Fast of Esther נץ החמה..... 6:29 סו"ז קר"ש - גר"א 9:18 סו"ז תפלה - גר"א 10:14 צה"כ לשיטת ר"ת 7:01</p>	<p>תענית אסתר עלות השחר..... 5:16 סו"ז קר"ש - בג"א 8:42 סו"ז תפלה - בג"א 9:50 שקיעה..... 5:48</p>
<p>3 MAR</p>	<p>שלישי Tuesday</p>	<p>יד 14</p>	<p>בבלי: מנחות נא ירושלמי: גיטין מב תוספתא: מעשרות א נ"ך: אסתר ג רמב"ם: דעות ז</p>	<p>Purim נץ החמה..... 6:27 סו"ז קר"ש - גר"א 9:17 סו"ז תפלה - גר"א 10:14 צה"כ לשיטת ר"ת 7:02</p>	<p>פורים עלות השחר..... 5:14 סו"ז קר"ש - בג"א 8:41 סו"ז תפלה - בג"א 9:50 שקיעה..... 5:49</p>
<p>4 MAR</p>	<p>רביעי Wednesday</p>	<p>טו 15</p>	<p>בבלי: מנחות נב ירושלמי: גיטין מג תוספתא: מעשרות ב נ"ך: אסתר ד רמב"ם: תלמוד תורה א</p>	<p>Shushan Purim נץ החמה..... 6:25 סו"ז קר"ש - גר"א 9:16 סו"ז תפלה - גר"א 10:13 צה"כ לשיטת ר"ת 7:03</p>	<p>שושן פורים עלות השחר..... 5:12 סו"ז קר"ש - בג"א 8:40 סו"ז תפלה - בג"א 9:49 שקיעה..... 5:50</p>
<p>5 MAR</p>	<p>המישי Thursday</p>	<p>טז 16</p>	<p>בבלי: מנחות נג ירושלמי: גיטין מד תוספתא: מעשרות ג נ"ך: אסתר ה רמב"ם: תלמוד תורה ב</p>	<p>נץ החמה..... 6:24 סו"ז קר"ש - גר"א 9:15 סו"ז תפלה - גר"א 10:12 צה"כ לשיטת ר"ת 7:04</p>	<p>עלות השחר..... 5:11 סו"ז קר"ש - בג"א 8:39 סו"ז תפלה - בג"א 9:48 שקיעה..... 5:51</p>
<p>6 MAR</p>	<p>ששי Friday</p>	<p>יז 17</p>	<p>בבלי: מנחות נד ירושלמי: גיטין מה תוספתא: מעשר שני א נ"ך: אסתר ו רמב"ם: תלמוד תורה ג</p>	<p>נץ החמה..... 6:22 סו"ז קר"ש - גר"א 9:14 סו"ז תפלה - גר"א 10:12 צה"כ לשיטת ר"ת 7:05</p>	<p>עלות השחר..... 5:09 סו"ז קר"ש - בג"א 8:38 סו"ז תפלה - בג"א 9:48 שקיעה..... 5:52</p>
<p>Candle Lighting 5:35 הדלקת הנרות </p>	<p>הפטרה: וידבר ה' שב"ק Shabbos</p>	<p>יח 18</p>	<p>בבלי: מנחות נה ירושלמי: גיטין מו תוספתא: מעשר שני ב נ"ך: אסתר ז רמב"ם: תלמוד תורה ד</p>	<p>Shabbos Parah נץ החמה..... 6:21 סו"ז קר"ש - גר"א 9:13 סו"ז תפלה - גר"א 10:11 צה"כ לשיטת ר"ת 7:06</p>	<p>כי תשא, פרה עלות השחר..... 5:08 סו"ז קר"ש - בג"א 8:37 סו"ז תפלה - בג"א 9:47 שקיעה..... 5:53</p>
<p>שקיל חודש אדר ליל ג' כל הלילה</p>					
<p>וְעוֹן מַעַן גִּעַבְט צְדָקָה מֵיט אַ גַּאנְצֶע האַרץ, וְעוֹרֵט מַעַן פֿרִילִיק. (סֵפֶר המִּדּוֹת אוֹת שְׁמֹחָה סִימָן ד')</p>					